

ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΠΜΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΟΔΗΓΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ακαδ. έτους 2018-2019

**ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ**

**ΟΔΗΓΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΕΤΟΥΣ
2018 - 2019**

ΑΘΗΝΑ 2018

Επιμέλεια Οδηγού Σπουδών

Αναπλ. Καθηγ. Γεωργία Κουρτέση-Φιλιππάκη
Διευθύντρια Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών

Επικ. Καθηγ. Γ. Πάλλης
Αναπλ. Καθηγ. Σ. Ψωμά
Χριστίνα Κούκου

Πληροφορίες/Επικοινωνία

Γραμματεία Μεταπτυχιακών Σπουδών
Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Φιλοσοφική Σχολή
Γρ. 404

Τηλ: 210 7277319, 210 7277887
E-mail: PMS-Hist-Arch@arch.uoa.gr

Πανεπιστημιούπολη Ζωγράφου

T.K. 15784 ΑΘΗΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (ΣΕΜΣ)	5
ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ	6-22
Σεμινάρια Αρχαιολογίας και Ιστορίας Τέχνης	
ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ	24-38
ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.....	39-47
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ	48-54
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΤΕΧΝΗΣ	55-59
Σεμινάρια Ιστορίας	
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ.....	61-67
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	68-78
ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	79-80
ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.....	81-95
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	96-110
ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	111-112

ΣΥΝΘΕΣΗ
ΤΗΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΠΜΣ Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Η Συντονιστική Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΣΕΜΣ) απαρτίζεται από τους:

Διευθύντρια του ΠΜΣ: Αναπλ. Καθηγ. Γ. Κουρτέση-Φιλιππάκη

Πρόεδρο του Τμήματος: Καθηγ. Ευάνθη Χατζηβασιλείου

Αναπλ. Διευθύντρια του Τομέα Ιστορίας: Καθηγ. Α. Παπαδία-Λάλα

Διευθύντρια του Τομέα Αρχαιολογίας

& Ιστορίας της Τέχνης: Καθηγ. Ε. Μαντζουράνη

τους εκπροσώπους των εννέα γνωστικών αντικειμένων: επίκ. καθηγ. Κ. Κοπανιά, Επίκ. Καθηγ. Χρ. Κανελλόπουλο, Επίκ. Καθηγ. Γ. Πάλλη, Αναπλ. Καθηγ. Δ. Παυλόπουλο, Αναπλ. Καθηγ. Ε. Ψωμά, Αναπλ. Καθηγ. Αικ. Νικολάου, Λέκτ. Δ. Λαμπροπούλου, Επίκ. Καθηγ. Μ. Παπαθανασίου.

τους εκπροσώπους των μεταπτυχιακών φοιτητών.

Γραμματειακή υποστήριξη: Χριστίνα Κούκου

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ
ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Ο παρών κανονισμός ισχύει για τους μεταπτυχιακούς φοιτητές που εισήχθησαν στο ΠΜΣ Ιστορίας και Αρχαιολογίας **μέχρι και το ακαδημαϊκό έτος 2017-2018**. Από το ακαδημαϊκό έτος 2018-2019, βάσει του νόμου 4485/2017, στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας θα λειτουργήσουν τα ακόλουθα Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών:

1) «Ιστορία και Αρχαιολογία του Αρχαίου Κόσμου: από την Απώτατη Προϊστορία έως την Ύστερη Αρχαιότητα»
<http://www.arch.uoa.gr/metapyxiakes-spydes/pms-tmimatos/arxaiologia-kai-istoria-toy-arxaioy-kosmoy-apo-thn-apotath-proistoria-ews-thn-ysterh-arxaiothta.html>

2) «Βυζαντινός Κόσμος: Ιστορία και Αρχαιολογία

<http://www.arch.uoa.gr/metapyxiakes-spydes/pms-tmimatos/byzantinos-kosmos-istoria-kai-arxaiologia.html>

3) «Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία και Ιστορία της Τέχνης»

<http://www.arch.uoa.gr/metapyxiakes-spydes/pms-tmimatos/neoterh-kai-sygxronh-istoria-kai-istoria-ths-technhs-modern-and-contemporary-history-and-history-of-art.html>

1. Στόχοι και περιεχόμενο

Το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών ιδρύθηκε το ακαδημαϊκό έτος 1990-1991 και λειτουργεί χωρίς διδάκτρα, βάσει του Νόμου 2083/92, προσαρμοζόμενο στις ισχύουσες διατάξεις του Νόμου Μεταπτυχιακών Σπουδών 4485/2017. Το Πρόγραμμα θα λειτουργήσει μέχρι το ακαδημαϊκό έτος 2018-2019 με την επιφύλαξη των διατάξεων της παρ. 11^α του άρθ. 80 του Ν. 4009/2011 (ΦΕΚ 195/Α') όπως τροποποιήθηκε και ισχύει (ΦΕΚ 2310/Β', 17-9-2013 και ΦΕΚ 1870/Β', 30-5-2017).

Στόχοι του είναι:

α) η προσφορά σε συγκεκριμένο αριθμό επιλεγμένων σπουδαστών δέσμης σεμιναρίων που αποβλέπουν στην ειδικευση (ανάπτυξη των γνώσεων και εμβάθυνση στην έρευνα και τις μεθόδους της) στους τομείς των γνωστικών αντικειμένων που διδάσκονται στο Τμήμα και

β) η οργάνωση, καθοδήγηση και υποστήριξη πρωτότυπης επιστημονικής έρευνας στους ανωτέρω τομείς για τη σύνταξη Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας (ΜΔΕ).

Τα γνωστικά αντικείμενα που διδάσκονται στο ΠΜΣ είναι τα ακόλουθα:

1. Προϊστορική Αρχαιολογία
2. Κλασική Αρχαιολογία
3. Βυζαντινή Αρχαιολογία
4. Ιστορία της Νεότερης Τέχνης
5. Ιστορία της Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας
6. Βυζαντινή Ιστορία
7. Οθωμανική Ιστορία
8. Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία
9. Ευρωπαϊκή Ιστορία

2. Διοίκηση

Αρμόδια για την παρακολούθηση και το συντονισμό της λειτουργίας του ΠΜΣ είναι η Συντονιστική Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΣΕ), η οποία συγκροτείται από τους εκπροσώπους των γνωστικών αντικειμένων, τον Πρόεδρο του Τμήματος, τους Διευθυντές των Τομέων και τον εκάστοτε Διευθυντή του ΠΜΣ. Στις εργασίες της ΣΕ παρίσταται και ένας εκπρόσωπος των μεταπτυχιακών σπουδαστών, ο οποίος δεν έχει δικαίωμα ψήφου.

Η ΣΕ συγκαλείται σε συνεδρίες από τον Διευθυντή/την Διευθύντρια Μεταπτυχιακών Σπουδών, θέση που καταλαμβάνει μέλος ΔΕΠ από τις δύο ανώτερες βαθμίδες με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης Ειδικής Σύθεσης (ΓΣΕΣ) (Ν. 3685/2008, άρθρο 2, §δ) και την αντιπροσωπεύει στην Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών που λειτουργεί σε επίπεδο ΑΕΙ. Η ΣΕ εισηγείται τον αριθμό των εισακτέων κάθε έτους λαμβάνοντας υπ' όψη τις αναλογίες για τους υποτρόφους του Ι.Κ.Υ. και των ανταλλαγών, επιλέγει τους σπουδαστές κάθε έτους, συντονίζει τα ετήσια προγράμματα της δέσμης, εισηγείται την απονομή υποτροφιών και ασκεί γενικά εποπτεία της όλης λειτουργίας των μεταπτυχιακών σπουδών, συμπεριλαμβανομένης της εισήγησης για διαγραφή των σπουδαστών που δεν έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους. Στο τέλος κάθε ακαδημαϊκού έτους υποβάλλει στη Συνέλευση του Τμήματος απολογισμό της πορείας του προγράμματος.

Η Συνέλευση του Τμήματος επικυρώνει την εισήγηση της ΣΕ για τον αριθμό των εισακτέων, γνωστοποιεί στο Ι.Κ.Υ. και το Υ.ΠΑΙ.Θ. τον αριθμό των υποτρόφων που μπορεί να εξυπηρετήσει το πρόγραμμα κατά το επόμενο ακαδημαϊκό έτος, επικυρώνει τις αποφάσεις της ΣΕ για την επιλογή των επιτυχόντων στις συνεντεύξεις, τη λειτουργία των προγραμμάτων, τη βαθμολογία των σπουδαστών και απονέμει τα μεταπτυχιακά διπλώματα. Επίσης, επικυρώνει την εισήγηση της ΣΕ για τη διαγραφή των σπουδαστών που δεν έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους. Τέλος, εξουσιοδοτεί τη ΣΕ για τη διεύθυνση των μεταπτυχιακών σπουδών κατά το ερχόμενο ακαδημαϊκό έτος και την αντιμετώπιση των σχετικών θεμάτων.

Η ΣΕ διαθέτει Γραμματεία που τηρεί το μητρώο και το αρχείο των σπουδαστών καθώς και τα πρακτικά των συνεδριών της, εκδίδει τα αναγκαία πιστοποιητικά και διεκπεραιώνει την αλληλογραφία για τις μεταπτυχιακές σπουδές και τις συνδεόμενες με αυτές ανταλλαγές σπουδαστών. Επίσης, προσφέρει γραμματειακή υποστήριξη στην οργάνωση των επιστημονικών εκδηλώσεων του ΠΜΣ.

3. Διδακτικό προσωπικό

Το διδακτικό προσωπικό του ΠΜΣ ορίζεται κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 5 του Ν. 3685/2008¹. Οι εξωτερικοί συνεργάτες προτείνονται από τα μέλη κάθε γνωστικού αντικείμενου στον αρμόδιο Τομέα, ο οποίος και εισηγείται στη ΣΕΜΣ.

Τα κατ' έτος προσφερόμενα σεμιναριακά μαθήματα καθορίζονται από τα οικεία γνωστικά αντικείμενα και αναγράφονται στον ετήσιο Οδηγό Σπουδών, που εγκρίνεται από την ΣΕ. Η ΣΕ συζητεί τις προτάσεις, φροντίζει για τη συνοχή των προγραμμάτων της δέσμης και για τη δημιουργία των κατάλληλων όρων πραγματοποίησής τους. Στον Οδηγό Σπουδών περιγράφεται αναλυτικά η εκπαιδευτική διαδικασία, με τις υποχρεώσεις διδασκόντων και διδασκομένων.

¹ Ν.3685/2008, Άρθρο 5

§1.Α) Τη διδασκαλία των μαθημάτων και τις ασκήσεις στα ΠΜΣ μπορούν να αναλαμβάνουν: Αα) Μέλη ΔΕΠ ή ΕΠ του οικείου Τμήματος ή άλλων Τμημάτων του ίδιου ή άλλου ΑΕΙ, αποχωρήσαντες λόγω ορίου ηλικίας καθηγητές, επισκέπτες καθηγητές, ειδικοί επιστήμονες ή διδάσκοντες βάσει του ΠΔ 407/1980 (ΦΕΚ 112 Α'), οι οποίοι είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος.

Αβ) Ερευνητές αναγνωρισμένων ερευνητικών ιδρυμάτων της ημεδαπής ή της αλλοδαπής, οι οποίοι είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος και έχουν επαρκή επιστημονική συγγραφική ή ερευνητική δραστηριότητα.

Αγ) Επιστήμονες αναγνωρισμένου κύρους, οι οποίοι διαθέτουν εξειδικευμένες γνώσεις ή σχετική εμπειρία στο γνωστικό αντικείμενο του ΠΜΣ.

Β) Με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης μπορεί να ανατίθεται επικουρικό έργο σε διδάσκοντες βάσει του ΠΔ 407/1980 ή σε Καθηγητές Εφαρμογών των ΤΕΙ και της ΑΣΠΑΙΤΕ, οι οποίοι κατέχουν τα εκ του νόμου προβλεπόμενα προσόντα, εφόσον η δυνατότητα αυτή προβλέπεται στον κανονισμό του ΠΜΣ.

§2. Τα μέλη ΔΕΠ και ΕΠ δεν επιτρέπεται να απασχολούνται αποκλειστικά σε ΠΜΣ, όπως ειδικότερα ορίζεται στον Κανονισμό.

§4. Για κάθε μεταπτυχιακό φοιτητή, ο οποίος παρακολουθεί ΠΜΣ που απονέμει ΜΔΕ, ορίζεται από τη Συνέλευση του Τμήματος, ύστερα από πρόταση της ΣΕ, ένα μέλος ΔΕΠ [όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 27 του Ν. 3794/2009] ή Ε.Π. ως επιβλέπων. Η ΣΕ και ο επιβλέπων έχουν την ευθύνη της παρακολούθησης και του ελέγχου της πορείας των σπουδών του μεταπτυχιακού φοιτητή. Ερευνητές αναγνωρισμένων ερευνητικών ιδρυμάτων, οι οποίοι είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος, ή άλλα μέλη ΔΕΠ ή ΕΠ μπορεί να ορίζονται συνεπιβλέποντες του μεταπτυχιακού φοιτητή. Για την εξέταση της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας ορίζεται από τη Συνέλευση του Τμήματος τριμελής επιτροπή, στην οποία συμμετέχουν ο επιβλέπων και δύο (2) άλλα μέλη ΔΕΠ ή ΕΠ ή ερευνητές των βαθμίδων Α', Β', ή Γ', οι οποίοι είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος. Τα μέλη της επιτροπής πρέπει να έχουν την ίδια ή συναφή επιστημονική ειδικότητα με το γνωστικό αντικείμενο του προγράμματος.

4. Διάρθρωση σπουδών

Η διάρκεια φοίτησης για την απονομή του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών ορίζεται:

- α) διετής πλήρους παρακολούθησης (4 διδακτικά εξάμηνα) ή
- β) τριετής μερικής παρακολούθησης (6 διδακτικά εξάμηνα).

Οι επιτυχόντες φοιτητές δηλώνουν την διάρκεια φοίτησης που επιλέγουν να ακολουθήσουν (διετή ή τριετή) κατά την εγγραφή τους. Υπάρχει δυνατότητα μεταπήδησης από τη διετή (πλήρους παρακολούθησης) στην τριετή (μερικής παρακολούθησης) μόνο για σοβαρούς λόγους.

Τα σεμιναριακά μαθήματα που προσφέρονται ανά ειδικευση στο πλαίσιο του ΠΜΣ του Τμήματος ανά διετία είναι τουλάχιστον 6 (έξι). Η θεματολογία και η βιβλιογραφία των μαθημάτων περιέχονται στον Οδηγό Σπουδών, ο οποίος αναρτάται στο διαδίκτυο ετησίως. Τα σεμινάρια είναι εξαμηνιαία. Διδάσκονται επί τριώρο κάθε εβδομάδα καθ' όλη τη διάρκεια του εξαμήνου. Κατά την έναρξη των μαθημάτων ο διδάσκων αναλύει το πρόγραμμα του σεμιναρίου, προσδιορίζει τα επί μέρους θέματα που θα εξετασθούν, κατανέμει τις υποχρεώσεις και τις εργασίες των μετεχόντων και υποδεικνύει την αναγκαία βιβλιογραφία. Τα μαθήματα διεξάγονται στην ελληνική γλώσσα με δυνατότητα προσφοράς μαθημάτων στην αγγλική από επισκέπτη καθηγητή προερχόμενο από ΑΕΙ της αλλοδαπής.

Κάθε σπουδαστής μπορεί να παρακολουθεί σε κάθε εξάμηνο μέχρι και τρία σεμιναριακά μαθήματα, σύμφωνα με το προσωπικό του πρόγραμμα, το οποίο διαμορφώνεται κατά τις ρυθμίσεις του κανονισμού και σε συνεργασία με τον επόπτη του, ο οποίος ενημερώνει στη συνέχεια γραπτώς τη ΣΕ.

Κατά τη διάρκεια της φοίτησης ο φοιτητής οφείλει να ολοκληρώσει επιτυχώς έξι (6) σεμινάρια και να εξεταστεί επιτυχώς στην Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία ειδικευσης (ΜΔΕ).

5. Προϋποθέσεις και διαδικασίες ένταξης

Ο αριθμός των εισακτέων κατ'έτος (62 κατ' ανώτατο όριο) καθορίζεται από τη Συνέλευση του Τμήματος ύστερα από εισήγηση της ΣΕ λαμβανομένου υπ' όψη του αριθμού των υπηρετούντων ανά γνωστικό αντικείμενο μελών ΔΕΠ και του αριθμού των ενεργών φοιτώντων ήδη σπουδαστών. Στον αριθμό αυτό δεν συμπεριλαμβάνονται οι σπουδαστές που προέρχονται από το προπαρασκευαστικό στάδιο (δύο (2) ανά γνωστικό αντικείμενο) (βλ. παρακάτω §Β). Στην εισήγηση αυτή διατυπώνονται συνολικά οι προτάσεις των Τομέων σχετικά με τις δυνατότητες επίβλεψης μεταπτυχιακών σπουδαστών από μέλη ΔΕΠ των αντιστοιχών γνωστικών αντικειμένων. Στις δυνατότητες αυτές λαμβάνονται υπ' όψιν και οι ανάγκες εξυπηρέτησης των προγραμμάτων του Ι.Κ.Υ., των ευρωπαϊκών προγραμμάτων και των προγραμμάτων ανταλλαγών του Υ.ΠΑΙ.Θ.

Ο συνολικός αριθμός των ενεργών² μεταπτυχιακών σπουδαστών του προγράμματος δεν μπορεί να υπερβαίνει τους 110.

Για την ένταξη απαιτείται πτυχίο αντίστοιχου Τμήματος ελληνικού ή αναγνωρισμένου ομοταγούς ξένου πανεπιστημίου και επαρκής γνώση της ελληνικής καθώς και τουλάχιστον μιας από τις κύριες ευρωπαϊκές γλώσσες (κατωτέρω περιγράφεται η δυνατότητα εισόδου στο ΠΜΣ κατόχων άλλων πτυχίων).³ Οι αιτήσεις υποβάλλονται στη Γραμματεία Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος κάθε Ιούνιο και Σεπτέμβριο έκαστου έτους και σε ημερομηνίες που ορίζονται στην ετήσια προκήρυξη. Οι διαδικασίες ένταξης πραγματοποιούνται κατά τα τέλη Σεπτεμβρίου – αρχές Οκτωβρίου κάθε έτους και έχουν ανά κατηγορία σπουδαστών ως εξής:

A) Πτυχιούχοι Τμημάτων Ιστορίας ή/ και Αρχαιολογίας ή άλλων ισοτίμων ΑΕΙ της Ελλάδας και του εξωτερικού

Η επιλογή τους γίνεται από επιτροπή μελών ΔΕΠ κάθε γνωστικού αντικείμενου υπό την εποπτεία της ΣΕ επί τη βάση:

α) Γραπτής εξέτασης σε θέματα συνθετικού χαρακτήρα σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο στο οποίο επιθυμεί να ενταχθεί ο υποψήφιος και σε ύλη που έχει προηγουμένως ανακοινωθεί / αναρτηθεί στο διαδίκτυο ανά γνωστικό αντικείμενο. Τα θέματα επιλέγονται από τους οικείους εξεταστές λίγο πριν από την εξέταση.

β) Προφορικής εξέτασης-συνέντευξης, στην οποία υποβάλλεται ο υποψήφιος. Κατά τη συνέντευξη ελέγχονται οι γνώσεις των υποψηφίων σε τρία μαθήματα της ειδίκευσης που έχουν επιλέξει επί της δεδομένης ύλης, καθώς και η δυνατότητά τους να πραγματοποιήσουν πρωτότυπη έρευνα. Συνεκτιμάται ο γενικός βαθμός του πτυχίου, και κυρίως των σχετικών με την ειδίκευσή τους προπτυχιακών μαθημάτων, η επίδοση σε σεμιναριακές εργασίες, η γνώση περισσότερων της μιας ξένων γλωσσών, και, εφ' όσον υπάρχει, η ερευνητική δραστηριότητα. Στη συνέντευξη συμμετέχουν μέλη ΔΕΠ του γνωστικού αντικείμενου στο οποίο η/ο υποψήφιος/ος επιθυμεί να ειδικευτεί, των οποίων ο αριθμός συνιστάται να μην υπερβαίνει τους πέντε (5).

Για την τελική βαθμολογία ισχύει ποσοστό 50% για τη γραπτή εξέταση και 50% για την προφορική συνέντευξη. Προκειμένου να ενταχθεί στο πρόγραμμα ο υποψήφιος οφείλει να συγκεντρώσει μέσο όρο βαθμολογίας **τουλάχιστον επτά (7)**.

Οι υπότροφοι του Ι.Κ.Υ., οι υπότροφοι του Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών της Βενετίας και οι αρχαιολόγοι-υπάλληλοι της Ελληνικής Αρχαιολογικής Υπηρεσίας (που υποβάλλουν αναλυτικό φάκελο της ερευνητικής δραστηριότητάς τους και αντίτυπα των

² Οι φοιτητές που κάνουν για σοβαρούς λόγους χρήση του δικαιώματος της εξάμηνης αναστολής των σπουδών τους δεν προσμετρώνται στους ενεργούς.

³ Το επίπεδο επάρκειας των ξένων γλωσσών αντιστοιχεί στις απαιτήσεις που προϋποτίθενται κατά την κινητικότητα των φοιτητών στο πλαίσιο του προγράμματος ERASMUS <http://www.interel.uoa.gr/erasmus/sp/sm/kritiria.html>

επιστημονικών δημοσιευμάτων τους) απαλλάσσονται από τη γραπτή εξέταση και κατά την προφορική συνέντευξη κρίνονται με βάση τον έλεγχο των γνώσεων τους στην ύλη του γνωστικού αντικειμένου, τα υπόλοιπα στοιχεία, καθώς και τη δυνατότητα προσαρμογής τους στο πρόγραμμα. Εάν η υποψηφιότητα συνοδεύεται από ικανό αριθμό δημοσιευμένων επιστημονικών εργασιών σε έγκριτα περιοδικά, είναι δυνατή η απαλλαγή τους έως τρία σεμιναριακά μαθήματα. Την απαλλαγή εισηγείται στη ΣΕ ο επόπτης σπουδών κατόπιν γνωμοδότησης των μελών ΔΕΠ του οικείου γνωστικού αντικειμένου.

B) Πτυχιούχοι άλλων Τμημάτων (πλην Ιστορίας ή / και Αρχαιολογίας).

Οι πτυχιούχοι αυτοί έχουν τις ακόλουθες επιλογές:

- Είτε να μετάσχουν στη διαδικασία εισαγωγής (γραπτή εξέταση και προφορική εξέταση-συνέντευξη).
- Είτε να ακολουθήσουν την διαδικασία της προπαρασκευής (προπαρασκευαστικό στάδιο). Στην περίπτωση αυτή, η επιλογή τους για ένταξη γίνεται σε δύο φάσεις:

Α φάση) Με ειδική συνέντευξη ελέγχου βασικής υποδομής στο γνωστικό αντικείμενο από την επιτροπή του σχετικού γνωστικού αντικειμένου.

Οι επιλεγέντες, όχι περισσότεροι των δύο (2) ανά γνωστικό αντικείμενο, υποχρεούνται εντός ενός ακαδημαϊκού έτους να παρακολουθήσουν και να εξεταστούν επιτυχώς (με βαθμό τουλάχιστον 7 σε πέντε) προπτυχιακά μαθήματα του σχετικού γνωστικού αντικειμένου που θα τους υποδείξει ο επιβλέπων καθηγητής και θα έχουν ως εξής: α) δύο μαθήματα κορμού, β) δύο μαθήματα ειδίκευσης και γ) ένα σεμιναριακό μάθημα.

Β φάση) Μετά την επιτυχία τους στις εξετάσεις των παραπάνω μαθημάτων, κατά το επόμενο ακαδημαϊκό έτος, απαλλάσσονται από τη γραπτή εξέταση και προσέρχονται μόνο στην προβλεπόμενη και για τους υπόλοιπους υποψηφίους συνέντευξη· εκεί, ελέγχονται οι γνώσεις των υποψηφίων σε τρία μαθήματα της ειδίκευσης και στις ξένες γλώσσες⁴, και, ανάλογα με τα αποτελέσματα της εξέτασης (βαθμολόγηση τουλάχιστον με 7 (επτά), εντάσσονται οριστικά ή όχι στο ΠΜΣ.

Οι πτυχιούχοι άλλων Τμημάτων που έχουν εισαχθεί με κατατακτήριες εξετάσεις στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του ΕΚΠΑ, δεν έχουν την δυνατότητα παράλληλης παρακολούθησης του προπαρασκευαστικού σταδίου του ΠΜΣ.

Κάτοχοι Διπλώματος Ειδίκευσης Μεταπτυχιακών Σπουδών άλλων Τμημάτων (συναφών με το αντικείμενο στο οποίο επιθυμούν να

⁴ Βλ. παραπάνω υποσημείωση 3.

ειδικευθούν) εντάσσονται στο ΠΜΣ του Τμήματος χωρίς γραπτές εξετάσεις, μόνο με προφορική εξέταση-συνέντευξη στο αντικείμενο στο οποίο επιθυμούν να ειδικευθούν και σύμφωνα με τη δυνατότητα απορρόφησης του γνωστικού αντικειμένου.

Γ) Ειδικές προβλέψεις

Αλλοδαποί υπότροφοι του Ι.Κ.Υ. και άλλων φορέων περιορισμένης (συνήθως δεκάμηνης) διάρκειας εγγράφονται στο ΠΜΣ χωρίς περαιτέρω διαδικασία, εφόσον μέλος ΔΕΠ δηλώσει επίσημα ότι αποδέχεται την επίβλεψη ενός εκάστου για το διάστημα που διαρκεί η υποτροφία. Γίνονται δεκτοί μόνο για το διάστημα ισχύος της υποτροφίας τους. Οι σπουδαστές αυτοί λαμβάνουν βεβαίωση παρακολούθησης των μαθημάτων.

Υποψήφιοι προερχόμενοι από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης εντάσσονται στις αντίστοιχες κατηγορίες των Ελλήνων υποψηφίων, όπως περιγράφονται ανωτέρω (πτυχιούχοι Τμημάτων Ιστορίας και Αρχαιολογίας και Πτυχιούχοι άλλων Τμημάτων), με τις αντίστοιχες υποχρεώσεις.

Υποψήφιοι προερχόμενοι από χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης υποχρεούνται επιπλέον να προσκομίσουν μαζί με την αίτησή τους την αναγνώριση της ισοτιμίας του πτυχίου βασικής εκπαίδευσης από το Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π.

Όσοι από τις παραπάνω κατηγορίες (υπότροφοι του Ι.Κ.Υ., αρχαιολόγοι υπάλληλοι της Ελληνικής Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, υπότροφοι του Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, πτυχιούχοι άλλων Τμημάτων, αλλοδαποί πτυχιούχοι, κάτοχοι μεταπτυχιακών διπλωμάτων ομοταγών ιδρυμάτων) ενταχθούν στο πρόγραμμα δεν συνυπολογίζονται στον αριθμό των εισακτέων.

Μεταπτυχιακοί σπουδαστές-υπότροφοι προγραμμάτων κινητικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή συναφών ρυθμίσεων είναι δυνατόν να πραγματοποιούν, ύστερα από απόφαση της ΣΕ, τμήμα των σπουδών τους εντασσόμενοι ως υπεράριθμοι στο πρόγραμμα. Αντιστοίχως, σπουδαστές του προγράμματος του Τμήματος, που εξασφαλίζουν υποτροφία κινητικότητας ή άλλη, μπορούν να πραγματοποιήσουν τμήμα των σπουδών τους σε Πανεπιστήμιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή σε άλλο Πανεπιστήμιο με το οποίο έχει πρόγραμμα συνεργασίας το Πανεπιστήμιο Αθηνών ύστερα από απόφαση της ΣΕ.

6. Φοίτηση

Ως επόπτες ορίζονται μέλη ΔΕΠ που συμμετέχουν στο ΠΜΣ και προσφέρουν στη διάρκεια των 4 ή των 6 εξαμήνων ένα τουλάχιστον σεμιναριακό μάθημα. Οι επόπτες επιλέγονται από την επιτροπή των εισαγωγικών εξετάσεων.

Οι σπουδαστές είναι υποχρεωμένοι να παρακολουθούν ανελλιπώς και να ακολουθούν τους κανονισμούς του κάθε σεμιναριακού μαθήματος και τις οδηγίες του διδάσκοντος. Σπουδαστής που θα απουσιάσει πέραν των **τριών**

(3) συναντήσεων σε κάθε σεμιναριακό μάθημα χάνει το δικαίωμα της παρακολούθησής του. Οι σπουδαστές παρακολουθούν και τις διαλέξεις ή τις επιστημονικές συναντήσεις που οργανώνει η επιτροπή του προγράμματος. Τέλος, οι σπουδαστές, για λόγους ειδικής ενημέρωσης που επιβάλλει η κατεύθυνση σπουδών και με τη σύμφωνη γνώμη του επόπτη, είναι δυνατόν να παρακολουθήσουν και ειδικά προπτυχιακά μαθήματα σε άλλα Τμήματα του αυτού ή άλλου ΑΕΙ. Η παρακολούθηση προπτυχιακών μαθημάτων δεν υποκαθιστά σε καμία περίπτωση τα μεταπτυχιακά σεμινάρια.

Κάθε σεμιναριακό μάθημα ολοκληρώνεται με την προφορική παρουσίαση και την έντυπη υποβολή εργασίας έκτασης 5.000-8.000 λέξεων. Η εργασία παραδίδεται έως ένα μήνα μετά την ολοκλήρωση του σεμιναρίου και ο βαθμός κατατίθεται σε ηλεκτρονικό βαθμολόγιο που τηρεί η Γραμματεία, σύμφωνα με χρονοδιάγραμμα που ορίζει η ΣΕ. (15 Μαΐου για το χειμερινό εξάμηνο και 30 Σεπτεμβρίου για το εαρινό εξάμηνο). Μετά την παρέλευση των προβλεπόμενων ημερομηνιών δεν υπάρχει δυνατότητα βαθμολόγησης. Για να θεωρηθεί επιτυχής η παρακολούθηση σεμιναρίων ορίζεται ως βάση ο βαθμός επτά (7).

Από το σύνολο των σεμιναριακών μαθημάτων τα **τέσσερα (4)** πρέπει να προέρχονται από τον κατάλογο των μαθημάτων της **ειδίκευσης**, στην οποία έχει εγγραφεί ο σπουδαστής, ή συγγενών ειδικοτήσεων, σύμφωνα με την πρόταση του επόπτη, ή από μαθήματα της ίδιας ειδίκευσης σε ομοταγές αναγνωρισμένο ίδρυμα της αλλοδαπής στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα υπόλοιπα δύο (2) σεμινάρια μπορούν να επιλέγονται από άλλες ειδικοτήσεις του ΠΜΣ του Τμήματος ή άλλου πανεπιστημιακού Τμήματος ή αναγνωρισμένου ερευνητικού Κέντρου, με τη σύμφωνη γνώμη του επόπτη καθηγητή εφόσον εξασφαλίζεται η αντιστοιχία των πιστωτικών μονάδων (ECTS).

Στα γνωστικά αντικείμενα της Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης ενδείκνυται το ένα (1) από τα σεμινάρια να αποτελεί **πρακτική άσκηση** στο πεδίο, σε μουσείο ή σε ερευνητικό κέντρο, η οποία θα γίνεται κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών, με την επίβλεψη και την καθοδήγηση του επόπτη. Η άσκηση αυτή μπορεί να πραγματοποιείται στην πανεπιστημιακή ανασκαφή, σε συνεννόηση με τα επικεφαλής μέλη ΔΕΠ, ή σε φορείς της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Με το πέρας της πρακτικής άσκησης ο μεταπτυχιακός φοιτητής οφείλει να εκπονήσει και να παραδώσει εργασία σε γραπτή μορφή η οποία βαθμολογείται από τον επόπτη.

Υπάρχει επίσης η δυνατότητα ένα από τα σεμινάρια να έχει τη μορφή **«ελεύθερης σεμιναριακής εργασίας»** και να σχετίζεται με θέμα εξειδικευμένο, το οποίο δεν προσφέρεται στο Πρόγραμμα των σεμιναρίων του Τμήματος, αλλά αφορά τα ειδικά ερευνητικά ενδιαφέροντα του σπουδαστή. Εν προκειμένω ως επόπτης μπορεί να ορισθεί μέλος ΔΕΠ του Τμήματος ή εξειδικευμένος εξωτερικός συνεργάτης. Ο επόπτης της «ελεύθερης σεμιναριακής εργασίας» παρακολουθεί την εργασία του μεταπτυχιακού φοιτητή ανελλιπώς και συναντάται μαζί του ανά 15ήμερο. Η εργασία παρουσιάζεται γραπτή και ολοκληρωμένη σε ειδικό σεμινάριο στο τέλος του εξαμήνου. Σημειωτέον ότι τα μαθήματα των εξωτερικών

συνεργατών του ΠΜΣ εντάσσονται στο πρόγραμμα του ΠΜΣ του Τμήματος ύστερα από έγκριση της ΣΕ.

7. Ολοκλήρωση των σπουδών

Το Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης ολοκληρώνεται σε δύο έτη για τους σπουδαστές διετούς (πλήρους) παρακολούθησης ή σε τρία για τους τριετούς μερικής παρακολούθησης. Είναι δυνατόν να δοθεί αναστολή σπουδών ενός (1) εξαμήνου για εξαιρετικά σοβαρούς λόγους (ασθένεια, οικογενειακούς λόγους, στράτευση κ.ά.) με τη σύμφωνη γνώμη του επόπτη σπουδών και της ΣΕ. Όσοι σπουδαστές δεν ολοκληρώσουν την φοίτησή τους σε δύο ακαδημαϊκά έτη (για την πλήρη φοίτηση) ή σε τρία ακαδημαϊκά έτη (για την μερική φοίτηση) διαγράφονται σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 2 («Διοίκηση»)

Το Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης ολοκληρώνεται με τη συγγραφή Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας (ΜΔΕ). Η ΜΔΕ πρέπει να έχει καταρτισθεί σύμφωνα με την επιστημονική μεθοδολογία του γνωστικού αντικειμένου, να περιλαμβάνει προσωπική συμβολή του γράφοντος στην έρευνα και να καταδεικνύει τη συνθετική του ικανότητα. Η έκταση της ΜΔΕ ορίζεται μεταξύ 25.000-35.000 λέξεων περιλαμβανομένων των σημειώσεων, όχι όμως της βιβλιογραφίας, λοιπών πινάκων και εικονογράφησης⁵.

Κατά την ανάθεση του θέματος της ΜΔΕ στον φοιτητή ο επόπτης οφείλει να προτείνει στη ΣΕ τα ονόματα του Β' και Γ' βαθμολογητή και να ζητήσει την έγκρισή τους. Τα δύο αυτά μέλη της τριμελούς επιτροπής οφείλουν να είναι μέλη ΔΕΠ ή ΕΠ ή ερευνητές των βαθμίδων Α', Β', Γ', οι οποίοι είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος. Τα μέλη της επιτροπής πρέπει να έχουν συναφή επιστημονική ειδικότητα με το γνωστικό αντικείμενο του προγράμματος (άρθρο 5, §4, του Ν. 3685/2008). Η τριμελής επιτροπή επικυρώνεται από τη ΓΣΕΣ του Τμήματος.

Όταν ο σπουδαστής ολοκληρώσει τη διπλωματική εργασία του, την καταθέτει στον επόπτη του καθώς και στα λοιπά δύο μέλη της επιτροπής σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή. Η κατάθεση πρέπει να γίνεται τουλάχιστον δύο μήνες πριν από την ολοκλήρωση του χρόνου φοίτησης του σπουδαστή. Η βαθμολογία της ΜΔΕ προκύπτει από τον μέσο όρο των βαθμών των τριών βαθμολογητών. Σε περίπτωση απόκλισης των τριών βαθμών επιλαμβάνεται του θέματος η ΣΕ.

Ο τελικός βαθμός του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης προκύπτει με ποσοστό 50% από το βαθμό στις έξι σεμιναριακές εργασίες και 50% από το βαθμό της διπλωματικής εργασίας. Οι διπλωματικές εργασίες αξιολογούνται με βαθμό της κλίμακας από 7 (επτά) έως 10 (δέκα) με ενδιάμεσες διαβαθμίσεις. Επιτυχής θεωρείται η αποφοίτηση με συνολικό

⁵ Ειδικότερα ορίζεται ότι το κείμενο θα πρέπει να είναι γραμμένο σε μέγεθος γραμματοσειράς 12'' το κυρίως κείμενο και 10'' οι σημειώσεις, σε 1,5 διάστιχο το κυρίως κείμενο και μονό οι σημειώσεις. Με απόφαση της ΓΣΕΣ ορίζεται η γλώσσα συγγραφής της ΜΔΕ (Ν. 3685/2008, άρθρο 9, § 4γ).

βαθμό όχι χαμηλότερο του 7 (επτά)⁶. Η συνεκτίμηση της επιτυχούς παρακολούθησης των σεμιναρίων και της ΜΔΕ οδηγεί στη χορήγηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης. Οι σεμιναριακές εργασίες αντιστοιχούν προς 15 πιστωτικές μονάδες (ECTS) η καθεμία και η ΜΔΕ προς 30. Το σύνολο των Πιστωτικών Μονάδων (ECTS) που απαιτούνται για την απόκτηση του ΜΔΕ ανέρχονται σε 120. Η αποφοίτηση ολοκληρώνεται με την ορκωμοσία του σπουδαστή και την απονομή αντιγράφου του μεταπτυχιακού διπλώματος, η οποία πραγματοποιείται τον Ιανουάριο, τον Ιούνιο και τον Οκτώβριο κάθε έτους.

Πριν από την ορκωμοσία ο υποψήφιος υποχρεούται να καταθέσει στη Γραμματεία του ΠΜΣ τον τίτλο και την περίληψη της διπλωματικής εργασίας του στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα (έκτασης 400 λέξεων για κάθε περίληψη), προκειμένου να αναρτηθούν στην ιστοσελίδα του Τμήματος καθώς και να αναρτηθεί την εργασία του στο ψηφιακό αποθετήριο «ΠΕΡΓΑΜΟΣ».

Ανά διετία προβλέπεται οργάνωση μιας τουλάχιστον ημερίδας ανά γνωστικό αντικείμενο, κατά την οποία παρουσιάζονται με μορφή ανακοινώσεων οι ΜΔΕ, καθώς και τα προσωρινά συμπεράσματα διδακτορικών διατριβών που είναι σε εξέλιξη. Η ημερίδα αυτή είναι δημόσια και γνωστοποιείται, με κατάλληλο τρόπο, στα μέλη της αντίστοιχης επιστημονικής κοινότητας.

8. Πρόγραμμα σεμιναρίων ανά γνωστικό αντικείμενο

Το πρόγραμμα των προσφερόμενων σεμιναρίων διαμορφώνεται ανά γνωστικό αντικείμενο ως ακολούθως. Δεν υφίσταται σχέση προαπαιτούμενου μεταξύ των μαθημάτων διαφορετικών εξαμήνων.

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ		Β' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Εμβάθυνση σε θέματα του Προϊστορικού και Πρωτοϊστορικού Πολιτισμού του Αιγαίου, της Κύπρου και της Εγγύς Ανατολής, I	15	Εμβάθυνση σε θέματα του Προϊστορικού και Πρωτοϊστορικού Πολιτισμού του Αιγαίου, της Κύπρου και της Εγγύς Ανατολής, III	15
Εμβάθυνση σε θέματα του Προϊστορικού και Πρωτοϊστορικού Πολιτισμού	15	Εμβάθυνση σε θέματα του Προϊστορικού και Πρωτοϊστορικού Πολιτισμού του	15

⁶ Οι διαβαθμίσεις ορίζονται ως εξής: 7-8,49=Λίαν Καλώς, 8,50-10=Άριστα.

του Αιγαίου, της Κύπρου και της Εγγύς Ανατολής, ΙΙ		Αιγαίου, της Κύπρου και της Εγγύς Ανατολής, ΙV	
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Εμβάθυνση σε θέματα του Προϊστορικού και Πρωτοϊστορικού Πολιτισμού του Αιγαίου, της Κύπρου και της Εγγύς Ανατολής, V	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Εμβάθυνση σε θέματα του Προϊστορικού και Πρωτοϊστορικού Πολιτισμού του Αιγαίου, της Κύπρου και της Εγγύς Ανατολής, VI	15		
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ		Β' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
- Θέματα εμβάθυνσης στην Αρχαιολογία των Πρώιμων Ιστορικών και Αρχαϊκών χρόνων ή - Αρχαία Κείμενα	15	- Θέματα εμβάθυνσης στην Αρχαιολογία των Κλασικών Χρόνων ή - Νομισματική	15
- Θέματα εμβάθυνσης στην Αρχαιολογία των Ελληνιστικών και Ρωμαϊκών Χρόνων ή - Επιγραφική	15	Μάθημα επιλογής - Διαχείριση Μνημείων ή - Αρχαιομετρία ή - Γεωλογία	15
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
- Θέματα εμβάθυνσης στην Αρχιτεκτονική ή - Αρχαία Ιστορία	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Μάθημα επιλογής - Μουσειολογία ή - Εφαρμογές Νέων Τεχνολογιών	15		
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

BYZANTINΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ		Β' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Θέματα εμβάθυνσης στην Αρχαιολογία και Τέχνη της Παλαιοχριστιανικής ή της Βυζαντινής ή της Μεταβυζαντινής περιόδου	15	Θέματα εμβάθυνσης στην Αρχαιολογία και Τέχνη της Παλαιοχριστιανικής ή της Βυζαντινής ή της Μεταβυζαντινής περιόδου	15
Βυζαντινή Ιστορία ή Βυζαντινή Φιλολογία ή Όψεις του Βυζαντινού πολιτισμού	15	Βυζαντινή Ιστορία ή Βυζαντινή Φιλολογία ή Όψεις του Βυζαντινού πολιτισμού	15
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS

Θέματα εμβάθυνσης στην Αρχαιολογία και Τέχνη της Παλαιοχριστιανικής ή της Βυζαντινής ή της Μεταβυζαντινής περιόδου	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Μαθήματα επιλογής Νομισματική ή Επιγραφική ή Διαχείριση μνημείων ή Μουσειολογία ή Ελεύθερο σεμινάριο	15		
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ		Β' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECT S	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Θέματα εμβάθυνσης στην τέχνη των Κάτω Χωρών τον 15 ^ο αιώνα	15	Θέματα εμβάθυνσης στην ιταλική τέχνη τον 16 ^ο και 17 ^ο αιώνα	15
Θέματα εμβάθυνσης στη νεοελληνική τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική και χαρακτική) του 19 ^{ου} αιώνα	15	Θέματα εμβάθυνσης στη νεοελληνική τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική και χαρακτική) του 20 ^{ου} αιώνα	15
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECT S	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Θέματα εμβάθυνσης στη γαλλική τέχνη τον 17 ^ο αιώνα	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Θέματα εμβάθυνσης στη νεοελληνική αρχιτεκτονική	15		
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ		Β' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Θέματα εμβάθυνσης στην ιστορία των Αρχαϊκών και Κλασικών χρόνων	15	Θέματα εμβάθυνσης στην ιστορία των Ρωμαϊκών χρόνων	15
Θέματα εμβάθυνσης στην ιστορία των Ελληνιστικών χρόνων	15	Επιγραφική	15
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Νομισματική	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Ιστορία του Δικαίου ή Κλασική Φιλολογία			
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ		Β' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Μάθημα εμβάθυνσης στη βυζαντινή εποχή 324-1081	15	Πηγές για τη βυζαντινή ιστορία ή Βυζαντινή Φιλολογία ή Αρχαιολογία	15
Μάθημα εμβάθυνσης στη βυζαντινή εποχή 1081-1453	15	Βυζαντινή κοινωνία και οικονομία ή Πολίτευμα και διοίκηση	15

ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Δημόσιος και ιδιωτικός βίος των βυζαντινών	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Διεθνείς σχέσεις και διπλωματία	15		
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ

Β' ΕΞΑΜΗΝΟ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Εμβάθυνση στην Οθωμανική Ιστορία I	15	Θεωρία της Ιστορίας και Ιστοριογραφία ή Πηγές για τη Βυζαντινή Ιστορία ή Νεότερη Ελληνική Ιστορία III	15
Νεότερη Ελληνική ιστορία I	15	Μάθημα επιλογής	15
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Εμβάθυνση στην Οθωμανική Ιστορία II	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Μάθημα επιλογής	15		

ΣΥΝΟΛΟ**30****ΣΥΝΟΛΟ****30****ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ**

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ		Β' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Νεότερη Ελληνική ιστορία I	15	Νεότερη Ελληνική ιστορία ΙΙ ή Ιστορία Οθωμανικής αυτοκρατορίας ή Θεωρία της Ιστορίας και Ιστοριογραφία	15
Νεότερη Ελληνική ιστορία ΙΙ	15	Μάθημα επιλογής	15
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ECTS
Νεότερη Ελληνική ιστορία ΙΙΙ ή Δημόσια Ιστορία και Μνημονικές σπουδές ή Τεχνικές και εργαλεία της ιστορικής έρευνας	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Μάθημα επιλογής	15		
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ		Β' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	EC TS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	EC TS

2 μαθήματα Ευρωπαϊκής Ιστορίας	30	1 μάθημα Ευρωπαϊκής Ιστορίας	15
Επιλογή μεταξύ θεμάτων α) μεσαιωνικής β) πρώιμης νεότερης ή γ) νεότερης και σύγχρονης Ευρωπαϊκής Ιστορίας		Επιλογή μεταξύ θεμάτων α) μεσαιωνικής β) πρώιμης νεότερης ή γ) νεότερης και σύγχρονης Ευρωπαϊκής Ιστορίας και	
		1 μάθημα Ευρωπαϊκής Ιστορίας (επιλογή όπως παραπάνω) ή 1 μάθημα επιλογής	15
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30
Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ		Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	EC TS	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	EC TS
1 μάθημα Ευρωπαϊκής Ιστορίας	15	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΜΔΕ)	30
Επιλογή μεταξύ θεμάτων α) μεσαιωνικής β) πρώιμης νεότερης ή γ) νεότερης και σύγχρονης Ευρωπαϊκής Ιστορίας και			
1 μάθημα Ευρωπαϊκής Ιστορίας (επιλογή όπως παραπάνω) ή 1 μάθημα επιλογής	15		
ΣΥΝΟΛΟ	30	ΣΥΝΟΛΟ	30

**ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΚΑΙ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ**

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ – PREHISTORIC ARCHAEOLOGY

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ – WINTER SEMESTER	
1807	Ζωτικοί πόροι, οικονομία και επιβίωση κατά την Εποχή του Λίθου στον Ελλαδικό χώρο <i>Γ. Κουρτέση-Φιλιππάκη, με την συνεπικουρία της Δρ Κ. Παπαγιάννη</i> Vital resources, economy and subsistence in Greece during the Stone age. <i>G. Kourtessi-Filippaki, with the assistance of Dr K. Paragianni</i>
1809	Θρησκεία και λατρευτικές πρακτικές στην προϊστορική Κρήτη και Κύπρο, με έμφαση στην Ύστερη Χαλκοκρατία <i>Ε. Μαντζουράνη</i> Religion and ritual practices in prehistoric Crete and Cyprus, with emphasis on the Late Bronze Age. <i>E. Mantzourani</i>
1811	Αναζητώντας τη χρήση αινιγματικών αντικειμένων από τον χώρο του Αιγαίου της Εποχής του Χαλκού <i>Λ. Πλάτων</i> Looking for the function of enigmatic objects from the Bronze Age Aegean <i>L. Platon</i>

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ - SPRING SEMESTER	
1806	Προϊστορικό Αιγαίο: το θαλάσσιο περιβάλλον <i>Λ. Καραλή – Γ. Φερεντίνος</i> Prehistoric Aegean: The marine environment <i>L. Karali – G. Ferentinos</i>
1808	Τεχνολογικές εξελίξεις και καινοτομίες στο Προϊστορικό Αιγαίο <i>Γ. Παπαδάτος</i>

	Technological developments and innovations in the Prehistoric Aegean <i>J. Papadatos</i>
1810	Η Μεσοελλαδική Εποχή – περίοδος κρίσης ή μεταμόρφωσης; <i>A. Χασιακού-Αργυράκη</i> The Middle Helladic Period – a period of crisis or transformation? <i>A. Hassiakou-Argyrazi</i>
1812	Ταφικά έθιμα και οι αντιλήψεις για τον Κάτω Κόσμο στην ανατολική Μεσόγειο κατά την Εποχή του Χαλκού και την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου. <i>K. Κοπανιάς</i> Burial customs and the beliefs about the Netherworld in the Eastern Mediterranean during the Late Bronze and Early Iron Age <i>K. Koranias</i>

Γεωργία Κουρτέση-Φιλιππάκη – Georgia Kourtessi-Philippaki

με συνεπικουρία της **Δρ. Κατερίνας Παπαγιάννη** (μεταδιδακτορική ερευνήτρια στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών της Γαλλίας)

Χειμερινό εξάμηνο / Winter Semester

Τίτλος: Ζωτικοί πόροι, οικονομία και επιβίωση κατά την Εποχή του Λίθου στον Ελλαδικό χώρο

Subject: Vital resources, economy and subsistence in Greece during the Stone Age

Περίληψη: Η εκμετάλλευση του φυσικού περιβάλλοντος και των ζωτικών πόρων για τη διαβίωση του ανθρώπου κατά τη Παλαιολιθική και τη Νεολιθική εποχή ήταν ζωτικής σημασίας, τόσο για την επιβίωση καθαυτή μέσω της διατροφής, όσο και ως προς την χρήση των φυσικών πόρων σε άλλες πτυχές της καθημερινότητάς του όπως παραγωγή εργαλείων και άλλων χρηστικών αντικειμένων, κοσμημάτων, ειδωλίων κλπ. Το σεμιναριακό μάθημα εστιάζει στους φυσικούς πόρους και τους τρόπους εκμετάλλευσης αυτών ανά περίοδο. Όσον αφορά τις λίθινες πρώτες ύλες θα εξεταστούν οι πηγές τους (πρωτογενείς, δευτερογενείς), οι τρόποι προμήθειας ανά περίοδο και τα δίκτυα διακίνησής τους. Από την άποψη της

οικονομίας/ διατροφής, θα παρουσιαστούν και θα συζητηθούν οι τρόποι προσπορισμού της τροφής ανά περίοδο λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές των οικονομικών μοντέλων: τροφοσυλλογή και κυνήγι κατά την Παλαιολιθική, καλλιέργεια φυτών και εκτροφή ζώων κατά τη Νεολιθική. Θα αξιοποιηθούν παραδείγματα από συγκεκριμένες περιοχές και θέσεις ανά περίοδο όπως: Λεκάνη του Μέσου Καλαμά Θεσπρωτίας, Φράγγθι και Θεόπετρα (διαχρονική κατοίκηση), Κνωσός, Ντικιλί Τας, Σπήλαιο Αλεπότρυπας Διρού (Νεολιθική), όπου θα παρουσιαστούν και συζητηθούν τα αρχαιολογικά δεδομένα του εργαλειακού εξοπλισμού, της χλωρίδας και της πανίδας, και θα εξεταστεί πώς αυτά τα δεδομένα ανασυνθέτουν την εικόνα της εκμετάλλευσης του φυσικού περιβάλλοντος από τους προϊστορικούς ανθρώπους.

Summary: The exploitation of the natural environment and natural resources for human life during the Palaeolithic and the Neolithic period was vital for both survival through nutrition as well as the utilization of natural resources in other aspects of everyday life: tool production, jewelery, figurines, etc. The seminar focuses on the use of natural resources and the modes of exploiting them per period. As for the lithic raw materials we will examine their sources (primary and secondary), the supply conditions for each period and the distribution networks. As regards the economy and nutrition, we will present and discuss the ways of obtaining food and the differences of the economic models per period: foraging and hunting during the Palaeolithic, agriculture and animal husbandry during the Neolithic. We will analyze examples of key areas/sites per period as Middle Kalamas valley in Thesprotia, Franchthi and Theopetra (diachronic habitation), Knossos, Dikili Tash, Alepotrypa Cave, Diros (Neolithic); the tool assemblages and the archaeological data of flora and fauna will be discussed and compared. We will attempt to understand how all these informations shed light on the exploitation of the natural environment by prehistoric humans.

Ενδεικτική βιβλιογραφία - Selected bibliography

- Cann J. R. και C. Renfrew, 1964. 'The characterization of obsidian and its application to the Mediterranean Region'. *Proceedings of Prehistoric Society* 30: 111-33.
- Halstead, P. 2004. *Farming and feasting in the Neolithic of Greece: the ecological context of fighting with food*. *Documenta Praehistorica* XXXI, 151-61.
- Isaakidou, V. 2008. 'The fauna and economy of Neolithic Knossos' revisited." Στο *Escaping the Labyrinth: the Cretan Neolithic in*

- context*, επιμ. V. Isaakidou και P. Tomkins. 90-114. Oxford: Oxbow books.
- Jarman, M. R. 1996. "Human influence in the development of the Cretan mammalian fauna," Στο *Pleistocene and Holocene Fauna of Crete and its first settlers*, επιμ. D. Reese, *Monographs in World Archaeology* 28. 211-30. Madison Wisconsin: Prehistory Press.
- Κουρτέση-Φιλιππάκη, Γ. 2012. «Λίθινες πρώτες ύλες και προϊστορική κατοίκηση στη Θάσο. Μια νησιώτικη προσέγγιση.» Στο *Δέκα χρόνια ανασκαφικής έρευνας στον προϊστορικό οικισμό Λιμεναριών Θάσου. Πρακτικά ημερίδας. Θάσος 11 Ιουλίου 2003. ΙΗ' ΕΚΠΑ, Αρχαιολογικό Μουσείο Καβάλας*. 171-86. Θεσσαλονίκη.
- Kourtessi-Philippakis G., 2014. "Local vs exogène ? L'impact du milieu naturel sur la composition des assemblages lithiques néolithiques en Grèce.» Στο *Physis. L'environnement naturel et la relation homme-milieu dans le monde égéen protohistorique, Actes de la 14e Rencontre égéenne internationale. Παρίσι, 11-14 Δεκεμβρίου 2012*. Touchais G., R. Laffineur, και F. Rougemont, επιμ. *Aegaeum* 37, 15-22. Leuven: Peeters.
- Kotzamani, G., και A. Livarda, υπό εκτύπωση. *People and plant entanglements at the dawn of agricultural practice in Greece. An analysis of the Mesolithic and early Neolithic archaeobotanical remains, Quaternary International*.
- Kyparissi – Apostolika, N. επιμ. 2000. *Theopetra Cave: twelve years of excavation and research 1987-1998. Proceedings of the International Conference, Trikala, 6-7 November 1998*, 181-234. Athens.
- Papathanasiou, A., W. Parkinson, D. Pullen, M. Galaty, και P. Karkanas. 2018. *Neolithic Alepotrypa Cave in the Mani, Greece*. Oxford: Oxbow books.
- Stiner, M.C. και M. D. Munro, 2011. "On the evolution of diet and landscape during the Upper Paleolithic through Mesolithic at Franchthi Cave (Peloponnese, Greece)." *Journal of Human Evolution* 60 (5): 618-36.

Ελένη Μαντζουράνη – Eleni Mantzourani

Χειμερινό εξάμηνο / Winter Semester

Τίτλος: Θρησκεία και λατρευτικές πρακτικές στην προϊστορική Κρήτη και Κύπρο, με έμφαση στην Ύστερη Χαλκοκρατία.

Subject: Religion and ritual practices in prehistoric Crete and Cyprus, with emphasis on the Late Bronze Age.

Περίληψη: Στόχος του σεμιναρίου αυτού είναι η διερεύνηση των θρησκευτικών αντιλήψεων και λατρευτικών πρακτικών των κοινωνιών της προϊστορικής Κρήτης και Κύπρου, ιδιαίτερα κατά την Ύστερη Εποχή του Χαλκού. Το θέμα προσεγγίζεται σε δύο επίπεδα. Πρώτον, εξετάζονται τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα θέσεων, οι οποίες παραδοσιακά θεωρούνται ιεροί χώροι επί τη βάση της δομής και της οσκευής τους. Στη δομή εγγράφονται στοιχεία όπως η οργάνωση του χώρου και η παρουσία σταθερών κατασκευών με ιερό χαρακτήρα, ενώ στην οσκευή περιλαμβάνονται κινητά ευρήματα με εξειδικευμένη χρήση, όπως πήλινα και λίθινα αγγεία, ειδώλια κατασκευασμένα από διάφορα υλικά και άλλα. Σε δεύτερο επίπεδο μελετώνται οι σχετικές παραστάσεις στην εικονογραφία και οι ποικίλες ερμηνείες που έχουν εκφραστεί αναφορικά με το περιεχόμενό τους. Στον όρο εικονογραφία συμπεριλαμβάνονται κυρίως οι απεικονίσεις στη μεγάλη ζωγραφική, τη σφραγιδογλυφία, τα πήλινα ομοιώματα και/ή παραστάσεις σε άλλα μέσα. Σε αυτό το ευρύτερο πλαίσιο θα συζητηθούν μία σειρά προβλημάτων, όπως η ταύτιση των επίσημων και ανεπίσημων χώρων λατρείας, οι ιδιότητες της θεότητας ή των θεοτήτων, ο χαρακτήρας των τελετουργιών και η ενδεχόμενη σύνδεση της θρησκείας με τις ομάδες άσκησης εξουσίας.

Summary: This seminar aims at the research of religious beliefs and ritual practices of the societies of prehistoric Crete and Cyprus, particularly during the Late Bronze Age. The subject is approached at two levels. First, the architectural remains of sites, traditionally considered as sacred places, on the basis of their design and equipment, are examined. The term design includes issues like the organization of space and the presence of structures with religious character, while equipment refers to objects of specialized use, as for instance clay and stone vessels, figurines made of different materials and other. At a second level, the relevant iconographic representations and the various interpretations suggested regarding their meaning will be studied. The term iconography includes mainly representations on fresco paintings, seal engraving, the clay models and/or representations in other means. Within this larger context a series of problems will be discussed: the identification of formal and informal areas of worship, the status of deity or deities, and the character of the ceremonies and the possible association of religion with groups exercising power.

Ενδεικτική βιβλιογραφία - Selected bibliography

- CMS (Corpus der minoischen und mykenischen Siegel)*, επιμ. F. Matz και H. Biesantz, Berlin 1964-2000, Mainz 2002-.
- Betancourt, P. 2007. *Introduction to Aegean Art*, Philadelphia.
- Brecoulaki, H., J. Davis, L. Stocker, και Sh. Stocker, επιμ. 2015. *Mycenaean Wall Painting in Context. New Discoveries, Old Finds Reconsidered*. Αθήνα.
- Hitchcock, L. 2000. *Minoan Architecture: A Contextual Analysis*. SIMA 155. Jonsered.
- Hägg, R., επιμ. 1997. *The Function of "Minoan Villa."* Stockholm.
- Hägg, R., και N. Marinatos, επιμ. 1987. *The Function of the Minoan Palaces*, Stockholm.
- Immerwahr, S. A. 1989. *Aegean Painting in the Bronze Age*, Philadelphia.
- Μαντζουράνη, Ε. 2001. *Η Αρχαιολογία της Προϊστορικής Κύπρου*, Αθήνα.
- Μαντζουράνη, Ε. 2002. *Προϊστορική Κρήτη - Τοπογραφία και Αρχιτεκτονική*, Αθήνα.
- Marinatos, N. 1993. *Minoan Religion: Ritual, Image and Symbol*, Columbia, South Carolina.
- Nilsson, M. 1998. *Minoan-Mycenaean Religion and its Survival in the Greek Religion*, Lund.
- Pararas, Y. 2008. *Immovable Offertory Installations in Late Bronze Age Cyprus*, SIMA Pocket-book 174, Säverlanden.
- Preziosi D. & Hitchcock L. 1999. *Aegean Art and Architecture*, Oxford.
- Rutkowski, B. 1986. *The Cult Places of the Aegean*, New Haven – London.
- Webb J. M. 1999. *Ritual Architecture, Iconography and Practice in Cypriot Bronze Age*, SIMA Pocket-book 75. Jonsered.

Λευτέρης Πλάτων – Lefteris Platon

Χειμερινό εξάμηνο / Winter Semester

Τίτλος: Αναζητώντας τη χρήση αινιγματικών αντικειμένων από τον χώρο του Αιγαίου της Εποχής του Χαλκού

Subject: Looking for the function of enigmatic objects from the Bronze Age Aegean

Περίληψη: Με τη βοήθεια των σεμιναριακών εργασιών θα διερευνηθεί η λειτουργία αινιγματικών μεμονωμένων αντικειμένων - ή τύπων

αντικειμένων – του προϊστορικού Αιγαίου. Για την προσέγγισή τους θα χρησιμοποιηθούν διαφορετικοί παράγοντες, όπως η μορφή των ίδιων των αντικειμένων, το περιβάλλον στο οποίο έχουν βρεθεί, πιθανά ίχνη χρήσης, οι πιθανές παραστάσεις τους στην εικονογραφία και εθνογραφικά παράλληλα που έχουν μία καθορισμένη λειτουργία.

Summary: With the assistance of seminar papers, the function of enigmatic isolated objects -or types of objects- of the prehistoric Aegean will be researched. Such an approach will use various arguments, such as the form of the objects themselves, the context in which they have been found, possible traces of use, their probable representation in the iconography and ethnographic parallels having a confirmed function.

Ενδεικτική βιβλιογραφία - Selected bibliography

- Betancourt, Ph. κ.ά. 1979. *Vasilike Ware. An Early Bronze Age Pottery Style in Crete*, 29-31. Göteborg.
- Bosanquet, R. C., και R. M Dawkins. 1923. *The Unpublished Objects from the Palaikastro Excavations, 1902 – 1906*, BSA Suppl. Paper 1, I. London.
- Corpus der Minoischen und Mykenischen Siegel*. Berlin.
- Δαβάρας, Κ. 1984. «Μινωικό κηριοφόρο πλούριο της Συλλογής Μητσοτάκη», *AE*:55-95.
- Effenterre, van H. 1979. *La solution d' un «puzzle»*, *AE*: 154 - 60.
- Georgiou, H. 1980. *Minoan Fireboxes: a Study of Form and Function*, *SMEA LXXII*: 123-87.
- Gesell, G. C. 1976. "The Minoan Snake Tube: A Survey and a Catalogue," *AJA* 80: 247-59.
- Gesell, G. C. 1985. *Town, Palace and House Cult in Minoan Crete*, *Studies in Mediterranean Archaeology* 67, Göteborg.
- Karageorghis, V. 1987. "Torch – holders or bellows?." Στο *Φίλια έπη εις Γ. Ε. Μυλωνάν*, τ. Β', Αθήναι, 22-6.
- Καραγιάννη, Ε. 1984. *Μινωικά σύνθετα σκεύη (κέρνοι)*, Αθήνα.
- Κορκακί, Κ και L. Platon, 1993. «Ληνοί μινωικοί», *BCH* 117: 35-101.
- Miller, D. 1985. *Artefacts as Categories. A Study of Ceramic Variability in Central India*, Cambridge.
- Morris, C. E., και A. D. Peatfield, 1990. «Minoan "Sheep - Bells". Form and Function.» *Πρακτικά του ΣΤ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, Χανιά, Α2, 29-37.
- Orton C. R., P. Tyers, και A. Vince, 1993. *Pottery in Archaeology*, Cambridge, 217 - 228.

Πλάτων, Ε. 1990. «Ιδιότυπο τελετουργικό σκεύος από τη Ζάκρο.» *Πεπραγμένα του ΣΤ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, Α2, 129-39. Χανιά.

Πλάτων, Α. 1995. «Πλαστικής μορφής μινωικοί κρουνοί.» *Πεπραγμένα του Ζ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, 767-75. Ρέθυμνο.

Platon, N. 1949. «Nouvelle interpretation des idoles-cloches du Minoan Moyen I.» *Melanges d'archéologie et d'histoire offerts à Charles Picard*, 833-46.

Λίλιαν Καραλή – Γιώργος Φερεντίνος - Lilian Karali – George Ferentinos

Εαρινό εξάμηνο / Spring Semester

Τίτλος: Προϊστορικό Αιγαίο: το θαλάσσιο περιβάλλον

Subject: Prehistoric Aegean: The marine environment

Περίληψη: Για τον αρχαιολόγο είναι πολύ σημαντική η γνώση των βασικών γεωλογικών παραγόντων που επηρεάζουν τη ζωή και τη δράση του ανθρώπου και των ζώντων οργανισμών πάνω στη γη αλλά και μέσα στο νερό. Στο σεμινάριο θα εξετασθούν οι μέθοδοι τηλεπισκόπησης των θαλασσών και οι εφαρμογές άλλες στην προϊστορική αρχαιολογία. Οι μεταβολές άλλες στάθμης άλλες θάλασσας είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα καθώς κατά άλλες προϊστορικούς χρόνους έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην μετακίνηση αγαθών και ιδεών, στην ανάπτυξη ή εγκατάλειψη παράκτιων οικισμών.

Με την ολοκλήρωση του σεμιναριακού μαθήματος θα λαμβάνει χώρα εβδομαδιαία άσκηση των μεταπτυχιακών φοιτητών στον Αργο-Σαρωνικό για την απόκτηση εμπειρίας στη χρήση συγχρόνων οργάνων/μεθοδολογιών αέριας και υποθαλάσσιας τηλεπισκόπησης. Η άσκηση των μεταπτυχιακών φοιτητών θα εστιάζεται στη αποτύπωση των ενάλιων παλαιοπεριβαλλόντων.

Summary: For the archaeologist the knowledge of the basic geological factors that influenced the life and the actions of the human being and the living organisms on land and in water is imperative. In this seminar will be examined the methods of detection of the sea paleoenvironment in prehistory. Variations of sea level and its consequences on human movements and on the evolution of coastal sites are a characteristic example for the transportation and exchange of goods and ideas as well as in the growth or abandonment of the coastal settlements during the prehistoric periods.

At the end of the seminar the post-graduate students will participate in a weekly field trip in the Argo-Saronicos Gulf to be trained in the use of remote sensing (aerial and underwater) surveying methodologies. The field work will be focused in the mapping of coastal palaeo-environments.

Ενδεικτική βιβλιογραφία - Selected bibliography

- Allen, K.M.S., S.W. Green, και E.B.W. Zubrow. 1990. *Interpreting space: GIS and archaeology*. London.
- Αλματζή, Α. 2000. “Γενικά για λιμναίους οικισμούς.” *Επτάκυκλος* 15: 82-6.
- Battarbee, R.W. 1988. “The use of Diatom Analysis in Archaeology: A review.” *JAS* 15: 621-44.
- Bocquet, A. 1984. *Archéologie des lacs et des rivières*. Annecy: Musée d’Annecy.
- Brown, A.G. 1997. *Alluvial geoarchaeology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Courty, M.A., P. Goldberg, και R. Macphail. 1989. *Soils and micromorphology in archaeology*. Cambridge: Cambridge Manuals in Archaeology.
- Dincauze, D.F. 2000. *Environmental Archaeology. Principles and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ευθυμιόπουλος, Η., και Μ. Μοδινός. επιμ. 2000. *Το θαλάσσιο περιβάλλον*. Αθήνα: Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών (ΔΙΠΕ) / Ελληνικά γράμματα.
- Harrison S.P., και G. Digerfeldt. 1993. “European lakes as palaeohydrological and palaeoclimatic indicators.” *Quaternary Science Reviews* 12: 233-48.
- Hassan, F. 1979. “Geoarchaeology: The geologist and archaeology.” *American Antiquity* 44: 207-70.
- Higgins, M.D., και R. Higgins. 1996. *Geological companion to Greece and the Aegean*. NY / London: Cornell University. Press / Duckworth Publishers, Ithaca.
- Jones, R.E., B.S.J. Isserlin, V. Karastathis, S.P. Papamarinopoulos, και G.E. Syrides, et.al., 2000. “Exploration of the Canal of Xerxes, Northern Greece: the role of Geophysical and other techniques.” *Archaeological Prospection* 7: 147-70.
- Καραλή, Α. 2005. *Περιβαλλοντική Αρχαιολογία*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Καραλή, Α., και Γ. Φερεντίνος. επιμ. 2015. *Τετράδια Γεωαρχαιολογίας*. Συλλογικό έργο. Αθήνα: ΟΛΚΟΣ.
- Karastathis, V.K., S. Papamarinopoulos, και R.E. Jones. 2001. “2-D velocity structure of the buried ancient canal of Xerxes; an

application of seismic methods in archaeology.” *Journal of Applied Geophysics* 47: 29-43.

Kraft, J.C. et.al., 1977. “Palaeogeographic reconstructions of coastal Aegean archaeological sites.” *Science* 195: 941-47.

Kraft, J., G. Rapp, J. Gifford, και S. Aschenbrenner. 2005. “Coastal Change and Archaeological Settings in Elis.” *Hesperia* 74: 1-39.

Raikes, R., and L. Water. 1984. *Weather and prehistory*. 2nd ed. N. Jersey.

Γιάννης Παπαδάτος – Giannis Papadatos

Εαρινό εξάμηνο / Spring Semester

Τίτλος: Τεχνολογικές εξελίξεις και καινοτομίες στο Προϊστορικό Αιγαίο

Subject: Technological developments and innovations in the Prehistoric Aegean

Περίληψη: Θέμα του σεμιναρίου είναι τα αρχαιολογικά δεδομένα που σχετίζονται με τις τεχνολογικές εξελίξεις και καινοτομίες στην κεραμική, τη μεταλλουργία, τη λιθοτεχνία, και την κατασκευή λίθινων αγγείων και σφραγίδων στο Αιγαίο της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού. Προσεγγίζονται ζητήματα όπως η εκμετάλλευση των πηγών, η διακίνηση και τα στάδια επεξεργασίας της πρώτης ύλης, οι τεχνικές παραγωγής, οι κατηγορίες των αντικειμένων, τα περιβάλλοντά εύρεσης και η διακίνησή τους. Συζητούνται τα υπάρχοντα ερμηνευτικά σχήματα, και ιδιαίτερη σημασία δίνεται στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ της τεχνολογίας και του κοινωνικού, πολιτικού, οικονομικού και πολιτισμικού πλαισίου. Τέλος, προσεγγίζονται ζητήματα όπως η τεχνική εξειδίκευση, η τεχνολογία ως πολιτισμικό φαινόμενο, και οι πολιτισμικές παράμετροι που καθορίζουν την εμφάνιση και την αποδοχή μιας τεχνολογικής καινοτομίας.

Summary: The course deals with the archaeological evidence about technological development and innovation in the Early Bronze Age Aegean, including pottery technology, metallurgy, chipped stone industry, and stone curving and glyptic. The issues addressed include the distribution of raw material sources, the technical procedures for the transformation of raw materials into finished objects, the types of products, their contexts and distribution. Existing theoretical approaches are discussed, and special emphasis is given on the bidirectional relationships between technology and its social, economic, political and

cultural context. Additional issues discussed include technical specialization, the non-material aspect of technology, and the cultural parameters which affect the appearance and adoption of technological innovations.

Ενδεικτική βιβλιογραφία - Selected bibliography

- Betancourt, P.P. 2006. *The Chrysokamino metallurgy workshop and its territory*, (Hesperia Supplement 36). Princeton.
- Bevan, A. 2007. *Stone Vessels and Values in the Bronze Age Mediterranean*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Carter, T. 1994. Southern Aegean Fashion Victims: An Overlooked Aspect of Early Bronze Age Burial Practices. Στο *Stories in Stone*, με επιμέλεια των N. Ashton και A. David, 127-144. London.
- Costin, C.L. 1991. Craft Specialization: Issues in defining, documenting, and explaining the organization of production. Στο *Archaeological Method and Theory* 3: 1-56.
- Craddock, P. T. 1995. *Early Metal Mining and Production*. Edinburgh.
- Day P.M. και R.C.P. Doonan. 2007 (επιμ.). *Metallurgy in the Early Bronze Age Aegean*. Sheffield Studies in Aegean Archaeology 7. Oxford: Oxbow.
- Dobres, M.-A. και C.R. Hoffman. 1994. Social Agency and the dynamics of Prehistoric Technology. *Journal of Archaeological Method and Theory* 1.3: 211-258.
- Dobres, M.-A. και C.R. Hoffman 1999. *The Social Dynamics of Technology. Practice, Politics and World Views*. Washington and London.
- Krzyszowska, O. 2005. *Aegean Seals. An Introduction*. London.
- Lemonnier, P. 1993. Introduction. Στο *Technological choices, Transformation in material cultures since the Neolithic*, με επιμέλεια του P. Lemonnier, 1-35. London and New York.
- Λυριτζής, Ι, και Ν. Ζαχαριάς (επιμ.) 2011. *Αρχαιο-υλικά. Αρχαιολογικές, αρχαιομετρικές και πολιτισμικές προσεγγίσεις*. Αθήνα.
- Nakou, G. 1995. The cutting edge: a new look at early Aegean metallurgy. *Journal of Mediterranean Archaeology* 8.2: 1-32.
- Torrence, R. 1986. *Production and Exchange of Stone Tools: Prehistoric Obsidian in the Aegean*. Cambridge.
- Tzachili. I. επιμ. 2008. *Aegean Metallurgy in the Bronze Age*. Αθήνα.
- Van Der Leeuw, S.E. 1989. Risk, perception, innovation. Στο *What's new: a closer look at the process of innovation*, επιμέλεια S.E. van der Leeuw και R. Torrence, 300-329. London.

Wilson, D.E. και P.M. Day. 1994. Ceramic Regionalism in Prepalatial Central Crete: The Mesara Imports at EM I to EM II A Knossos. *BSA* 89: 1-87.

Αφροδίτη Χασιακού-Αργυράκη – Aphrodite Hassiacou-Argyraki

Εαρινό εξάμηνο / Spring Semester

Τίτλος: Η Μεσοελλαδική Εποχή –περίοδος κρίσης ή μεταμόρφωσης;

Subject: The Middle Helladic Period- a period of crisis or transformation?

Περίληψη: Στο μάθημα διερευνώνται δεδομένα και θεωρίες για το τέλος της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού και για την αρχή της Μέσης Εποχής του Χαλκού στην ηπειρωτική Ελλάδα. Συζητείται ο χαρακτήρας της Μέσης Εποχής του Χαλκού, και ζητήματα οικονομικών και κοινωνικών δομών μέσα από την παρουσίαση της τοπογραφίας, της οικιστικής και ταφικής αρχιτεκτονικής, των ταφικών εθίμων, της κεραμικής. Αναλύονται θεωρίες για το τέλος της Μέσης Εποχής του Χαλκού και για τις διαδικασίες μετάβασης στον Μυκηναϊκό πολιτισμό.

Summary: The course examines data and theories about the end of the Early Bronze Age and the beginning of the Middle Bronze Age in mainland Greece. It discusses the character of the Middle Helladic period and matters of economic and social structure through the presentation of architectural remains, burial practices, and pottery. It analyzes theories about the end of the period and about the process of transition to the Mycenaean civilization.

Ενδεικτική βιβλιογραφία - Selected bibliography

Boyd, M. 2002. *Middle Helladic and Early Mycenaean Mortuary Practices in the Southern and Western Peloponnese*, BAR-IS 1009. Oxford.

Buck, R.J. 1964. "Middle Helladic Matt-painted Pottery". *Hesperia* 33: 231-313.

Cline, E. επιμ. 2010. *The Oxford Handbook of the Bronze Age Aegean*, Oxford University Press.

Felten, Fl.- Gaus, W. - Smetana, R. επιμ.. 2007. *Middle Helladic Pottery and Synchronisms, Proceedings of the International Workshop held at Salzburg, Oct. 31st - Nov. 2nd, 2004*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien.

- Forsen, J. 1997. *The Twilight of the Early Helladics. A study of the disturbances in East, Central and Southern Greece towards the end of the Early Bronze Age*. Jonsered.
- Kilian-Dirlmeier, I. 1995. "Reiche Gräber der mittelhelladischen Zeit", στο Laffineur, R. - W.- D. Niemeier (επιμ.), *Politeia. Society and State in the Aegean Bronze Age, Proceedings of the 5th International Aegean Conference / 5e Rencontre égéenne internationale, University of Heidelberg, Archäologisches Institut, 10-13 April, 1994*, Τόμος I, Université de Liège, Histoire de l'art et archéologie de la Grèce antique; University of Texas at Austin, Program in Aegean Scripts and Prehistory, *Aegaeum* 12: 49-53.
- Κορρές, Γ. 1979-1984. «Ο τύμβος της Βοΐδοκοιλιάς και η γένεσις του τύπου του θολωτού τάφου της Ηπειρωτικής Ελλάδος». *Αρχαιολογικαί Διατριβαί επί θεμάτων της Εποχής του Χαλκού*. Αθηνά 21, Εν Αθήναις.
- Laffineur, R. επιμ. 1989. *Transition. Le monde égéen du Bronze moyen au Bronze récent, Actes de la deuxième Rencontre égéenne internationale de l'Université de Liège, 18-20 avril 1988*, Université de Liège, Histoire de l'art et archéologie de la Grèce antique, *Aegaeum* 3.
- Nordquist, G. 1987. *A Middle Helladic Village. Asine in the Argolid*. Uppsala.
- Papadimitriou, N. 2001. *Built Chamber Tombs of Middle and Late Bronze Age Date in Mainland Greece and the Islands*, BAR International Series 925. Oxford
- Pelon, Ol. 1986. *Tholoi, Tumuli et Cercles Funéraires*. Paris.
- Philippa –Touchais, A., G. Touchais, S. Voutsaki, και J. Wright, επιμ. 2010. *MESO-HELLADIKA - ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΑ, La Grèce continentale au Bronze Moyen – Η ηπειρωτική Ελλάδα στη Μέση Εποχή του Χαλκού – The Greek Mainland in the Middle Bronze Age, Actes du colloque international organisé par l' Ecole Française d'Athènes en collaboration avec l'American School of Classical Studies at Athens et le Netherlands Institute in Athens, Athènes, 8-12 mars 2006, BCH Supplément 52*.
- Rutter, J.B. - S. 1976. *The Transition to Mycenaean. A stratified Middle Helladic II to Late Helladic IIA Pottery Sequence from Ayios Stephanos in Laconia*, The Institute of Archaeology, The University of California, Los Angeles, *Monumenta Archaeologica* 4.
- Wiersma, C. 2014. *Building the Bronze Age: Architectural and Social Change on the Greek Mainland during Early Helladic III, Middle Helladic and Late Helladic I*. Oxford: Archaeopress.
- Wiersma, C., και S. Voutsaki, επιμ. 2017. *Social Change in Aegean Prehistory*. Oxford and Philadelphia: Oxbow Books.

Κωνσταντίνος Κοπανιάς – Konstantinos Koranias

Εαρινό εξάμηνο / Spring Semester

Τίτλος: Ταφικά έθιμα και οι αντιλήψεις για τον Κάτω Κόσμο στην ανατολική Μεσόγειο κατά την Εποχή του Χαλκού και την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου.

Subject: Burial customs and the beliefs about the Netherworld in the Eastern Mediterranean during the Late Bronze and Early Iron Age

Περίληψη: Αντικείμενο του σεμιναρίου θα αποτελέσει η μελέτη των ταφικών εθίμων στην ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου (Ανατολία, Συροπαλαιστίνη, Αίγυπτος). Οι αρχαιολογικές μαρτυρίες θα συνδεθούν με διαθέσιμα κείμενα από την Εγγύς Ανατολή, συμπεριλαμβανομένης και της Μεσοποταμίας, που μας επιτρέπουν να ανασυνθέσουμε τις αντιλήψεις που είχαν οι άνθρωποι εκείνης της εποχής σχετικά με τον Κάτω Κόσμο και την μεταθανάτια ύπαρξη. η-Τάξη: ARCH697.

Summary: This course focuses on the burial practices in the wider area of the Eastern Mediterranean (Anatolia, Levant, Egypt). The archaeological testimonia will be combined with the available Near Eastern texts, including the Mesopotamian ones, which help us to reconstruct the beliefs about the Underworld and the Afterlife. e-Class: ARCH697.

Ενδεικτική βιβλιογραφία - Selected bibliography

- Assmann, J. 2005. *Death and Salvation in Ancient Egypt*. London: Cornell University Press.
- Bremer, J.M. , Th.P.J. van den Hout, και R. Peters, επιμ.1994. *Hidden Futures. Death and Immortality in Ancient Egypt, Anatolia, the Classical, Biblical and Arabic-Islamic World*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Cohen, A. C. 2005. *Death rituals, ideology, and the development of early Mesopotamian kingship: toward a new understanding of Iraq's royal cemetery of Ur*. Leiden: Brill.
- Ikram, S. 2003. *Death and Burial in Ancient Egypt*. London: Longman.
- Katz, D. 2003. *The Image of the Netherworld in Sumerian Sources*. Bethesda (MD): CDL Press.

- Kopaniias, K. Υπό έκδοση. "Paradise Lost. The Image of the Netherworld in the Near East." Στο *Athanasia, Immortality: The Earthly World, the Celestial World and the Underworld in the Mediterranean from the Late Bronze Age to Early Iron Age*, 29 May-1 June 2009, Rhodes, επιμ. N. Stampolidis. 169-79.
- Laneri, N., και E.F. Morris, επιμ. 2007. *Performing death: social analyses of funerary traditions in the ancient Near East and Mediterranean*, University of Chicago Oriental Institute seminars. Chicago: Chicago: The Oriental Institute.
- Richards, J.E. 2005. *Society and Death in Ancient Egypt: Mortuary Landscapes of the Middle Kingdom*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- Sourvinou-Inwood, C. 1995. "Reading" Greek Death. *To the End of the Classical Period*. Oxford: Clarendon Press.
- Taylor, J.H. 2001. *Death and Afterlife in Ancient Egypt*. London: British Museum Press.

ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ – CLASSICAL ARCHAEOLOGY

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ – WINTER SEMESTER	
1813	Η αρχιτεκτονική της Αττικής <i>Χ. Κανελλόπουλος</i> The Architecture of Attica <i>Ch. Kanellopoulos</i>
1815	Τοπικά εργαστήρια γλυπτικής στη Ρωμαϊκή Ελλάδα <i>Στ. Κατάκης</i> Local sculpture workshops in Roman Greece <i>St. Katakis</i>
1817	Ζητήματα ελληνιστικής πλαστικής <i>Δ. Δαμάσκος</i> Topics on Hellenistic Sculpture <i>D. Damaskos</i>

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ - SPRING SEMESTER	
1814	Ζητήματα στη μελέτη της μνημειακής ζωγραφικής (800 π.Χ. – 200 μ.Χ.) <i>Δ. Πλάντζος</i> Monumental Greek Painting (800 B.C. – 200 A.D.) <i>D. Plantzos</i>
1816	Η κεραμική ως αρχαιολογικό υλικό: ο 'κύκλος ζωής' των αρχαίων ελληνικών αγγείων <i>Ε. Κεφαλίδου</i> Pottery in the Archaeological Record: The life cycle of ancient Greek vases <i>E. Kefalidou</i>

Χρυσάνθος Κανελλόπουλος – Chrysanthos Kanellopoulos

Χειμερινό εξάμηνο / Winter semester

Τίτλος: Η αρχιτεκτονική της Αττικής

Subject: The Architecture of Attica

Περίληψη: Το σεμινάριο εξετάζει την μνημειακή αρχιτεκτονική της Αττικής με έμφαση σε περιοχές εκτός του άστεως. Εξερευνώνται οι καινοτομικές ιδέες και η επίδραση των νησιωτικών διαθέσεων στον σχηματισμό του Αττικού ιδιώματος. Η Ελευσίνα, ο Ωρωπός, ο Ραμνούς, ο Θορικός, το Σούνιο, η Παλλήνη, ο Ζωστήρ, ο Μαραθώνας και ο Πειραιάς αποτελούν χρήσιμα πεδία για διαχρονική εξέταση των φαινομένων.

Summary: This course examines the monumental architecture in Attica with emphasis on areas outside the city of Athens. The seminar investigates the Attic architecture under the influence of Aegean attitudes and in combination with the emergence of purely Athenian ideas. Eleusis, Oropos, Rhamnous, Sounion, Thorikos, Pallini, Zoster, Marathon and Piraeus compose the landscape of the diachronical survey on architectural phenomena.

Ενδεικτική βιβλιογραφία - Selected bibliography

- Barletta, B., W.B. Dinsmoor, και H. A. Thompson, 2017. *The Sanctuary of Athena at Sounion*. Princeton NJ.
- Coulton, J.J. 1968. «The Stoa at the Amphiaraion, Oropos.» *BSA* 63:147-83.
- Dirschedl, U. 2013. *Die griechischen Säulenbasen*. Wiesbaden.
- Fraiese, P. και C. Llinas 1995. *Documents d'architecture hellénique et hellénistique*. Paris.
- Κουρουγιώτης, Κ. 1930. «Τὸ ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ζωστήρος.» *ΑΔ* 11: 2–53.
- Miles, M.M. 1989. «A reconstruction of the Temple of Nemesis at Rhamnous.» *Hesperia* 58: 133-249.
- Miles, M.M. 2016. *A companion to Greek Architecture*. Chichester, West Sussex.
- Orlandos, A. 1917. «Τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος τοίχοι καὶ ὀροφή.» *Αρχ Εφημ* 56: 213-26.
- Paga, J. και M. M. Miles 2016. «The Archaic Temple of Poseidon at Sounion.» *Hesperia* 85, 657–710.

- Πετράκος, Β. 1968. *Ὁ Ὠρωπὸς καὶ τὸ ἱερόν τοῦ Ἀμφιαράου*, Αθήνα.
Petrakos, B. 1996. *Marathon*. Athens.
Rocco, G. 2016. «The role of Cycladic workshops in Late Archaic architectural change.» Στο *Αρχιπέκτων. Honorary volume for Professor M. Korres*, επιμ. Κ. Zambas, V. Lambrinouidakis, E. Bournia και Α. Ohnesorg, 507-15. Athens
Travlos, J. T. 1988. *Bildlexikon zur Topographie des antiken Attika*. Tübingen.

Στυλιανός Ε. Κατάκης – Stylianos E. Katakis

Χειμερινό εξάμηνο / Winter Semester

Τίτλος: Τοπικά εργαστήρια γλυπτικής στη Ρωμαϊκή Ελλάδα

Subject: Local Sculpture Workshops in Roman Greece

Περίληψη: Αδιαμφισβήτητο κέντρο γλυπτικής παραγωγής στη ρωμαϊκή Ελλάδα παραμένει η Αθήνα μέχρι τουλάχιστον το 267 μ.Χ. Εκτός όμως από την Αθήνα τοπικά εργαστήρια αναπτύσσονται σε όλες τις μεγάλες τουλάχιστον πόλεις και επιμέρους περιοχές. Στο πλαίσιο του σεμιναρίου θα προσπαθήσουμε να ανιχνεύσουμε την παραγωγή των εργαστηρίων αυτών και να δούμε την συνέχεια τοπικών παραδόσεων αλλά και τις επιδράσεις και επιρροές από τα μεγάλα καλλιτεχνικά κέντρα της περιόδου.

Summary: An undoubtedly centre of sculpture production in Roman Greece remains Athens until at least AD 267. Apart from Athens, local workshops are being developed in all major cities and regions. In the framework of the seminar we will try to trace the production of these workshops and see the continuity of local traditions, as well as the influences from the big artistic centres of that period.

Ενδεικτική βιβλιογραφία - Selected bibliography

- Αλλαμανή Σουρρή, Β. 2014. *Επιτύμβιες Στήλες και Ανάγλυφα από τη Βέροια και τη περιοχή της*. Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Μακεδονικών και Θρακικών σπουδών
Δαμάσκος, Δ. 2013. *Κατάλογος γλυπτών του Αρχαιολογικού Μουσείου Καβάλας Α'*. Θεσσαλονίκη: Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Μακεδονικών και Θρακικών Σπουδών

- Δεσπίνης, Γ., Θ. Στεφανίδου - Τιβερίου, και Ε. Βουτυράς, επιμ. 1997, 2003, 2010. *Κατάλογος γλυπτών του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης I-III*. Θεσσαλονίκη: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας
- Κατάκης, Στ. Ε. 2002. *Επίδαυρος. Τα γλυπτά των ρωμαϊκών χρόνων από το Ιερό του Απόλλωνος Μαλεάτα και του Ασκληπιού*. Αθήνα: η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία
- Koch, G., και H. Sichtermann. 1982. *Römische Sarkophage, Handbuch der Archäologie*. München: C. H. Beck'scheVerlagsbuchhandlung..
- Κοκκορού-Αλευρά, Γ. 2001. «Δραστηριότητες των αττικών εργαστηρίων γλυπτικής την εποχή της Ρωμαιοκρατίας.» Στο *Καλίστευμα. Μελέτες προς τιμήν της Ο. Τζάχου-Αλεξανδρή*, επιμ. Α. Αλεξανδρή και Ι. Λεβέντη. 319-48. Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού – ICOM Ελληνικό Τμήμα.
- Lagogianni-Georgakarakos M. 1998. *Die Grabdenkmäler mit Porträts aus Makedonien. CSIR Griechenland III*, 1. Athen: Akademie von Athen
- Lagogianni-Georgakarakos, M. 2002. *Die römischen Porträts Kretas I. Bezirk Heraklion. CSIR Griechenland VI*, 1. Athen: Akademie von Athen
- Palagia, O., και W. D. E. Coulson, επιμ. 1998. *Regional Schools in Hellenistic Sculpture. Proceedings of an International Conference Held at the American School of Classical Studies at Athens, March 15-17, 1996*, Oxford: Oxbow
- Παραποστόλου, Ι. Α. 1993. *Achaean Grave Stelai*. Αθήνα: η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία.
- Στεφανίδου-Τιβερίου, Θ. 1985. *Τραπεζοφόρα του Μουσείου Θεσσαλονίκης*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
- Στεφανίδου-Τιβερίου, Θ., Π. Καρανασάση, και Δ. Λαμάσκος, επιμ. 2012. *Κλασική παράδοση και νεωτερικά στοιχεία στην πλαστική της ρωμαϊκής Ελλάδας. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Θεσσαλονίκης, 7-9 Μαΐου 2009*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press
- Stefanidou-Tiveriou, Th. 2014. *Die lokalen Sarkophage aus Thessaloniki, Sarkophag-Studien 8*. Rühpolding: Rutzen
- Στεφανίδου-Τιβερίου, Θ., και Ε. Παπαγιάννη. 2015. *Ανασκαφή Νικοπόλεως. Σαρκοφόγοι αττικής και τοπικής παραγωγής*. Αθήνα: η εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας
- Sturgeon, M. C. 1989. «Roman Sculptures from Corinth and Isthmia: A Case for a Local “Workshop”.» Στο *The Greek Renaissance in the Roman Empire*, επιμ. S. Walker και A. Cameron, 114-21. London: University of London

Δημήτρης Δαμάσκος – Dimitris Damaskos

Χειμερινό εξάμηνο / Winter semester

Τίτλος: Ζητήματα ελληνιστικής πλαστικής

Subject: Topics on Hellenistic Sculpture

Περίληψη: Στο σεμινάριο εξετάζονται οι κυριότερες τεχνοτροπικές τάσεις και η θεματολογία της ελληνιστικής πλαστικής με έμφαση στα σημαντικότερα σωζόμενα μνημεία στον ελληνιστικό κόσμο. Επιπρόσθετα, εξετάζεται η λειτουργία των έργων και η ένταξή τους στο αρχιτεκτονικό τους πλαίσιο.

Summary: The seminar focuses on the study of Hellenistic sculpture, taking into account main stylistic and iconographic traits of the sculptural production during the three centuries of the Hellenistic world. Another aspect is the function of the works and the examination of their architectural setting.

Ενδεικτική βιβλιογραφία - Selected bibliography

- Bol, P. C. 2007. *Die Geschichte der antiken Bildhauerkunst III. Hellenistische Plastik*. Mainz.
- Καζακίδη, Ν. 2015. *εικόνες έν γυμνασίω. Έργα γλυπτικής στο ελληνιστικό γυμνάσιο. Ηπειρωτική Ελλάδα και νησιά του Αιγαίου*. Θεσσαλονίκη.
- Kunze, Ch. 2002. *Zum Greifennah. Stilphänomene in der hellenistischen Skulptur und ihre inhaltliche Interpretation*. München.
- Laubscher, H. P. 1982. *Fischer und Landleute. Studien zur hellenistischen Genreplastik*. Mainz.
- Μαχαίρα, Β. 2011. *Ελληνιστικά γλυπτά της Ρόδου. Κατάλογος, Τόμος Ι*. Αθήνα.
- Palagia, O. και W. Coulson, επιμ. 1998. *Regional Schools in Hellenistic Sculpture*. Oxford.
- Queyrel, F. 2016. *La sculpture hellénistique. Tome 1: forms, themes et fonctions*. Paris.
- Ridway, B. S. 1990. *Hellenistic Sculpture I. The Styles of ca. 331-200 B.C.* Madison.
- Ridway, B. S. 2000. *Hellenistic Sculpture II. The Styles of ca. 200-100 B.C.* Madison.
- Ridway, B. S. 2002. *Hellenistic Sculpture III. The Styles of ca. 100-31 B.C.* Madison.

- Schulz, P. και R. von den Hoff, επιμ. 2007. *Early Hellenistic Portraiture. Image, Style, Context*. Cambridge.
- Smith, R. R. R. 1988. *Hellenistic Royal Portraits*. Oxford.
- Smith, R. R. R. 2009. *Hellenistic Sculpture*, London 1991: *Ελληνιστική πλαστική, ελληνική μετάφραση*. Αθήνα.

Δημήτρης Πλάντζος – Dimitris Plantzos

Εαρινό εξάμηνο / Spring Semester

Τίτλος: Ζητήματα στη μελέτη της μνημειακής ζωγραφικής (800 π.Χ. – 200 μ.Χ.)

Subject: Monumental Greek Painting (800 B.C. – 200 A.D.)

Περίληψη: Στο σεμινάριο εξετάζονται οι κυριότερες θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις στη μελέτη της αρχαιοελληνικής μνημειακής ζωγραφικής με έμφαση στα σημαντικότερα σωζόμενα μνημεία (Κυρίως Ελλάδα και Μακεδονία, Ελληνιστικός Κόσμος, Ετρουρία και Κάτω Ιταλία). Ερευνώνται επίσης οι αρχαίες πηγές σχετικά με την ιστορική εξέλιξη της αρχαίας ζωγραφικής και το έργο μεμονωμένων καλλιτεχνών.

Summary: The seminar focuses on the study of Greek monumental painting from the Archaic to the Imperial Period. We revisit some of the main centers of Greek painting – from the Greek Mainland and Macedonia to the Hellenistic kingdoms and beyond – as well as its reflections in Etruria. A major emphasis will be placed on the study of literary sources regarding techniques, receptions, and individual artists.

Ενδεικτική βιβλιογραφία - Selected bibliography

- Ανδρόνικος Μ. 1994. *Βεργίνα II. Ο «τάφος της Περσεφόνης»*. Αθήνα.
- Αρβανιτόπουλος, Α.Σ. 1928. *Γραπταί Στήλαι Δημητριάδος-Παγασών*. Αθήνα.
- Brécoulaki, H. 2006. *La peinture funéraire de Macédoine. Emplois et fonctions de la couleur (Ive-Iies. av. J.-C.)*. Αθήνα.
- Λεβίδης, Α. Βλ. 1994. *Πλίνιος ο Πρεσβύτερος. Περί της Αρχαίας Ελληνικής Ζωγραφικής. 35ο Βιβλίο της «Φυσικής Ιστορίας»*. Αθήνα.
- Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, Μ. 2007. *Κιβωτιόσχημος Τάφος με Ζωγραφική Διακόσμηση από την Πέλλα*. Θεσσαλονίκη.

- Σ. Λυδάκης, 2002. *Αρχαία ελληνική ζωγραφική και οι απηχήσεις της στους νεότερους χρόνους*, Αθήνα.
- Πλάντζος, Δ. 2006. *Φιλοστράτου του Πρεσβυτέρου: Εικόνες* (Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια), Αθήνα.
- Πλάντζος, Δ. 2018. *Η τέχνη της ζωγραφικής στον αρχαιοελληνικό κόσμο*. Αθήνα.
- Pollitt J.J. επιμ. 2014. *The Cambridge History of Painting in the Classical World*, Κέμπριτζ.
- Rouveret, A. 1989. *Histoire et imaginaire de la peinture ancienne*. Ρώμη.
- Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, Χ. 2004. *Βεργίνα. Ο Τάφος του Φιλίππου: η τοιχογραφία με το κυνήγι*. Αθήνα.
- Scheibler, I. 2015. *Αρχαία Ελληνική Ζωγραφική*, Αθήνα.
- Scheibler, I. 2017. *Die Malerei der Antike und ihre Farben : Aspekte und Materialien zur Koloritgeschichte*, Λοζάνη.
- Squire, M. επιμ. 2016. *Sight and the Ancient Senses*, Λονδίνο.
- Τσιμπίδου-Αυλωνίτη, Μ. 2005. *Μακεδονικοί Τάφοι στον Φοίνικα και στον Άγιο Αθανάσιο Θεσσαλονίκης*. Αθήνα.

Ευριδίκη Κεφαλίδου – Euridice Kefalidou

Εαρινό εξάμηνο / Spring Semester

Τίτλος: Η κεραμική ως αρχαιολογικό υλικό: ο 'κύκλος ζωής' των αρχαίων ελληνικών αγγείων

Subject: Pottery in the Archaeological Record: The life cycle of ancient Greek vases

Περίληψη: Το σεμινάριο επικεντρώνεται στις δύο κύριες παραμέτρους ενός ευρύτατου ερευνητικού ζητήματος της αρχαίας κεραμικής: 1) Την κοινωνική και οικονομική παράμετρο: παραγωγή και εμπόριο/διασπορά της κεραμικής ως μεθόδου για την καλύτερη κατανόηση της αρχαίας τεχνολογίας και οικονομίας και, 2) την ιδεολογική και εικονογραφική παράμετρο: κείμενα, ευρήματα και εικονογραφία. Θα εμβαθύνουμε στη μελέτη και των δύο παραπάνω συνιστωσών και θα προσπαθήσουμε να διευρύνουμε τη μεθοδολογία μας, συνδυάζοντας την μέχρι σήμερα έρευνα με τις νεότερες προσεγγίσεις, η πλειονότητα των οποίων αξιοποιεί τα πορίσματα της εθνοαρχαιολογικής και ανθρωπολογικής επιστήμης. Στο πλαίσιο του μαθήματος γίνεται επίσκεψη στο Εθνικό Αρχαιολογικό

Μουσείο (Συλλογή Αγγείων) και πρακτικές ασκήσεις - εργαστήρια στο Μουσείο του Τμήματός μας.

Summary: The seminar focuses mainly on two central themes within this potentially huge subject: 1) the societal and economic aspect: the production of – and trade in – pottery as a source for understanding the ancient technology and economy, and 2) the ideological and iconographical aspect: vase paintings and other iconographical evidence as a source for understanding the life and thoughts of the ancient Greeks. We will seek to further our knowledge of both themes and if possible to develop new approaches by combining existing expertise with fresh ideas, some of which may come through Ethnoarchaeological research. The seminar includes museum visits and handling sessions.

Ενδεικτική βιβλιογραφία - Selected bibliography

- Allison, P. επιμ. 1999. *The Archaeology of Household Activities*. London – New York.
- Arthur, J.W. 2003. «Ethnoarchaeology, Pottery, and Technology: Bridging Ethnographic and Archaeological Approaches.», Reviews in Anthropology 32: 359-78.
- Atalay, S. 2012. *Community-Based Archaeology: Research with, by, and for Indigenous and Local Communities*. Berkeley-Los Angeles-London.
- Driessen, J. επιμ. 2013. *Destruction: Archaeological, Philological and Historical Perspectives*, Louvain.
- Hurcombe, L. 2007. *Archaeological Artefacts as Material Culture*. Abingdon – New York.
- Jones, R. επιμ. 2012. *Manure Matters: Historical, Archaeological and Ethnographic Perspectives*. Abingdon – New York.
- Kopytoff I. 2001. «The cultural biography of things: commoditization as process.» Στο *The Social Life of Things*, επιμ. A. Appadurai, 64-91. Cambridge.
- Lawall, M. και J. Lund, επιμ. 2011. *Pottery in the Archaeological Record: Greece and Beyond*. Aarhus.
- Lawall, M.L. 2000. «Graffiti, Wine Selling, and the Reuse of Amphoras in the Athenian Agora, ca. 430 to 400 B.C.» *Hesperia* 69: 3-9.
- Peña, J.T. 2007. *Roman Pottery in the Archaeological Record*. Cambridge.
- Pfisterer-Haas, S. 1998. *Wenn der Topf aber nun ein Loch hat ... Restaurierung griechischer Keramik in Antike und Neuzeit (Sonderausstellung im Antikenmuseum der Universität Leipzig, 5-8 1998)*. Leipzig.

- Schiffer M.B. 2014.*Behavioral Archaeology: Principles and Practice*, Abingdon- New York.
- Skibo, J.M., W. Michael, M. Graves, και T. Stark, επιμ. 2007. *Archaeological Anthropology: Perspectives on Method and Theory*. Tuscon.
- Skibo, J.M. &Schiffer, M.B. 2008. People and Things: A Behavioral Approach to Material Culture.New York.
- Sosna, D. και L. Brunclíková, επιμ. 2016. *Archaeologies of Waste: Encounters with the Unwanted*. Oxford.

BYZANTINΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ – BYZANTINE ARCHAEOLOGY

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ/WINTER SEMESTER	
1805	Οι ταφικές πρακτικές στο μεσαιωνικό Βυζάντιο και η επίδρασή τους στην αρχιτεκτονική και τις άλλες τέχνες <i>Γ. Πάλλης</i> Burial practices in medieval Byzantium and their influence on architecture and arts <i>G. Pallis</i>

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ/SPRING SEMESTER	
1804	Διεπιστημονικό Σεμινάριο «Νίκος Οικονομίδης» ΕΚΠΑ, Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας, σε συνεργασία με το ΕΙΕ/Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών/Τομέας Βυζαντινών Ερευνών Κωνσταντινούπολη και επαρχίες (7ος - 12ος αι.) <i>Κ. Νικολάου και Α. Δρανδάκη, σε συνεργασία με τη Μ. Λεοντοσίνη</i> Interdisciplinary Postgraduate Seminar “Nikos Oikonomides” University of Athens, Department of History & Archaeology, in collaboration with the Institute for Historical Research/Section for Byzantine Research/National Hellenic Research Foundation Constantinople and the Provinces (7th to 12th centuries) <i>K. Nikolaou and A. Drandaki, in collaboration with M. Leontsini</i>

Γιώργος Πάλλης

Χειμερινό εξάμηνο /Winter semester

Τίτλος: Οι ταφικές πρακτικές στο μεσαιωνικό Βυζάντιο και η επίδρασή τους στην αρχιτεκτονική και τις άλλες τέχνες

Subject: Burial practices in medieval Byzantium and their influence on architecture and arts

Περίληψη: Η φροντίδα για τους νεκρούς στο μεσαιωνικό Βυζάντιο (7ος-15ος αι.) επηρέασε τόσο την εκκλησιαστική αρχιτεκτονική, όσο και τις τέχνες της ζωγραφικής και της μαρμαρογλυπτικής. Η πραγματοποίηση ταφών μέσα στις πόλεις και ιδιαίτερα μέσα στους ναούς, επέδρασε στη χρήση του νάρθηκα ως χώρου ενταφιασμού νεκρών σε αρκοσόλια και ταφικές θήκες, και αργότερα στην προσθήκη νεκρικών παρεκκλησίων. Το εικονογραφικό πρόγραμμα των χώρων αυτών διαμορφώθηκε ανάλογα, με παραστάσεις εσχατολογικής θεματολογίας. Οι ταφικές κατασκευές διακοσμήθηκαν με έργα γλυπτικής –πλάκες σαρκοφάγων και ανάγλυφα τόξα αρκοσολίων. Από την άλλη πλευρά, τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα εξακολούθησαν να ενταφιάζονται σε νεκροταφεία όπου διατηρήθηκαν εντονότερα πρακτικές της αρχαιότητας ως προς τη μορφή των τάφων και την κτέριση των νεκρών.

Το σεμινάριο θα εξετάσει τα παραπάνω ζητήματα, δίνοντας έμφαση στα νέα στοιχεία των ανασκαφών των τελευταίων χρόνων σε μεγάλα μεσοβυζαντινά και υστεροβυζαντινά νεκροταφεία.

Summary: The care for the deceased in medieval Byzantium (7th-15th c.) had an important influence on church architecture, monumental painting and sculpture as well. The introduction of *inta muros* burials in the cities and especially in the churches converted the narthex into a burial place with *arcosolia* and simple graves and later on added independent burial chapels to the main church building. Following this evolution, the iconographic program of the narthex included eschatological representations. The graves were decorated with works of sculpture – sarcophagus slabs and *arcosolium* arches. On the other hand, lower classes continued to be buried in cemeteries where ancient habits

remained in practise, especially on the form of the tombs and the adornment of the dead.

The seminar will focus on these aspects, concentrating to the new data from recent excavations in middle and late Byzantine cemeteries.

Ενδεικτική βιβλιογραφία - Selective bibliography

- Εμμανουηλίδης, Ν. 1989. *Το δίκαιο της ταφής στο Βυζάντιο*. Αθήνα.
- Μαρκή, Ε. 2002. «Τα χριστιανικά κοιμητήρια στην Ελλάδα. Οργάνωση, τυπολογία, ταφική ζωγραφική, μαρτύρια, κοιμητηριακές βασιλικές», *ΔΧΑΕ* περ. Δ', τ. ΚΓ': 163-176.
- Παζαράς, Θ. 1988. *Ανάγλυφες σαρκοφάγοι και επιτάφιας πλάκες της μέσης και ύστερης βυζαντινής περιόδου στην Ελλάδα*. Αθήνα.
- Παπαμαστοράκης, Τ. 1996-97. «Επιτύμβιες παραστάσεις κατά τη μέση και ύστερη βυζαντινή περίοδο», *ΔΧΑΕ* περ. Δ', τ. ΙΘ': 285-304.
- Brooks, S. T. 2002. *Commemoration of the Dead: Late Byzantine Tomb Decoration (Mid-Thirteenth to Mid-Fifteenth Centuries)*, Ph.D. Thesis. Ann Arbor.
- Feld, O. 1970. "Mittelbyzantinische Sarkophage", *RQ* 65: 158-184.
- Iverson, E. 1993. *Mortuary Practises in Byzantium (c. 950-1453). An Archaeological Contribution*, Ph.D. Thesis. Birmingham.
- Poulou-Papadimitriou, N., Tzavella, E., Ott, J. 2012. "Burial practises in Byzantine Greece: archaeological evidence and methodological problems for its interpretation", in Salamon, M., Woloszyn, M., Musin, A., Špehar, P., eds, *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe. Archaeological and Historical Evidence*, v. I. Kraków – Leipsig – Rzeszów – Warszawa: 377-428.
- Velkovska, E. 2001. "Funeral Rites according to the Byzantine Liturgical Sources". *DOP* 55: 21-51.
- Weissbrod, U. 2003. *"Hier liegt der Knecht Gottes..."*. Graber in byzantinischen Kirchen und ihr Dekor (11. bis 15. Jahrhundert). Mainzer Veröffentlichungen zur Byzantinistik. Wiesbaden.

Κατερίνα Νικολάου, Αναστασία Δρανδάκη σε συνεργασία με τη **Μαρία Λεοντσίνη**

Εαρινό εξάμηνο/ Spring semester

Διεπιστημονικό Σεμινάριο «Νίκος Οικονομίδης»

ΕΚΠΑ, Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας, σε συνεργασία με το
ΕΙΕ/Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών/Τομέας Βυζαντινών Ερευνών

Τίτλος: Κωνσταντινούπολη και επαρχίες (7ος - 12ος αι.)

Interdisciplinary Postgraduate Seminar «Nikos Oikonomides»
Department of History and Archaeology – University of Athens
in collaboration with the Institute for Historical Research / Section for
Byzantine Research – National Hellenic Research Foundation

Subject: Constantinople and the Provinces (7th to 12th centuries)

Περίληψη: Το σεμινάριο θα επικεντρωθεί στη σχέση πρωτεύουσας και επαρχίας στο Βυζάντιο, την περίοδο από τον 7ο έως τον 12ο αιώνα, μια σχέση που κατά κανόνα παρουσιάζεται με όρους κέντρου-περιφέρειας, σύμφωνα με τους οποίους όλες οι πολιτικές, διοικητικές και καλλιτεχνικές τάσεις εκπορεύονταν συνεχώς, ως μονόδρομος, από την Κωνσταντινούπολη προς τις επαρχίες της αυτοκρατορίας. Η ανάγνωση αυτή, που εμπεριέχει πάντοτε την παραδοχή της ανωτερότητας της Πόλης απέναντι στην επαρχία, ενισχύεται κι από τις ίδιες τις βυζαντινές πηγές, καθώς για την λόγια ελίτ της πρωτεύουσας, η ζωή μακριά από την Κωνσταντινούπολη παρουσιάζεται σχεδόν δυσβάστακτη. Ωστόσο, απέναντι σε αυτή την καθιερωμένη ανάγνωση των πολιτικών φαινομένων, των διοικητικών επιλογών και των καλλιτεχνικών εκφράσεων που αναπτύσσονταν στην αυτοκρατορία, η σύγχρονη έρευνα προσφέρει νέες, πιο σύνθετες αναγνώσεις. Η βυζαντινή επαρχία τροφοδοτεί αλλά και τροφοδοτούσε το κέντρο, περιφερειακές πολιτικές και καλλιτεχνικές εστίες διαμόρφωναν δίκτυα τοπικού ή υπερτοπικού χαρακτήρα που ανταγωνίζονταν ή επηρέαζαν τις εξελίξεις στην ίδια την πρωτεύουσα. Η κεντρική εξουσία ωστόσο είχε αδιαμφισβήτητα τον διοικητικό, στρατιωτικό και εκκλησιαστικό έλεγχο των επαρχιών κατά την υπό εξέταση εποχή και αναπροσάρμοζε τους θεσμούς της (αυλικά αξιώματα, φορολογικό σύστημα), ιδρύοντας τα θέματα και νέες επισκοπές, ώστε η Κωνσταντινούπολη να παραμένει ισχυρό πολιτικό κέντρο και πνευματική μητρόπολη της αυτοκρατορίας.

Μέσα από τη μελέτη πηγών και την θεώρηση μεθοδολογικών εργαλείων, την ανάλυση μνημείων και αντικειμένων στο σεμινάριο θα εξεταστούν η κίνηση ανθρώπων, ιδεών και αντικειμένων προς και από τη βυζαντινή επαρχία, η σχέση της Πόλης με τα επαρχιακά κέντρα της αυτοκρατορίας και τα ποικίλα δίκτυα της υπαίθρου, των τοπικών κέντρων και της πρωτεύουσας.

Summary: The interdisciplinary seminar will focus on the dynamic relation between the Byzantine Capital and the provinces in the period between the 7th and 12th centuries. In literature, as a rule, this relation is defined by a centre-periphery interpretative model, according to which all political, administrative and artistic trends followed a one-way direction, stemming from Constantinople to the provinces. This reading, which implies and presupposes the superiority of the Capital over the provinces, is supported by the Byzantine sources themselves, as for the literate elite of Constantinople life away from the Capital was considered almost intolerable. Nevertheless, against this entrenched interpretation of Byzantium's political phenomena, administrative structures and artistic expressions, modern research has to offer new, more nuanced readings. Byzantine provinces offered impetus and dynamism to the Capital, and the growth of provincial political and artistic centres, encouraged by the authorities of Constantinople, formed regional or supra- and inter-regional networks that occasionally rivalled, or asserted influence in developments in the Capital itself.

However, in the period under consideration, central authorities undoubtedly retained administrative, military and ecclesiastical control over the provinces and were constantly adjusting their policies in order to control state institutions (imperial court hierarchies, fiscal centralization, ecclesiastical administration), so that Constantinople remained the single centre of political power and the spiritual metropolis of the Empire.

Through the study of the sources, the consideration of methodological tools, and the analysis of monuments and objects the seminar will investigate the movement of people, ideas and objects to and from the Byzantine provinces, the relationship of the City with provincial centres in the Empire and the various networks connecting the countryside, with regional centres and the Byzantine capital.

Ενδεικτική βιβλιογραφία - Selective bibliography

A. ΠΗΓΕΣ

- Dennis, G. T., έκδ., μτφρ. 2014. *The Taktika of Leo VI*, Revised Edition, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Dumbarton Oaks Texts 12, Washington, D.C.
- Moravcsik, G., έκδ., Jenkins, R. J. H. μτφρ. 1967. *Constantine Porphyrogenitus, De Administrando Imperio*, Washington, D.C.
- Oikonomidès, N. 1972. *Les listes de préséance byzantines des IXe et Xe siècles*, Paris.
- Pertusi, A., επιμ. 1952. *Costantino Porfirogenito De Thematibus*, Introduzione, Testo critico, Commento, Studi e Testi 160, Città del Vaticano.
- Reiske, I. I., επιμ. 1829. *Constantini Porphyrogeniti, De Cerimoniis aulae byzantinae*, Bonn.

B. ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- Berger, A. 2013., *Κωνσταντινούπολη. Ιστορία, Τοπογραφία, Θρησκεία. Βυζαντινή Ιστορία και Πολιτισμός (Konstantinopel. Geschichte, Topographie, Religion, Standorte in Antike und Christentum 3, Stuttgart 2011)*. Μτφρ. Χρ. Η. Τσατσούλης. Αθήνα.
- Βλυσίδου, Β., Κουντούρα-Γαλάκη, Ε., Λαμπάκης, Στ., Λουγγής, Τ., Σαββίδης, Α. Γ., επιμ. 1998. *Η Μικρά Ασία των θεμάτων. Έρευνες στη γεωγραφική φυσιογνωμία και προσωπογραφία των βυζαντινών θεμάτων της Μικράς Ασίας (7ος-11ος αι.)*. Αθήνα.
- Βλυσίδου, Β. 2001. *Αριστοκρατικές οικογένειες και εξουσία (9ος-10ος αι.)*. Έρευνες πάνω στα διαδοχικά στάδια αντιμετώπισης της αρμενοπαφλαγονικής και καππαδοκικής αριστοκρατίας. Θεσσαλονίκη.
- Γερολυμάτου, Μ. 2008. *Αγορές, έμποροι και εμπόριο στο Βυζάντιο (9ος-12ος αι.)*, Αθήνα.
- Drandaki, A. 2013. «From center to periphery and beyond: the diffusion of models in late antique metal ware», *Wonderful things: Byzantium through its art. Papers from the Forty-Second Spring Symposium of Byzantine Studies, London, 20-22 March 2009* (A. Eastmond, L. James επιμ.). Farnham: 163-184.
- Eastmond, A. 2008. «Art and the Periphery», *The Oxford Handbook of Byzantine Studies* (R. Cormack, J. F. Haldon, E. Jeffreys (επιμ.)). Oxford: 770-776.
- Herrin, J. 2013. *Margins and Metropolis. Authority across the Byzantine Empire*. Princeton.
- Holmes, C. 2014. «Επαρχίες και πρωτεύουσα», *Εγχειρίδιο βυζαντινών σπουδών* (L. James (επιμ.)), *A Companion to Byzantium*, Blackwell Companions to the Ancient World. Chichester-Malden, MA 2010). Μτφρ. Κ. Δημοπούλου. Αθήνα.

- Κιουσοπούλου, Τ., επιμ. 2012. *Οι βυζαντινές πόλεις, Προοπτικές της έρευνας και νέες ιστοριογραφικές προσεγγίσεις (8ος-15ος αιώνας)*. Ρέθυμνο.
- Krsmanović, B. 2008. *The Byzantine province in change. On the threshold between the 10th and the 11th century*. Institute for Byzantine Research, National Hellenic Research Foundation, Institute for Byzantine Studies, Serbian Academy of Sciences and Arts, Athens, Belgrade.
- Λαμπάκης, Στ., επιμ. 1998. *Η Βυζαντινή Μικρά Ασία, Πρακτικά ΣΤ' Διεθνούς Συμποσίου*, Διεθνή Συμπόσια 6, ΙΒΕ/ΕΙΕ, Κέντρο για τη Μελέτη του Ελληνισμού «Σπύρος Βασιλείος Βρυώνης». Αθήνα.
- Maguire, H., επιμ. 1997. *Byzantine Court Culture from 829 to 1204*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, D.C.
- Magdalino, P. 1996. *Constantinople médiévale. Etudes sur l'évolution des structures urbaines*. Monographies du centre de recherche d'histoire et de civilisation de Byzance. Paris.
- Moulet, B. 2011. *Évêques, pouvoir et société à Byzance, VIIIe-XIe siècle. Territoires, communautés et individus dans la société provinciale byzantine*. Byzantina Sorbonensia 25. Paris.
- Mullett, M. 2005. 'Introduction', στο Mullett, M., Ysebaert, W., «Power, Relations and Networks in Medieval Europe», *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 83: 255-314.
- Neville, L. 2004. *Authority in Byzantine Provincial Society, 950–1100*. New York.
- Panayotidi, M. 2005. «Village Painting and the Question of Local Workshops», Lefort, J., Morrison, C., Sodini, J-P., επιμ., *Les villages dans l'Empire byzantine (IVe-XVesiècle)*. Paris: 193-212.
- Signes Codoñer, J. 2014. *The emperor Theophilos and the East, 829–842. Court and frontier in Byzantium during the last phase of Iconoclasm*, Birmingham Byzantine and Ottoman Studies 13.
- Schreiner, P. 2014. *Κωνσταντινούπολη. Ιστορία και αρχαιολογία (Konstantinopel. Geschichte und Archäologie, München 2007)*. Μτφρ. Α. Φωσβίνκελ. Αθήνα.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΤΕΧΝΗΣ – HISTORY OF MODERN ART

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ / WINTER SEMESTER	
1839	Οι εικαστικές τέχνες στην Ελλάδα σήμερα. Θεσμοί - Εκθέσεις - Αγορά <i>Δ. Παυλόπουλος</i> The Visual Arts in Greece today. Institutions - Expositions – Market <i>D. Pavlopoulos</i>
1841	Ιδιωτικά παρεκκλήσια στη Φλωρεντία (15ος αι.): Καλλιτέχνες, πάτρωνες, εικονογραφικός και γλυπτικός διάκοσμος <i>Ε. Μαυρομιχάλη</i> Private Chapels in 15th century Florence: Artists, Patrons, iconographic and sculptural decoration <i>E. Mavromichali</i>
ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ / SPRING SEMESTER	
1836	Βενετσιάνικη ζωγραφική του 16 ^{ου} αιώνα: η περίπτωση του Τιτσιανού <i>Ε. Μαυρομιχάλη</i> 16th century Venetian painting: Titian <i>E. Mavromichali</i>

Δ. Παυλόπουλος / D. Pavlopoulos

Χειμερινό εξάμηνο / Winter semester

Τίτλος: Οι εικαστικές τέχνες στην Ελλάδα σήμερα. Θεσμοί - Εκθέσεις - Αγορά

Subject: The Visual Arts in Greece today. Institutions - Expositions - Market

Περίληψη: Προσέγγιση φορέων και ιδρυμάτων που δραστηριοποιούνται στον χώρο των εικαστικών τεχνών, παρουσίαση και η ανάλυση της μείζονος εκθεσιακής δραστηριότητας, διάλογος με έμπειρους παράγοντες από την αγορά έργων τέχνης στην Ελλάδα του 21ου αιώνα.

Summary: A general survey of the institutions and foundations that are active in the visual arts and to analyze the types of exhibitions are planned/offered, as well as a dialogue with the professionals and experts in the art field of Greece in the 21st cent.

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Selected bibliography

- Βλάχος, Μ. 2007. *Η Νεώτερη Ελληνική Ζωγραφική στη Συλλογή της Τράπεζας της Ελλάδος*. Αθήνα.
- Κανελλοπούλου, Χ., επιμ. 2018. *Τόποι Αναφοράς. Από τη Συλλογή της Τράπεζας της Ελλάδος*. Αθήνα.
- Κυριαζή, Ν., επιμ. 2011. *The George Economou Collection*. Athens.
- Λάββας, Γ. Π. 2010. *Ζητήματα Πολιτιστικής Διαχείρισης*. Αθήνα.
- Λαμπράκη-Πλάκα, Μ., επιμ. 2011. *Στα άδυτα της Εθνικής Πινακοθήκης. Άγνωστοι θησαυροί από τις συλλογές της*. Αθήνα.
- Μαθιόπουλος, Ε. Δ., ed. 2018. *Art History in Greece. Selected Essays*. Athens.
- Μεντζαφού-Πολύζου, Ό., επιμ. 2008. *Πινακοθήκη Ε. Αβέρωφ / Μέτσοβο*. Αθήνα.
- Οράτη, Ε., επιμ. 2005. *Η Συλλογή της Alpha Bank*. Αθήνα.
- Οράτη, Ε., επιμ. 2006. *Η Συλλογή της Alpha Bank. Ελληνική Τέχνη από το 1920 έως σήμερα*. Αθήνα.
- Παυλόπουλος, Δ., επιμ. 1993. *Μουσείο Βούρου-Ευταξία (της Πόλεως των Αθηνών). Συλλογή Στάθη*. Αθήνα.
- Παυλόπουλος, Δ., επιμ. 1994. *Μουσείο Βούρου-Ευταξία (της Πόλεως των Αθηνών). Οδηγός*. Αθήνα.

Παυλόπουλος, Δ. 2017. *Οδηγός εκπόνησης εργασίας. Από τη θεωρία στην εφαρμογή. Προπτυχιακή - Μεταπτυχιακή Εργασία. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Διδακτορική Διατριβή. Συγγραφή - Παρουσίαση – Υποστήριξη*. Αθήνα.

ΕΥΘΥΜΙΑ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ / EFTHIMIA MAVROMICHALI

Χειμερινό εξάμηνο/ Winter semester

Θέμα: Ιδιωτικά παρεκκλήσια στη Φλωρεντία (15ος αι.): Καλλιτέχνες, πάτρωνες, εικονογραφικός και γλυπτικός διάκοσμος

Subject: Private Chapels in 15th century Florence: Artists, Patrons, iconographic and sculptural decoration

Περίληψη: Στο σεμινάριο θα εξετασθούν τα ιδιωτικά παρεκκλήσια στη Φλωρεντία του 15ου αιώνα με έμφαση σε αυτά της Santa Maria Novella και της Santa Croce. Θα μελετηθούν οι σχέσεις πατρώνων και καλλιτεχνών, τα εικονογραφικά προγράμματα και ο γλυπτικός διάκοσμος των παρεκκλησίων μέσα στο πλαίσιο της προσπάθειας της κοινωνικής elite να αναδειχθεί και να παγιώσει τη θέση της στην κοινωνία και στους επιγενόμενους.

Στο πλαίσιο του σεμιναρίου θα προσφερθεί από την μεταδιδακτορική ερευνήτρια δρ Ιάνθη-Τριαντάφυλλη Ασημακοπούλου σαφώς προσδιορισμένος αριθμός διαλέξεων σχετικών με το θέμα.

Summary: In this course the private chapels in 15th century Florence will be examined, mainly those in Santa Maria Novella and Santa Croce. The relationships between patrons and artists, the iconographic programs and sculptural decorations will be studied within the framework of the social elites' pursuit to distinguish themselves and solidify their positions in society and for posterity.

In the course Dr Ianthi-Triantafylli Asimakopoulou will teach a special number of themes concerned to the seminar.

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Selected bibliography

Ames-Lewis F. (επιμ.), *Florence*, Cambridge 2012

Baxandall M., *Giotto and the Orators: Humanist Observers of Painting in Italy and the Discovery of Pictorial Composition, 1350-1450*, Oxford 1991

Burke J., *Changing Patrons: Social Identity and the Visual Arts in Renaissance Florence*, Pennsylvania State Univ. Press, Pennsylvania 2004

- Ciappelli G. - Rubin P. (επιμ.), *Art, Memory, and the Family in Renaissance Florence*, Cambridge Univ. Press, N. York 2000
- Crum R.J. - Paoletti J.T., *Renaissance Florence: a Social History*, Cambridge 2006
- Eckstein N., *Painted Glories: the Brancacci Chapel in Renaissance Florence*, New Haven and London 2014
- Giurescu E., *Family Chapels in Santa Maria Novella and Santa Croce: Architecture, Patronage and Competition*, Ph.D. dissertation, N. York Univ. 1997
- Motture P. - O'Malley M. (επιμ.), *Re-thinking Renaissance Objects: Design, Function and Meaning*, Renaissance Studies Special Issues, Chichester 2011
- Nelson J.K. - Zeckhauser R.J., *The Patron's Payoff Conspicuous Commissions in Italian Renaissance Art*, Princeton Univ. Press, Princeton and Oxford 2008
- O'Malley M., *The Business of Art: Contracts and the Commissioning Process in Renaissance Italy*, Yale Univ. Press, New Haven and London 2005
- O'Malley M., *Painting under Pressure: Fame, Reputation and Demand in Renaissance Florence*, Yale Univ. Press, New Haven and London 2013
- Rubin P. L., *Images and Identity in fifteenth-century Florence*, Yale Univ. Press, New Haven 2007

ΕΥΘΥΜΙΑ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ / EFTHIMIA MAVROMICHALI

Εαρινό εξάμηνο/ Spring semester

Θέμα: Βενετσιάνικη ζωγραφική του 16ου αιώνα : η περίπτωση του Τιτσιανού

Subject: 16th century Venetian painting : Titian

Περίληψη: Θα δοθεί το διάγραμμα της βενετσιάνικης ζωγραφικής του 16^{ου} αιώνα με αφετηρία τον Giovanni Bellini (c.1432 – 1516) και εξής. Στο πλαίσιο αυτό θα εξεταστεί το έργο του Τιτσιανού, (1488/1490-1576) με ιδιαίτερη έμφαση στα έργα με μυθολογικό θέμα, μετά το 1540, που ο ίδιος ονομάζει «ποιήσεις» (poesie). Αυτά θα αναλυθούν υπό το φως της ερμηνευτικής προσέγγισης του Thomas Puttfarcken, που τα συσχετίζει με τον ουμανιστικό κύκλο στον οποίο ανήκε ο καλλιτέχνης και ο οποίος είχε ως σημείο αναφοράς του τον Αριστοτέλη.

Summary: Starting with Giovanni Bellini (c.1432 - 1516) and within the framework of 16th century Venetian painting, Titian's (1488/ 1490- 1576)

work will be examined, especially his paintings, after 1540, with a mythological subject (poesie). These works will be analysed within the interpretative perspective of Thomas Puttfarcken who relates them with the humanist circle which the artist belonged to, and which had Aristotle as its point of reference.

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Selected bibliography

- Brown D., "Bellini and Titian", *Titian: Prince of Painters*, Munich, 1990, σ. 57-67.
- Chambers D. - Brian P., *Venice: A Documentary History, 1430- 1630*, Oxford-Cambridge 1992.
- Crowe J.A. -Cavalcaselle G.B., *The Life and Times of Titian*, London 1981.
- Freedman L., *The Revival of the Olympian Gods in Renaissance Art*, Cambridge 2003.
- Goffen R., *Titian's Women*, New Haven and London 1997.
- Goffen R., *Renaissance Rivals. Michelangelo, Leonardo, Raphael, Titian*, New Haven -London 2002.
- Humphrey P., *Painting in Renaissance Venice*, New Haven-London 1995.
- Humphrey Peter, *Titian*, London 2007.
- Ilchman F., *Titian Tintoretto Veronese. Rivals in Renaissance Venice*, Boston 2009.
- Pagden Ferino S., Scire Nepi G., *Late Titian and the Sensuality of Painting*, Venezia 2008.
- Petrocco F., *Titian: the Complete Paintings*, London-New York 2001.
- Puttfarcken T., *Titian and Tragic Painting*, Yale Univ. Press, New Haven and London 2005.
- Rosand D., *Painting in Cinquecento Venice: Titian, Veronese, Tintoretto*, New Haven-London 1982.
- Roskill Mark W., *Dolce's Aretino and Venetian Art Theory of the Cinquecento*, Toronto 2000.

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ
-HISTORY OF GREEK AND ROMAN ANTIQUITY

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ – WINTER SEMESTER	
1819	Η εκστρατεία των Αθηναίων στη Σικελία (415-413 π.Χ.). Απηχήσεις των συνεπειών της στον Αριστοφάνη <i>A. Ραμού-Χαψιάδη</i> Athens' expedition to Sicily (415-413 B.C.). Reflections of its consequences in Aristophanes <i>A. Ramou-Chapsiadi</i>
1821	Θεομοί, Πολιτική και Κοινωνία στις ελληνικές πόλεις υπό ρωμαϊκή κυριαρχία <i>N. Γιαννακόπουλος</i> Institutions, Politics and Society in the Greek cities under Roman Rule <i>N. Giannakopoulos</i>

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ - SPRING SEMESTER	
1818	Κείμενα νομοθετικού περιεχομένου και το οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό τους υπόβαθρο <i>Σ. Ψωμά</i> Legal documents and the economic, social and political background <i>S. Psoma</i>
1820	Τρέχοντα ερευνητικά προβλήματα ελληνιστικής και ρωμαϊκής ιστορίας <i>K. Μπουραζέλης</i> Current Research Problems of Hellenistic and Roman History <i>C. Buraselis</i>

Άννα Ραμού-Χαψιάδη – Anna Ramou-Hapsiadi

Χειμερινό εξάμηνο/ Winter Semester

Θέμα: Η εκστρατεία των Αθηναίων στη Σικελία (415-413 π.Χ.). Απηχήσεις των συνεπειών της στον Αριστοφάνη

Subject: Athens' expedition to Sicily (415-413 B.C.). Reflections of its consequences in Aristophanes

Περίληψη: Με βάση τις πηγές, κυρίως τον Θουκυδίδη, θα εξετασθούν: η κατάσταση που επικρατεί στην πόλη των Αθηναίων τις παραμονές της Σικελικής εκστρατείας, οι επιδιώξεις των Αθηναίων με την ανάληψή της και οι παράγοντες που συνέβαλαν στην ολοκληρωτική καταστροφή του εκστρατευτικού σώματος. Θα διερευνηθούν επίσης τα έργα του Αριστοφάνη *Λυσιστράτη* και *Βάτραχοι*, αναφορικά με τις συνέπειες της καταστροφής αυτής.

Summary: From a close analysis of the texts, mainly Thucydides, we will investigate the situation at Athens on the eve of the Sicilian expedition, the main elements in the decision to undertake it and the causes of the catastrophe in which the expedition ended. Besides we will examine the plays of Aristophanes *Lysistrata* and the *Frogs*, which provide some evidence for the consequences of this disaster

Ενδεικτική βιβλιογραφία - Selected bibliography

Andrewes, A. 1992. «The Peace of Nicias and the Sicilian Expedition» Στο *The Cambridge Ancient History*, v.V², 433-63. Cambridge: Cambridge University Press.

Dover, K.J. 1993. *Aristophanes Frogs*. Oxford.

Gomme, A.W. 1970. Andrewes, A., Dover, K.J. *A Historical Commentary on Thucydides*, τ. IV, Oxford.

Green, P. 1970. *Armada from Athens*, New York.

Hansen, M.H. και Th. H. Nielsen, 2004. *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*. Oxford.

Henderson, J. 1993. *Aristophanes Lysistrata*. Cambridge.

Hornblower, S. 2008. *A Commentary on Thucydides*, τ. III. Oxford.

Kagan, D. 1991. *The peace of Nicias and the Sicilian expedition*. Ithaca.

Μπιργάλλιας, Ν. 2007. «Ψηφίσματα σχετικά με τη Σικελική εκστρατεία» Στο *Έδοξεν τη Βουλή και τω δήμω, Η Αθηναϊκή Δημοκρατία μιλάει*

- με τις επιγραφές της, επιμ. Μ. Λαγογιάννη-Γεωργακαράκου και Κ. Μπουραζέλης, 78-80. Αθήνα.
- Osborne, R. 1985. «The erection and mutilation of the Hermai» *Proceedings of the Cambridge Philological Society* 31: 47-73.
- Powell, C. A. «Religion and the Sicilian Expedition» *Historia* 28: 15-31.
- Ραμού-Χαψιάδη, Α. 1994. *Σωτήρες της Ελλάδος (Ηροδ. VII 139.5). Ναυκράτορες (Θουκ. V.97, 109, VI.18.5)*. Αθήνα.
- Sommerstein, A.H. 1974. «Aristophanes Frogs» *Classical Quarterly* 24: 24-7.
- Sommerstein, A.H. «Aristophanes and the events of 411 B.C.» *JHS* 97: 112-26.
- Westlake, H.D. «The Lysistrata and the War» *Phoenix* 34: 38-54.

Νίκος Γιαννακόπουλος – Nikos Giannakopoulos

Χειμερινό εξάμηνο/ Winter Semester

Θέμα: Κοινωνία στις ελληνικές πόλεις υπό ρωμαϊκή κυριαρχία

Subject: Institutions, Politics and Society in the Greek cities under Roman Rule.

Περίληψη: Το σεμινάριο εξετάζει διάφορες όψεις του δημόσιου βίου των ελληνικών πόλεων υπό ρωμαϊκή κυριαρχία. Με βάση τη μελέτη πρωτογενών ιστορικών πηγών (κυρίως επιγραφικών αλλά και γραμματειακών και νομικών), οι φοιτητές θα κληθούν να εξετάσουν μια ποικιλία ζητημάτων, όπως το φαινόμενο του ευεργετισμού και των αποδόσεων τιμών, ο ρόλος των τοπικών θεσμών των πόλεων και η αλληλεπίδρασή τους με την επαρχιακή διοίκηση και τον Ρωμαίο αυτοκράτορα, η απόδοση ρωμαϊκών πολιτικών δικαιωμάτων και άλλα. Τα ακριβή θέματα θα καθορισθούν με βάση τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων.

Summary: The seminar focuses on various aspects of the civic life in the Greek cities under Roman rule. Based on the study of primary historical sources (mainly epigraphic, but literary and legal as well), students will be called to examine a variety of issues, such as the phenomenon of euergetism and the award of honours, the role of civic institutions, the latter's interaction with the provincial administration and the Roman emperor, the award of Roman citizenship etc. The precise themes of each session will be co-defined by the participant's interests.

Ενδεικτική βιβλιογραφία-Selected bibliography

- Alföldy, G. 1992. *Ιστορία της Ρωμαϊκής κοινωνίας* (μτφρ: Αγγ. Χανιώτης), 171-91. Αθήνα.
- Ανεζίρη, Σ. επιμ. 2017. *Ανθολόγιο. Επιλογή επιγραφών και παπύρων της ελληνοιστικής και ρωμαϊκής περιόδου*. Αθήνα.
- de Ste Croix, G. E. M. 1981. *The Class Struggle in the Ancient Greek World*. London.
- Dmitriev, S. 2005. *City government in Hellenistic and Roman Asia Minor*. New York.
- Garnsey, P., και R .Saller, 1995. *Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Οικονομία, κοινωνία, πολιτισμός*, Ηράκλειο.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Τόμος ΣΤ*, 1976: *Ελληνισμός και Ρώμη*. Αθήνα.
- Jones, A. H. M. 1940. *The Greek City from Alexander to Justinian*. Oxford.
- Lintott, A. 1993. *Imperium Romanum. Politics and Administration*. London.
- Magie, D. 1950. *Roman Rule in Asia Minor*. Princeton.
- Μπουραζέλης, Κ. 2017. *Οι τρόφιμοι της λύκαινας. Συνοπτική ιστορία των Ρωμαίων και της πολιτείας τους από την ίδρυση της Ρώμης έως και την εποχή του Διοκλητιανού (753 π.Χ.-305 μ.Χ.)*. Αθήνα.
- Oliver, J. H. 1989. *Greek Constitutions of Early Roman Emperors*. Philadelphia
- Rhodes, P. J. (με D. M. Lewis) 1997. *The Decrees of the Greek States*. Oxford.
- Rizakis, A. D. επιμ. 2000 *Roman Onomastics in the Greek East. Social and Political Aspects*. Athens.
- Rostovtzeff, M. 1957. *The Social and Economic History of the Roman Empire*. Oxford.
- Sartre, M. 2012. *Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Οι Ανατολικές επαρχίες από τον Αύγουστο μέχρι τους Σεβήρους*. Αθήνα (*L'Orient Romain*, Paris 1990).
- Temporini, H., και W. Haase, επιμ. 1980. *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, II. 7. 1-2. Berlin – New York.

Σελήνη Ψωμά – Selini Psoma

Εαρινό εξάμηνο / Spring semester

Θέμα: Κείμενα νομοθετικού περιεχομένου και το οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό τους υπόβαθρο

Subject: Legal documents and the economic, social and political background

Περίληψη: Στόχος του σεμιναρίου είναι η εμβάθυνση σε κείμενα νομοθετικού περιεχομένου (νόμους, ψηφίσματα με τα οποία εισάγονται νόμοι και κανονιστικές ρυθμίσεις, διατησίες, συνθήκες, ιεροί νόμοι, διατάγματα), που αφορούν το συνολικό βίο της πόλεως (πολιτικά δικαιώματα, διαιρέσεις του πολιτικού σώματος, εκπαίδευση, στράτευση, οικογενειακό δίκαιο, ζητήματα οικονομικά, εκλογή αρχόντων, *χειροτονίαι*, *διαιτησίαι*). Σε επόμενο στάδιο θα επιχειρείται η συνεξέταση των κειμένων αυτών και του κοινωνικού, οικονομικού και πολιτικού τους υπόβαθρου και η ένταξή τους στο αντίστοιχο ιστορικό πλαίσιο.

Summary: The aim of the seminar is to concentrate on legal documents (laws, decrees, arbitrations, treaties, *leges sacrae*, edicts) regulating the life of the Greek political organizations (citizenship, divisions of the citizen body, provisions for non-citizens, education, military matters, family law, finances, election and appointment of magistrates, *cheirotoniai*, international arbitrations). These documents will be examined and explained against their social, economic and political background.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία- Selected Bibliography

- Ager, S.L. 1996. *Interstate Arbitrations in the Greek World, 337-90 BC*, Berkeley - Los Angeles - London.
- Capdetrey, L., και C. Hasenohr, επιμ. 2012. *Agoranomes et édiles. Institutions des marchés antiques, Scripta Antiqua 44*. Bordeaux.
- Dareste, R., B. Haussoulier, και T. Reinach, 1891-1904. *Recueil des inscriptions juridiques grecques*. Paris.
- Fröhlich, P. 2004. *Le contrôle des magistrats dans les cités grecques*. Paris.
- Fröhlich, P. 2016. «Magistratures éponymes et système collégial dans les cités grecques aux époques classique et hellénistique.» *Chiron* 46: 361-401
- Gauthier, P. 1972. *Symbola: les étrangers dans les cités grecques*. Nancy.
- Gauthier, Ph. 1985. *Les cités grecques et leurs bienfaiteurs*. BCH Suppl. XII. Athènes.
- Harris, E.M. 2013. *The rule of law in action in democratic Athens*. Oxford.
- Hatzopoulos, M. B. 1996. *Macedonian Institutions under the Kings*, ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ 22, Athens.

- Rigsby, K.J. 1996. *Asyilia: territorial inviolability in the Hellenistic World*. Berkeley.
- Roebuck, D. 2001. *Ancient Greek Arbitration*. Oxford.
- Symposion: Vortrage zur griechischen und hellenistischen Rechtsgeschichte*, τ.. 1-27, 1971-2015.
- Vélissaropoulos–Karakostas. J. 2011. *Droit grec d'Alexandre à Auguste (323 av. J.-C. -14 ap. J. -C)*, *ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 66, Athens.

Κώστας Μπουραζέλης – Costas Burazelis

Εαρινό εξάμηνο – Spring semester

Θέμα: Τρέχοντα ερευνητικά προβλήματα ελληνιστικής και ρωμαϊκής ιστορίας

Subject: Current Research Problems of Hellenistic and Roman History.

Περίληψη: Θα συζητηθούν νέα (ιδίως επιγραφικά) κείμενα και δημοσιεύσεις για την ελληνιστική και ρωμαϊκή εποχή. Το τελικό ακριβέστερο θεματολόγιο θα συγκαθορισθεί από τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων.

Summary: New (especially epigraphic) texts and publications on Hellenistic and Roman History will be discussed. The final precise themes of the sessions will be co- defined by the participants' interests.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία - Selected Bibliography

I. Ελληνιστική Ιστορία/ Hellenistic History

- Gehrke, H.-J. 1990 (2000). *Geschichte des Hellenismus*, München (ελλ. μετ. Αγγ. Χανιώτη, εποπτεία Κ. Μπουραζέλη, Αθήνα)
- Green, P. 1990. *From Alexander to Actium. The Historical Evolution of the Hellenistic Age*. Berkeley.
- Préaux, Cl. 1978. *Le monde hellénistique. La Grèce et l'Orient (323-146 av. J.-C.)*, I-II. Paris.
- Shipley, G. 1999. *The Greek World after Alexander (323-30 BC)*. London.

- Walbank, F.W. 1993. *The Hellenistic World*, Glasgow (ελλ. μετ. Τ. Δαρβέρη, επιμ.Λ. Μυλωνόπουλου - Π. Νιγδελη, Θεσσαλονίκη)
- Walbank F.W. et al., επιμ. *The Cambridge Ancient History*2: τ. VII.1, *The Hellenistic World*.Cambridge.
- Will, É. 1982. *Histoire politique du monde hellénistique (323-30 av. J.-C.)*, I-II, Nancy.

II. Ρωμαϊκή Ιστορία/ Roman History

- Μπουραζέλης, Κ. 2017. *Οι τρόφιμοι της λύκαινας. Συνοπτική ιστορία των Ρωμαίων και της πολιτείας τους από την ίδρυση της Ρώμης έως και την εποχή του Διοκλητιανού (753 π.Χ.-305 μ.Χ.)*, Αθήνα: ΜΙΕΤ
- Bengtson, H. 1982. *Grundriß der römischen Geschichte mit Quellenkunde. I. Republik und Kaiserzeit bis 284 n. Chr.* München.
- Crawford, M. 1992. *The Roman Republic*. Cambridge (Mass.).
- Dahlheim, W. 1992. *Die griechisch-römische Antike*, τ. 2. *Stadt und Imperium: Die Geschichte Roms und seines Weltreiches*.Paderborn.
- Jacques, F., και J. Scheid. 1990. *Rome et l'intégration de l'Empire (44 av. J.-C.-260 ap. J.-C.)*.1. *Les structures de l'empire romain*. Paris.
- Garnsey, P., και Saller, R. 1987. *The Roman Empire. Economy, Society and Culture*. Berkeley.
- Goodman, M. 1997. *The Roman World (44 BC-AD 180)*. London.
- Lintott, A. 1993. *Imperium Romanum. Politics and Administration*.London.
- Rostovteff, M. 1957. *The Social and Economic History of the Roman Empire*, Second edition revised by P. M. Fraser. Oxford.

BYZANTINΗ ΙΣΤΟΡΙΑ – BYZANTINE HISTORY

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ – WINTER SEMESTER	
1801	Σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία (7ος - 11ος αι.) <i>Ειρ. Χρήστου</i> State– Church relations in the Byzantine Empire (seventh-eleventh centuries) <i>E. Chrestou</i>
1803	Η βυζαντινή διπλωματία της Παλαιολόγειας εποχής (1261-1453) <i>Σ. Μεργιαλή-Σαχά</i> Byzantine diplomacy during the Palaeologian era (1261-1453) <i>S. Mergiali-Sahas</i>

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ – SPRING SEMESTER	
1802	Πόλεμος και ειρήνη στο Βυζάντιο (7ος - 15ος αι.): ιδεολογία και πραγματικότητα <i>Α. Κόλια-Δερμιτζάκη και Τρ. Μανιάτη-Κοκκίνη</i> War and peace in Byzantium (7th- 15th c.): perceptions and reality <i>A. Kolia-Dermitzaki and Tr. Maniati-Kokkini</i>
1804	Διεπιστημονικό Σεμινάριο «Νίκος Οικονομίδης» ΕΚΠΑ, Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας, σε συνεργασία με το ΕΙΕ/Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών/Τομέας Βυζαντινών Ερευνών Κωνσταντινούπολη και επαρχίες (7ος - 12ος αι.) <i>Κ. Νικολάου και Α. Δρανδάκη, σε συνεργασία με τη Μ. Λεοντοσίνη</i>

	Interdisciplinary Postgraduate Seminar «Nikos Oikonomides» University of Athens, Department of History & Archaeology, in collaboration with the Institute for Historical Research/Section for Byzantine Research/National Hellenic Research Foundation Constantinople and the Provinces (7th to 12th centuries) <i>K. Nikolaou</i> and <i>A. Drandaki</i>, in collaboration with <i>M. Leontsini</i>

ΕΙΡΗΝΗ ΧΡΗΣΤΟΥ

Χειμερινό εξάμηνο / Winter semester

Θέμα: *Σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία (7ος - 11ος αι.)*

Subject: *State- Church relations in the Byzantine Empire (seventh-
eleventh centuries)*

Περίληψη: Ο προκαθήμενος της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης, ο πατριάρχης, ήταν επιφορτισμένος με την πνευματική σωτηρία του ποιμνίου του, όπως ακριβώς ο αυτοκράτορας μεριμνούσε για την υλική ευημερία των υπηκόων του. Η Αυτοκρατορία και η Ιεροσύνη έπρεπε να συνυπάρχουν αρμονικά για να εγγυώνται την ευτυχία του βυζαντινού λαού. Η ρήξη της ισορροπίας ανάμεσα στους δύο φορείς εξουσίας υπήρξε η αιτία σοβαρών κρίσεων που κλόνισαν τον βυζαντινό κόσμο. Μόνο η συνεργασία του κράτους με την Εκκλησία μπορούσε να διασφαλίσει ομαλή λειτουργία των θεσμών και κοινωνική σύμπνοια στις οποίες βασιζόταν η επιβίωση της Αυτοκρατορίας. Συγχρόνως υπήκοοι του αυτοκράτορα και ποιμνιο του πατριάρχη, πολιτικά Ρωμαίοι και θρησκευτικά χριστιανοί, αυτοί οι δύο όροι συνιστούσαν τη βάση της ταυτότητας του βυζαντινού πολίτη. Στο σεμινάριο θα εξεταστούν με συγκεκριμένα παραδείγματα η σύμπνοια ή η διαφοροποίηση μεταξύ Πολιτείας και Εκκλησίας και οι επιπτώσεις που είχαν σε κάθε περίπτωση η συνεργασία ή η ρήξη μεταξύ των δύο ανώτατων φορέων της πολιτικής και πνευματικής ηγεσίας της Αυτοκρατορίας.

Summary: The patriarch, being the head of the Church of Constantinople, was tasked with the spiritual salvation of his flock, just as the emperor was responsible for the material welfare of his subjects. Imperial power and priesthood had to co-exist in harmony in order to

guarantee the happiness of the Byzantine people. Whenever there was an imbalance between these two powers, it caused a grave crisis that would shake the world of Byzantium to its foundations. It was only the collaboration between Church and State that could secure the normal function of the institutions and the social peace on which the survival of the Empire relied. Emperor's subjects and the patriarch's faithful at the same time, politically Roman and religiously Christian, these two terms constituted the basis of the Byzantine citizen's identity. The seminar will use specific case-studies in order to examine the accord or discord that existed between Church and State, as well as the various consequences that followed after every instance of either co-operation or rift between the two supreme bodies of political and spiritual leadership in the Empire.

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Select bibliography

Πηγές/ Literary sources

Θεοφάνης, *Χρονογραφία*, έκδ. C. de Boor, Λιψία 1883 (ανατ. G. Olms, Hildesheim 1963).

Μιχαήλ Ψελλός, *Χρονογραφία, Michaelis Pselli Chronographia*, έκδ. D. R. Reinsch, De Gruyter, Boston- Berlin 2014.

Σκυλίτζης, *Χρονογραφία, Ioannis Scylitzae Synopsis historiarum*, έκδ. I. Thurn (CFHB 5), Berlin - New York 1973.

Συνέχεια του Θεοφάνη, Theophanes Continuatus Chronographia, έκδ. I. Bekker, *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus* (CSHB), Bonn 1838.

Συνέχεια του Θεοφάνη, Theophanis Continuati, Libri I-IV, έκδ. M. Featherstone et J. Signes Codoñer (CFHB 53), De Gruyter, Boston-Berlin 2015.

Βοηθήματα / Secondary sources

Beck H.-G., *Ιστορία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία*, Αθήνα 2004.

Brubaker L. – Haldon J. (επιμ.), *Byzantium in the iconoclast era (c. 680-850): a History*, Cambridge 2010.

Cheyne J.-C. (επιμ.), *Ο βυζαντινός κόσμος, τ. Β': Η βυζαντινή αυτοκρατορία (641-1204)*, Αθήνα 2011.

Dagron G., *Empereur et prêtre. Étude sur le «césaropapisme» byzantin*, Paris 1996 (σε αγγλική μετάφραση, *Emperor and Priest*, Cambridge 2003).

Χριστοφλοπούλου Αικ., *Το πολίτευμα και οι θεομοί της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, 324-1204. Κράτος, Διοίκηση, Οικονομία, Κοινωνία*, Αθήνα 2004.

ΣΟΦΙΑ ΜΕΡΓΙΑΛΗ-ΣΑΧΑ

Χειμερινό εξάμηνο / Winter semester

Θέμα: *Η βυζαντινή διπλωματία της Παλαιολόγειας εποχής (1261-1453)*

Subject: *Byzantine diplomacy during the Palaeologan era (1261-1453)*

Περίληψη: Στα 1261 το Βυζάντιο αναδύεται για τελευταία φορά στη διεθνή σκηνή ως υπολογίσιμη δύναμη. Η βυζαντινή διπλωματία εισέρχεται στην τελευταία φάση της ιστορίας της, όπου ύστερα από μία σύντομη αναλαμπή, καλείται να αναπροσαρμοστεί στα νέα δεδομένα και από τις αρχές του 14^{ου} αιώνα να σηκώσει το κύριο βάρος της επιβίωσης της φτωχής και αποδυναμωμένης στρατιωτικά αυτοκρατορίας. Ο ρόλος της διπλωματίας αυτήν την περίοδο αποδεικνύεται καίριος αλλά και αρκετά περίπλοκος καθώς η διπλωματική πρακτική που υιοθετήθηκε κάτω από το βάρος των περιστάσεων απέκλινε καταφανώς από τη βυζαντινή διπλωματική δεοντολογία. Επιστρατεύοντας δοκιμασμένα μέσα και καινοτόμες πρακτικές, η διπλωματία της Παλαιολόγειας εποχής κατάφερε να παρατείνει μέσα από πολλές αντιξοότητες τη ζωή του Βυζαντίου για άλλους δύο αιώνες και να αφήσει έντονα τα ίχνη της σε όλα τα μεγάλα κέντρα του τότε κόσμου.

Summary: In 1261 Byzantium emerges, for the last time, as an appreciable power on the international scene. Byzantine diplomacy enters the last phase of its history. After an ephemeral flash, and from the beginning of the fourteenth century, it is called to readjust itself to new conditions and carry the weight of survival of an empire, which from the point of view of military conditions, it had been impoverished and weakened. As under the gravity of the new circumstances diplomatic practices deviated distinctly from previous Byzantine tradition, diplomacy during the Palaeologean period is proven crucial and at the same time intricate. Mobilizing tested means and novel practices, the Palaeologean diplomacy succeeded, in the midst of many adversities, in extending the life of Byzantium for two more centuries and in leaving behind intense its traces in all major centers of the world at that time.

Ενδεικτική βιβλιογραφία /Select Bibliography

Beihammer A., Parani M. G., Schabel Chr. D., *Diplomatics in the Eastern Mediterranean 1000-1500*, Brill, Leiden 2008.

Βλυσίδου Β., Λαμπάκης Σ., Λεοντοίνη Μ., Λουγγής Τ., *Σεμινάρια περί Βυζαντινής διπλωματίας*, Αθήνα 2006.

Blanchet M.-H., «La question de l'Union des Eglises (13e-15e siècles): historiographie et perspectives», *REB* 61, 2003, 5-48.

- Hilsdale C. J., *Byzantine Art and Diplomacy in an Age of Decline*, Cambridge 2014.
- Holt P., *Early Mamluk Diplomacy (1260-1290). Treaties of Baybars and Qalāwūn with Christian Rulers*, Leiden, New York, Köln 1995.
- Kondyli F., Andrianopoulou, V., Panou, E., Cunningham, M.B., (επιμ.), *Sylvester Syropoulos on Politics and Culture in the Fifteenth-Century Mediterranean. Themes and Problems in the Memoirs, Section IV*, Ashgate 2014.
- Malamut E., «De 1299 à 1451 au cœur des ambassades byzantines» στο C. Maltezos και P. Schreiner (επιμ.), *Βυζάντιο, Βενετία και ο ελληνοφραγκικός κόσμος (13ος -15ος αι.)*, Βενετία 2002, 79-124.
- Mergiali-Sahas S., «Manuel Chrysoloras (ca. 1350-1415), an Ideal Model of a Scholar-Ambassador», *Byzantine Studies/ Etudes Byzantines*, n.s. 3, 1998, 1-12.
- Mergiali-Sahas S., «A Byzantine ambassador to the West and his office during the fourteenth and fifteenth centuries: a profile», *BZ* 94, 2001, 588-604.
- Mergiali-Sahas S., «An ultimate wealth for inauspicious times: Holy relics in rescue of Manuel II Palaeologus' reign», *Byzantion* 76, 2006, 264-275.
- Μεργιαλή-Σαχά, Σ. «Το άλλο πρόσωπο της αυτοκρατορικής διπλωματίας: ο Βυζαντινός αυτοκράτορας στο ρόλο του πρεσβευτή τον 14ο και 15ο αι.», *Βυζαντικά* 25, 2005-6, 237-259.
- Μεργιαλή-Σαχά Σ., «Η διπλωματία την εποχή των Παλαιολόγων (1261-1453)» στο Τ. Λουγγής, Ε. Kislinger (επιμ.), *Βυζάντιο. Ιστορία και πολιτισμός. Ερευνητικά πορίσματα*, τ. Β'. Υλικές και ιδεολογικές δομές, Ηρόδοτος, Αθήνα 2015, 233-246.
- Oikonomides N. «Byzantine diplomacy, A. D. 1204-1453: means and ends» στο J. Shepard - S. Franklin (επιμ.), *Byzantine diplomacy. Papers from the 24th Spring Symposium of Byzantine Studies (Cambridge, March 1990)*, Aldershot 1992, 73-87.
- Πατούρα-Σπανού Σ. (επιμ.), *Διπλωματία και πολιτική. Ιστορική Προσέγγιση*, Αθήνα 2005.
- Pieralli L., *La corrispondenza diplomatica dell' imperatore bizantino con le potenze estere in tredicesimo secolo (1204-1282). Studio storico-diplomatistico e dedizione critica*, Vatican City 2006.

ΑΘΗΝΑ ΚΟΛΙΑ-ΔΕΡΜΙΤΖΑΚΗ, ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΤΣΑ ΜΑΝΙΑΤΗ-ΚΟΚΚΙΝΗ

Εαρινό εξάμηνο / Spring semester

Θέμα: *Πόλεμος και ειρήνη στο Βυζάντιο (7ος-15ος αι.): ιδεολογία και πραγματικότητα*

Subject: *War and peace in Byzantium (7th- 15th c.): perceptions and reality*

Περίληψη: Τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον βυζαντινολόγων και μεσαιωνολόγων για την ιδεολογία και το δίκαιο του πολέμου (το νομικό πλαίσιο κήρυξης και διεξαγωγής του πολέμου που διεξάγεται ως δίκαιος πόλεμος), τη συμπεριφορά κρατών και στρατού κατά τη διάρκειά του, τις επιπτώσεις του στους πληθυσμούς και την οικονομία. Ο αντίποδάς του, η ειρήνη, συνιστά επίσης αντικείμενο έρευνας, εφόσον όμως ο πόλεμος είναι το μέσον για την επίτευξη της ειρήνης και για τη θεραπεία του κακού που συνιστά ο πόλεμος, σύμφωνα με τη θεωρία των Αμβροσίου και Αυγουστίνου που την ενστερνίστηκε η Ανατολική Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, πόλεμος και ειρήνη θα πρέπει να μελετηθούν μαζί, έτσι ώστε μέσα από τη μελέτη του πολέμου να διαφαινούνται και οι βυζαντινές απόψεις και τακτικές για την επίτευξη της ειρήνης.

Επομένως, στόχος του σεμιναρίου είναι η διερεύνηση: α) των αντιλήψεων των Βυζαντινών για τον πόλεμο και την ειρήνη β) των τρόπων με τους οποίους επιδίωκαν αφενός την αποφυγή της ένοπλης σύρραξης και τη διατήρηση της ειρήνης και αφετέρου εκείνοι με τους οποίους επιδίωκαν τη νίκη (αποτελεσματική οργάνωση του στρατού, παροχές σε αυτόν, ενίσχυση του ηθικού του), γ) η πραγματικότητα του πολέμου: τρόποι διεξαγωγής του, συμπεριφορά στρατιωτών και ηγετών, δημογραφικές και οικονομικές επιπτώσεις.

Summary: In recent years, a particular interest has been developed by Byzantinists and Medievalists in war ideology and the legitimation of war (the legal framework for the proclamation and conduct of a war considered as a just war), the behavior of states and their army during its course, its impact on the population and the economy. Its antipode, peace, has been also – and still is - subject of research. But since war is the means of achieving peace and of healing the evil it constitutes (according to the theory of Ambrose and Augustine embraced by the Eastern Roman Empire) war and peace should be studied together, so that through the study of the war the Byzantine views and tactics for peace can also be detected.

Therefore, the aim of the seminar is to investigate: a) the Byzantine perceptions of war and peace; b) the ways in which they sought to avoid the armed conflict and to maintain peace and, on the other hand, those with whom they sought victory; (c) the reality of the war: the ways of

conducting it, the behavior of soldiers and leaders, the demographic and economic implications.

Μεθοδολογία: Μελέτη της σχετικής σύγχρονης βιβλιογραφίας, μελέτη και αξιοποίηση των ελληνικών, λατινικών, αραβικών και άλλων ανατολικών πηγών, χρησιμοποίηση χαρτογραφικού υλικού και πορισμάτων της αρχαιολογικής έρευνας. Εκπόνηση και προφορική παρουσίαση εργασίας.

Methodology: Study of the relevant modern bibliography, study and utilization of Greek, Latin, Arab and other Eastern sources, use of maps and findings of archaeological research. Written essay with oral presentation.

Ενδεικτική βιβλιογραφία/ Select bibliography

Barthelemy D. – Cheynet, J.- Cl., *Guerre et Société au Moyen Âge. Byzance - Occident (VIIe- XIIIe siècle)*, Monographies 31, Paris 2010.

Birkenmeier J. W., *The development of the Komnenian army 1081-1180*, History of Warfare 5, Leiden-Boston-Köln 2002.

Shepard J. - Franklin S. (επιμ.) *Byzantine Diplomacy*, Aldershot 1992.

Το εμπόλεμο Βυζάντιο (9ος - 12ος αι.), Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Διεθνή Συμπόσια 4, Αθήνα 1997.

Haldon J., *Warfare, State and Society in the Byzantine World, 565-1204*, London 1999.

Καραπλή Κ., *Κατευόδωσις στρατού. Η οργάνωση και η ψυχολογική προετοιμασία του βυζαντινού στρατού πριν από τον πόλεμο (610-1081)*, τ. Α', Αθήνα 2010.

Koder J. - Stouraitis I. (ed.), *Byzantine war ideology between Roman imperial concept and Christian religion, Akten des Internationalen Symposiums (Wien 19.-21. Mai 2011)*, Veröffentlichungen zur Byzanzforschung Band XXX, Wien 2012.

Κόλια-Δερμιτζάκη Α., *Ο βυζαντινός «ερός πόλεμος». Η έννοια και η προβολή του θρησκευτικού πολέμου στο Βυζάντιο*, Ιστορικές Μονογραφίες, 10, Αθήνα 1991 (ανατύπωση 2001).

Loungis T.C., *Les ambassades byzantines en Occident depuis la fondation des états barbares jusqu' aux Croisades (407-109)*, Athènes 1980.

Luttwak Ed., *The grand strategy of the Byzantine Empire*, Cambridge Mass. 2009 ([Η υψηλή στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας](#), μτφρ. [Μ. Μπλέτας](#), Αθήνα 2009).

Miller T. S. - Nesbitt J., *Peace and War in Byzantium. Essays in Honor of George T. Dennis, S. J.*, Washington D.C. 1995.

Παπασωτηρίου Χ., *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική: 6ος-11ος αιώνας*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων 25, Αθήνα 2000.

Πατούρα Σ., *Οι αιχμάλωτοι ως παράγοντες επικοινωνίας και πληροφόρησης (4ος-10ος αι.)* Αθήνα 1994.

Rotman Y., *Les esclaves et l'esclavage à Byzance. De la Méditerranée antique à la Méditerranée médiévale, Vie-XIe siècle*, Paris 2004.

Sorabij R. - Rodin D. (επιμ.), *The ethics of war. Shared problems in different traditions*, Oxford 2006.

Hadjinikolaou-Marava A., *Recherches sur la vie des esclaves dans le monde byzantine*, Collection de l'Institut Français d'Athènes 45, Athènes 1950.

Διεπιστημονικό Σεμινάριο «Νίκος Οικονομίδης»

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας – Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών/Τομέας

Βυζαντινών Ερευνών – Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΔΡΑΝΔΑΚΗ σε συνεργασία με τη ΜΑΡΙΑ ΛΕΟΝΤΣΙΝΗ

Εαρινό εξάμηνο / Spring semester

Θέμα: *Κωνσταντινούπολη και επαρχίες (7ος - 12ος αι.)*

Interdisciplinary Postgraduate Seminar «Nikos Oikonomides»

Department of History and Archaeology – University of Athens

in collaboration with the Institute for Historical Research /

Section for Byzantine Research – National Hellenic Research

Foundation

Subject: *Constantinople and the Provinces (7th to 12th centuries)*

Περίληψη: Το σεμινάριο θα επικεντρωθεί στη σχέση πρωτεύουσας και επαρχίας στο Βυζάντιο, την περίοδο από τον 7ο έως τον 12ο αιώνα, μια σχέση που κατά κανόνα παρουσιάζεται με όρους κέντρου-περιφέρειας, σύμφωνα με τους οποίους όλες οι πολιτικές, διοικητικές και καλλιτεχνικές τάσεις εκπορεύονταν συνεχώς, ως μονόδρομος, από την Κωνσταντινούπολη προς τις επαρχίες της αυτοκρατορίας. Η ανάγνωση αυτή, που εμπεριέχει πάντοτε την παραδοχή της ανωτερότητας της Πόλης απέναντι στην επαρχία, ενισχύεται κι από τις ίδιες τις βυζαντινές πηγές, καθώς για την λόγια ελίτ της πρωτεύουσας, η ζωή μακριά από την Κωνσταντινούπολη παρουσιάζεται σχεδόν δυσβάστακτη. Ωστόσο, απέναντι σε αυτή την καθιερωμένη ανάγνωση των πολιτικών φαινομένων, των διοικητικών επιλογών και των καλλιτεχνικών εκφράσεων που αναπτύσσονταν στην αυτοκρατορία, η σύγχρονη

έρευνα προσφέρει νέες, πιο σύνθετες αναγνώσεις. Η βυζαντινή επαρχία τροφοδοτείτο αλλά και τροφοδοτούσε το κέντρο, περιφερειακές πολιτικές και καλλιτεχνικές εστίες διαμόρφωναν δίκτυα τοπικού ή υπερτοπικού χαρακτήρα που ανταγωνίζονταν ή επηρέαζαν τις εξελίξεις στην ίδια την πρωτεύουσα. Η κεντρική εξουσία ωστόσο είχε αδιαμφισβήτητα τον διοικητικό, στρατιωτικό και εκκλησιαστικό έλεγχο των επαρχιών κατά την υπό εξέταση εποχή και αναπροσάρμοζε τους θεσμούς της (αυλικά αξιώματα, φορολογικό σύστημα), ιδρύοντας τα θέματα και νέες επισκοπές, ώστε η Κωνσταντινούπολη να παραμένει ισχυρό πολιτικό κέντρο και πνευματική μητρόπολη της αυτοκρατορίας.

Μέσα από τη μελέτη πηγών και την θεώρηση μεθοδολογικών εργαλείων, την ανάλυση μνημείων και αντικειμένων στο σεμινάριο θα εξεταστούν η κίνηση ανθρώπων, ιδεών και αντικειμένων προς και από τη βυζαντινή επαρχία, η σχέση της Πόλης με τα επαρχιακά κέντρα της αυτοκρατορίας και τα ποικίλα δίκτυα της υπαίθρου, των τοπικών κέντρων και της πρωτεύουσας.

Summary: The interdisciplinary seminar will focus on the dynamic relation between the Byzantine Capital and the provinces in the period between the 7th and 12th centuries. In literature, as a rule, this relation is defined by a centre-periphery interpretative model, according to which all political, administrative and artistic trends followed a one-way direction, stemming from Constantinople to the provinces. This reading, which implies and presupposes the superiority of the Capital over the provinces, is supported by the Byzantine sources themselves, as for the literate elite of Constantinople life away from the Capital was considered almost intolerable. Nevertheless, against this entrenched interpretation of Byzantium's political phenomena, administrative structures and artistic expressions, modern research has to offer new, more nuanced readings. Byzantine provinces offered impetus and dynamism to the Capital, and the growth of provincial political and artistic centres, encouraged by the authorities of Constantinople, formed regional or supra- and inter-regional networks that occasionally rivalled, or asserted influence in developments in the Capital itself.

However, in the period under consideration, central authorities undoubtedly retained administrative, military and ecclesiastical control over the provinces and were constantly adjusting their policies in order to control state institutions (imperial court hierarchies, fiscal centralization, ecclesiastical administration), so that Constantinople remained the single centre of political power and the spiritual metropolis of the Empire.

Through the study of the sources, the consideration of methodological tools, and the analysis of monuments and objects the seminar will investigate the movement of people, ideas and objects to and from the Byzantine provinces, the relationship of the City with provincial centres in

the Empire and the various networks connecting the countryside, with regional centres and the Byzantine capital.

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Selective bibliography

Πηγές/ Literary sources

- Dennis G. T. (έκδ., μτφρ.), *The Taktika of Leo VI*, Revised Edition, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Dumbarton Oaks Texts 12, Washington, D.C. 2014.
- Moravcsik G. (έκδ.), Jenkins R. J. H. (μτφρ.), *Constantine Porphyrogenitus, De Administrando Imperio*, Washington, D.C. 1967.
- Oikonomidès N., *Les listes de préséance byzantines des IXe et Xe siècles*, Paris 1972.
- Pertusi A., (επιμ.), *Costantino Porfirogenito De Thematibus*, Introduzione, Testo critico, Commento, Studi e Testi 160, Città del Vaticano 1952.
- Reiske I. I. (επιμ.), *Constantini Porphyrogeniti, De Cerimoniis aulae byzantinae*, Bonn 1829.

Βοηθήματα/ Secondary sources

- Berger A., *Κωνσταντινούπολη. Ιστορία, Τοπογραφία, Θρησκεία. Βυζαντινή Ιστορία και Πολιτισμός (Konstantinopel. Geschichte, Topographie, Religion, Standorte in Antike und Christentum 3*, Stuttgart 2011, μτφρ. Χρ. Η. Τσατσούλης, Αθήνα 2013.
- Βλυσίδου Β., *Αριστοκρατικές οικογένειες και εξουσία (9ος-10ος αι.). Έρευνες πάνω στα διαδοχικά στάδια αντιμετώπισης της αρμενοπαφλαγονικής και καππαδοκικής αριστοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 2001.
- Maguire H. (επιμ.), *Byzantine Court Culture from 829 to 1204*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, D.C. 1997.
- Η Βυζαντινή Μικρά Ασία, Πρακτικά ΣΤ' Διεθνούς Συμποσίου*, Στ. Λαμπάκης (επιμ.), Διεθνή Συμπόσια 6, ΙΒΕ/ΕΙΕ, Κέντρο για τη Μελέτη του Ελληνισμού «Σπύρος Βασιλείος Βρυώνης», Αθήνα 1998.
- Οι βυζαντινές πόλεις, Προοπτικές της έρευνας και νέες ιστοριογραφικές προσεγγίσεις (8ος-15ος αιώνας)*, Τ. Κιουσοπούλου (επιμ.), Εκδόσεις της Φιλοσοφικής Σχολής, Ρέθυμνο 2012.
- Γερολυμάτου Μ., *Αγορές, έμποροι και εμπόριο στο Βυζάντιο (9ος-12ος αι.)*, Αθήνα, ΕΙΕ/ΙΒΕ, 2008.
- Drandaki A., «From center to periphery and beyond: the diffusion of models in late antique metal ware», *Wonderful things: Byzantium through its art. Papers from the Forty-Second Spring Symposium of Byzantine Studies, London, 20-22 March 2009* (A. Eastmond, L. James επιμ.), Farnham [u.a.] (2013), 163-184.

- Eastmond A., «Art and the Periphery», *The Oxford Handbook of Byzantine Studies* (R. Cormack, J. F. Haldon, E. Jeffreys (επιμ.), Oxford Handbooks in Classics and Ancient History, Oxford 2008, 770-776.
- Herrin J., *Margins and Metropolis. Authority across the Byzantine Empire*, Princeton 2013.
- Holmes C., «Επαρχίες και πρωτεύουσα», *Εγχειρίδιο βυζαντινών σπουδών*, L. James (επιμ.), (*A Companion to Byzantium*, Blackwell Companions to the Ancient World. Chichester-Malden, MA 2010), μτφρ. Κ. Δημοπούλου, Αθήνα 2014.
- Krsmanović B., *The Byzantine province in change. On the threshold between the 10th and the 11th century*, Institute for Byzantine Research, National Hellenic Research Foundation, Institute for Byzantine Studies, Serbian Academy of Sciences and Arts, Athens, Belgrade 2008.
- Magdalino P., *Constantinople médiévale. Etudes sur l'évolution des structures urbaines*, Monographies du centre de recherche d'histoire et de civilisation de Byzance, Paris 1996.
- Η Μικρά Ασία των θεμάτων. Έρευνες στη γεωγραφική φυσιογνωμία και προσωπογραφία των βυζαντινών θεμάτων της Μικράς Ασίας (7ος-11ος αι.)*, Β. Βλυσίδου, Ε. Κουντούρα-Γαλάκη, Στ. Λαμπάκης, Τ. Λουγγής, Α.Γ. Σαββίδης (επιμ.), Αθήνα 1998.
- Moulet, B., *Évêques, pouvoir et société à Byzance, VIIIe-XIe siècle. Territoires, communautés et individus dans la société provinciale byzantine*, Publications de la Sorbonne, Byzantina Sorbonensia 25, Paris 2011.
- Mullett M., 'Introduction', στο M. Mullett, W. Ysebaert, «Power, Relations and Networks in Medieval Europe», *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 83 (2005) 255-314.
- Neville L., *Authority in Byzantine Provincial Society, 950–1100*, New York 2004.
- Panayotidi M., «Village Painting and the Question of Local Workshops», *Les villages dans l'Empire byzantine (IVe-XVesiècle)*, J. Lefort, C. Morrison, J-P. Sodini (επιμ.), Paris 2005, 193-212.
- Signes Codoñer J., *The emperor Theophilos and the East, 829–842. Court and frontier in Byzantium during the last phase of Iconoclasm*, Birmingham Byzantine and Ottoman Studies 13, 2014.
- Schreiner P., *Κωνσταντινούπολη. Ιστορία και αρχαιολογία* (Konstantinopel. Geschichte und Archäologie, München 2007), μτφρ. Α. Φωβίνκελ, Αθήνα 2014.

ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

	ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ - WINTER SEMESTER
1843	Εθνικισμοί vs <i>μιλλέτ</i> στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (19 ^{ος} -αρχές 20ού αι.) <i>Π. Κονόρτας</i> Nationalisms vs <i>milletts</i> in the Ottoman Empire (19 th -beginning of the 20 th centuries. <i>P. Konortas</i>

ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ ΚΟΝΟΡΤΑΣ / PARASKEVAS KONORTAS

Χειμερινό εξάμηνο / Winter semester

Θέμα: Εθνικισμοί vs *μιλλέτ* στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (19^{ος}-αρχές 20ού αι.)

Subject: Nationalisms vs *milletts* in the Ottoman Empire (19th-beginning of the 20th centuries.

Περίληψη: Το σεμινάριο θα εστιάσει στην μελέτη της διάδοσης των εθνικισμών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} και τις αρχές του 20ού αιώνα, και ιδιαίτερα στη σταδιακή μετάβαση από την παραδοσιακή και ενταγμένη στο οθωμανικό πλαίσιο συλλογική ταυτότητα, η οποία αναφέρεται στην θρησκευτική (ή εθνοθρησκευτική) κοινότητα (*μιλλέτ*), προς τη νεωτερική συλλογική ταυτότητα, δηλαδή το έθνος. Θα εξετασθεί, εκτός των άλλων, κατά πόσον υπήρξαν αντιστάσεις στην διάχυση των εθνικισμών σε περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, από την πλευρά του οθωμανικού πλαισίου, στο οποίο η επίσημη ιδεολογία ήταν ο οθωμανισμός, των παραδοσιακών -κυρίως αγροτικών- κοινοτήτων αλλά και των καθιερωμένων ελίτ, καθώς και σε ποιο μέτρο το ανήκειν σε ένα έθνος ήταν κατά την παραπάνω περίοδο και στην συγκεκριμένη (οθωμανική) κοινωνία, κάτι το αυτονόητο ή αντίθετα χρειαζόταν κάποιες διαδικασίες για να επιτευχθεί. Θα γίνει επίσης κριτική παρουσίαση των επιχειρημάτων των οπαδών των αντιμαχόμενων εθνικισμών, που αποδύθηκαν ανάμεσα σε άλλα και στον «πόλεμο» των στατιστικών, των χαρτών, των εκκλησιών και των σχολείων. Κύριοι γεωγραφικοί χώροι εστίασης θα είναι περιοχές της Μακεδονίας, της Θράκης και της Μικράς Ασίας.

Προς τον σκοπό αυτόν θα γίνει προσπάθεια να καταδειχθεί η χρησιμότητα της αντιπαραβολής πηγών συνταγμένων σε διαφορετικές γλώσσες και προερχόμενων από παράγοντες με αντιτιθέμενα συμφέροντα, ώστε να καταδειχθούν οι επί μέρους επιδιώξεις, στοχεύσεις, μέθοδοι, καθώς και τα αντίστοιχα επιχειρήματα. Πρόκειται πιο συγκεκριμένα για: α)

ελληνόγλωσσες πηγές (κυρίως προξενικές, πρεσβευτικές και άλλες εκθέσεις, έγγραφα προερχόμενα από το περιβάλλον του Πατριαρχείου, απογραφές του πληθυσμού κ.ά.), β) αντίστοιχα κείμενα συνταγμένα στην βουλγαρική γλώσσα που εκφράζουν τις βουλγαρικές διεκδικήσεις και γ) οθωμανικές πηγές (επετηρίδες βιλαετιών (σαλναμέδες), απογραφές πληθυσμού κ.ά.).

Summary: The seminary will focus on the propagation of nationalisms in the Ottoman Empire during the second half of the 19th and the beginning of the 20th centuries, particularly as it concerns the transition from the traditional religious (or ethno-religious) community (millet) to the modern collective identity, that is the nation. Another important issue associated with the above mentioned topic concerns the probable resistances to the propagation of nationalisms from the part of the ottoman environment, in which the main ideology was ottomanism, of the communities of the countryside as well as from the ecclesiastical milieus. The seminary will attempt also to answer the question if belonging to a nation was something obvious during the above mentioned period in the ottoman context or it was a target to be achieved. There will be also a critical presentation of the arguments used by the different nationalisms in order to precise the group or the groups claimed to form a part of the respective nations, as well as the “war” of maps, statistics, churches and schools. The main geographical areas that will be covered are parts of Macedonia, Thrace and Anatolia.

The confrontation among sources written in different languages and composed by factors having contrasting views on the issue seems to be useful. Sources that will be studied are written in Greek (reports by diplomatic agents of the Greek state, as well as from the Patriarchate of Constantinople, censuses etc.), same adequate texts written in Bulgarian, as well as ottoman sources (salnames, that is official annuaries, censuses etc.).

Ενδεικτική Βιβλιογραφία/ Selected Bibliography

(Ο κατάλογος ακολουθεί το λατινικό αλφάβητο/ The list follows the latin alphabet. Δεν περιλαμβάνονται οι πρωτογενείς πηγές/ Primary sources are not included)

Αλεξανδρής, Α. «Οι Έλληνες στην υπηρεσία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1850-1922», *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος*, 23, 1980, 365-404

Αναγνωστοπούλου, Σ. *Μικρά Ασία, 19^{ος} αι.-1919. Οι ελληνορθόδοξες κοινότητες. Από το μιλλέτ των Ρωμιών στο ελληνικό έθνος*, Αθήνα 1997

Braude, B. - Lewis, B. (επιμ.), *Christians and Jews in the Ottoman Empire. The functioning of a plural society*, I-II, New York - London 1982

Davison, R. *Reform in the Ottoman Empire, 1856-1876*, Princeton 1963

Γούναρης, Β. *Το Μακεδονικό Ζήτημα από τον 19^ο ως τον 21^ο αιώνα. Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις*, Αθήνα 2010

Εταιρεία της Καθ' ημάς Ανατολής (εκδ.), *Ρωμοί στην υπηρεσία της Υψηλής Πύλης*, Αθήνα 2002

- Issawi , C. - Gondicas, D. (επιμ.), *Ottoman Greeks in the Age of Nationalism. Politics, Economy and Society in the 19th Century*, Princeton 1999
- Karpat, K. *Ottoman population 1830-1914: demographic and social characteristics*, Madison 1985
- Kitromilides, P. «Imagined communities» and the origins of the national question in the Balkans», στο M. Blinkhorn - T. Veremis (επιμ..) *Modern Greece: nationalism and nationality*, Αθήνα 1990
- Κονόρτας, Π. *Οθωμανικές θεωρήσεις για το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Βεράτια για τους Προκαθημένους της Μεγάλης Εκκλησίας (17^{ος}-αρχές 20ού αιώνα)*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1998
- Κονόρτας, Π. «Από τα μιλλέτ στα έθνη: Διαμόρφωση συλλογικών ταυτοτήτων στη Θράκη (19^{ος} - αρχές 20ού αιώνα)», στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (εκδ.), *Θράκη. Ιστορικές και γεωγραφικές προσεγγίσεις*, Αθήνα 2000, 169-190
- Lewis, B. *The Emergence of Modern Turkey*, Oxford 1961 [ελλ. μτφρ. υπό τον τίτλο *Η ανάδυση της σύγχρονης Τουρκίας*, Αθήνα 2002]
- Ματάλας, Π. *Έθνος και ορθοδοξία. Οι περιπέτειες μιας σχέσης. Από το «Ελλαδικό» στο Βουλγαρικό Σχίσμα*, Ηράκλειο 2002
- Σταματόπουλος, Δ. *Μεταρρύθμιση και εκκοσμίκευση. Προς μια ανασύνθεση της ιστορίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα 2003
- Βούρη, Σ. *Εκπαίδευση και εθνικισμός στα Βαλκάνια: Η περίπτωση της Βορειοδυτικής Μακεδονίας 1870-1904*, Αθήνα 1992

**ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ –
MODERN AND CONTEMPORARY GREEK HISTORY**

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ - WINTER SEMESTER	
1823	Η Οικογένεια στον ελληνοβενετικό κόσμο (13ος-18ος αι.). Εννοιολόγηση, θεσμοί, λειτουργίες <i>A. Παπαδία-Λάλα</i> σε συνεργασία με τους <i>Χ. Γάσπαρη</i> (Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών) και <i>Κ. Λαμπρινό</i> (Κέντρο Ερευνας του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών) The Family in the Greek-Venetian World (13th-18th c.). Concept, institutions, functions <i>A. Papadia-Lala</i> in collaboration with <i>Ch. Gasparis</i> (National Hellenic Research Foundation/Institute of Historical Research) and <i>K. Lambrinos</i> (Academy of Athens/ Research Centre for Medieval and Modern Hellenism)
1825	Έγκλημα και τιμωρία στον ελληνικό χώρο: από τις προεπαναστατικές πραγματικότητες στα ταραγμένα χρόνια του Αγώνα. <i>B. Σειρηνίδου</i> Crime and punishment in Greece: From pre-revolutionary realities to the turbulent years of the Greek War of Independence. <i>V. Seirinidou</i>
1827	Κοινωνική Ιστορία της Υγείας <i>B. Καραμανωλάκης</i> και <i>Κ. Γαρδίκας</i> Social History of Health <i>V. Karamanolakis</i> and <i>K. Gardikas</i>
1829	Παγκοσμιοποίηση, μεταβιομηχανική εποχή, η νέα διεθνής συνεργασία και η Ελλάδα, 1965-1982 <i>E. Χατζηβασιλείου</i> Globalization, the post-industrial era, new forms of

	international cooperation, and Greece, 1965-1982 <i>E. Hatzivassiliou</i>
ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ /SPRING SEMESTER	
1824	Φιλία, Συναισθήματα, το <i>Εγώ</i> σε ελληνικά κείμενα του 15ου ως τις αρχές του 19ου αι. <i>Ο. Κατσιαρδή-Hering</i> Friendship, Emotions and the <i>Self</i> in Greek texts of the 15th-early 19th c. <i>O. Katsiardi-Hering</i>
1826	"Τα πάντα γύρω από το <i>sex</i> ": Γάμος, μοιχεία, διαζύγιο, παρθενοφθορία και βιασμός στο βενετικό Ιόνιο (18ος αι.). <i>Κ. Κωνσταντινίδου</i> "All about sex": Marriage, divorce, adultery, defloration and rape in the Ionian Islands under Venetian rule during the 18th century <i>K. Konstantinidou</i>
1828	Ο Τύπος στον Αγώνα του '21. Η περίπτωση των <i>Ελληνικών Χρονικών</i> και του <i>Φίλου του Νόμου</i> <i>Μ. Ευθυμίου</i> Newspapers in the Greek Independence War. The cases of the <i>Greek Chronicles</i> and the <i>Friend of the Law</i> <i>M. Efthymiou</i>
1830	<i>Το ελληνικό κράτος ως νέος τόπος επιχειρηματικών προσδοκιών και εγχειρημάτων (19ος- 20ός αιώνας)</i> <i>Μ.-Χρ. Χατζιωάννου</i> <i>The Greek state as a new area of business aspirations and ventures (19th-20th century)</i> <i>M.-Chr. Chatziioannou</i>

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΠΑΠΑΔΙΑ-ΛΑΛΑ σε συνεργασία με τους **ΧΑΡΑΛΑΜΠΟ ΓΑΣΠΑΡΗ** και **ΚΩΣΤΑ ΛΑΜΠΡΙΝΟ** / **ANASTASIA PAPADIA-LALA** in collaboration with **CHARALAMBOS GASPARIS** and **KOSTAS LAMBRINOS**

Χειμερινό εξάμηνο/Winter semester

Θέμα: Η Οικογένεια στον ελληνοβενετικό κόσμο (13ος-18ος αι.).
Εννοιολόγηση, θεσμοί, λειτουργίες

Subject: The Family in the Greek-Venetian World (13th-18th c.).
Concept, institutions, functions.

Περίληψη: Στο σεμινάριο θα εξετασθούν όψεις της ιστορίας της Οικογένειας στις υπό τους Βενετούς ελληνικές περιοχές, από τον 13ο έως και τον 18ο αιώνα. Πιο συγκεκριμένα, θα διερευνηθούν η έννοια της Οικογένειας ως κοινότητας ανθρώπων και κοινωνικού θεσμού, οι τύποι (πυρηνική ή διευρυμένη), η δομή και η λειτουργία της καθώς και στοιχεία σχετιζόμενα με την οικογένεια, όπως το φύλο και η ηλικία. Έμφαση θα δοθεί σε θεσμούς που συνδέονταν με την προσωπική κατάσταση και την περιουσία του ατόμου, όπως η μνηστεια, ο γάμος, οι σχέσεις γονέων και τέκνων κ.ά., με βάση τις νομικές διατάξεις των διαφορετικών δικαίων, που ίσχυαν στον χώρο –βυζαντινού, βενετικού, φεουδαρχικού. Παράλληλα, η Οικογένεια θα μελετηθεί ως παράγοντας διαμόρφωσης και μεταβίβασης μηχανισμών εξουσίας και οικονομικών σχέσεων αλλά και ανάπτυξης συναισθημάτων, κοινωνικών συμπεριφορών και ταυτοτήτων, σε συνάρτηση με ανάλογα φαινόμενα κυρίως στη μητρόπολη Βενετία και εν μέρει στον υπόλοιπο ελληνικό χώρο. Θα αξιοποιηθούν πρωτογενείς ιστορικές πηγές, και ιδιαίτερος δημόσια και ιδιωτικά έγγραφα, ενώ στις τυπολογικές και θεωρητικές προσεγγίσεις του θέματος θα συνεισφέρει η σύγχρονη ιστοριογραφία, σε διάλογο με την ιστορική ανθρωπολογία και άλλους επιστημονικούς κλάδους.

Το σεμινάριο θα διδαχθεί επί δεκατρείς εβδομάδες κατ' ελάχιστον, επί τρεις ώρες την εβδομάδα. Πέντε εκ των ανωτέρω τριώρων μαθημάτων του σεμιναρίου έχουν τον χαρακτήρα των ανοικτών συναντήσεων-διαλέξεων.

Summary: This seminar will investigate aspects of the history of the family in the Greek lands under Venetian rule from the 13th through the 18th centuries. Morespecifically, the concept of family, its types (nuclear or extended), its structure and its function will be explored, together with various factors associated with the family, such as gender and age. Stress will be laid on institutions that were connected with the individual's personal relationship and his/her fortune, as for instance betrothal, marriage, relations between parents and children, etc., based on the legal provisions of the different laws applying in the Greek-Venetian territories, i.e. Byzantine, Venetian, feudal. In parallel, the family will be studied as a factor of the shaping of power mechanisms and financial relationships as well as of the development of sentiments, social behaviors and identities

by comparison with analogous phenomena prevailing especially in the metropolis of Venice, but also in the rest of the Greek lands. Primary historical sources, and particularly public and private documents, will be utilized, while contemporary historiography will contribute to the typological and theoretical approaches to the topic, in dialogue with historical anthropology and other scientific domains.

The seminar course will be taught in weekly 3-hour lessons over a minimum of 13 weeks. Five of the 3-hour seminar lessons will have the character of open meetings/lectures.

Ενδεικτική βιβλιογραφία/ Selected bibliography

- Bellavitis, A., *Famille, genre, transmission à Venise au XVIe siècle*, Rome 2008
- Ferraro, J. M., *Marriage Wars in Late Renaissance Venice*, Oxford 2001
- Karapidakis, N., *Civis fidelis: L'avènement et l'affirmation de la citoyenneté corfiote (XVIème-XVIIème siècles)*, Frankfurt 1992
- Καυταντζόγλου, Ρ., (επιμ.), *Οικογένειες του παρελθόντος. Μορφές οικιακής οργάνωσης στην Ευρώπη και τα Βαλκάνια*. Αθήνα 1996
- Kertzer, D.I. and Barbagli, M. (eds), *Family Life in Early Modern Times: 1500-1789*, vol. 1, New Heaven and London 2001
- Κωνσταντινίδου, Κ., «Τα ληξιαρχικά βιβλία του βενετοκρατούμενου Χάνδακα (1632-1642), Στεγανά και δίκτυα επικοινωνίας μεταξύ των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων», *Εώα και Εσπέρια* 7, 2007, 173-190
- Λαμπρινός, Κ. Ε., *Κοινωνία και διοίκηση στο βενετοκρατούμενο Ρέθυμνο: Το ανώτερο κοινωνικό στρώμα των ευγενών (1571-1646)*, διδακτορική διατριβή, Κέρκυρα 1999
- Laslett, P. (ed.), with the assistance of R. Wall, *Household and Family in past time*, Cambridge 1972.
- Μάλλιαρης, Αλ., *Η Πάτρα κατά τη βενετική περίοδο, 1687-1715: γη, πληθυσμοί, κοινωνία στη Β.Δ. Πελοπόννησο*, Βενετία 2008
- Μαλτέζου, Χρ., «Η εικόνα της οικογένειας μέσα από τις αρχειακές πηγές», *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα. Προσεγγίζοντας την ιστορία της*, Χρ. Μαλτέζου (επιστ. διεύθυνση), Δ. Βλάσση – Αγγ. Τζαβάρα (επιμ. κειμ.), τ. 1, Βενετία 2010, 211-226
- Μαυρομάτης, Γ. Κ., *Ανέκδοτα βενετικά έγγραφα για τους Κορνάρους της Σητείας και του Χάνδακα. Διαθήκες μελών της οικογένειας του Ιακώβου Κορνάρου*, Αθήνα 1986
- McKee, S., *A common dominion: Venetian Crete and the Myth of Ethnic Purity*, Philadelphia 2000
- Mitterauer, M., *The European Family: Patriarchy to Partenship from the Middle Ages to the Present*, Chicago 1982
- Orlando, Er., «Η εικόνα της οικογένειας», *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα*, ό.π., τ. 2, 805-834
- Παπαδία-Λάλα, Αν., *Ο θεσμός των αστικών κοινοτήτων στον ελληνικό χώρο*

κατά την περίοδο της βενετοκρατίας (13ος-18ος αι.). Μια συνθετική προσέγγιση, Βενετία² 2008

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΣΕΙΡΗΝΙΔΟΥ / VASSILIKI SEIRINIDOU

Χειμερινό εξάμηνο/Winter semester

Θέμα: Έγκλημα και τιμωρία στον ελληνικό χώρο: από τις προεπαναστατικές πραγματικότητες στα ταραγμένα χρόνια του Αγώνα

Subject: Crime and punishment in Greece: From pre-revolutionary realities to the turbulent years of the Greek War of Independence.

Περίληψη: Το σεμινάριο εξετάζει τη σχέση ανάμεσα στο έγκλημα και τη συγκρότηση θεσμών ποινικής δικαιοσύνης και δημόσιας τάξης στον ελληνικό χώρο σε μια περίοδο που εκτείνεται από τα προεπαναστατικά χρόνια μέχρι και την ελληνική Επανάσταση. Προσεγγίζοντας το έγκλημα ως χώρο όπου συναντώνται η «μεγάλη» ιστορία των θεσμών και της εξουσίας και η «μικρή» της καθημερινότητας, το σεμινάριο φιλοδοξεί, αφενός, να παρέμβει κριτικά στη συζήτηση περί συγκρότησης κράτους κατά την Επανάσταση, αναδεικνύοντας τον βαθμό αλληλοδιαμόρφωσης θεσμών και κοινωνίας, και, αφετέρου, να ανιχνεύσει συνέχειες και ανατροπές που επέφερε η Επανάσταση στις κοινωνικές σχέσεις και συμπεριφορές.

Παράλληλα, στο πλαίσιο του σεμιναρίου οι φοιτητές θα εξοικειωθούν με μεθοδολογικά εργαλεία της σύγχρονης ιστοριογραφίας του εγκλήματος, ενώ με αφορμή την ελληνική περίπτωση θα συζητηθούν κριτικά ερωτήματα της τελευταίας γύρω από τη σχέση μορφών παραβατικότητας και κοινωνικοπολιτικής οργάνωσης, καθώς και τη σχέση εγκλήματος και συγκρότησης κράτους.

Summary: The seminar explores the relationship between crime and the making of criminal justice and public order institutions in pre-revolutionary and revolutionary Greece. Approaching crime as a field where the “big” history of power and institutions and the “small” history of everyday life meet, the seminar attempts to intervene critically in the debate over state formation in Greece during the War of Independence, as well as to trace continuities and ruptures in social relations and attitudes brought about by revolution. The seminar also aims to familiarize students with the methodological tools of crime history, and on the occasion of the Greek example to discuss critically some of its basic assumptions.

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Selected bibliography

Βιοβίξης, Ι. Τ., *Η πολιτική Δικαιοσύνη κατά την Ελληνικήν Επανάστασιν μέχρι του Καποδιστρίου*, Αθήνα 1941

Carroll, S. (επιμ.), *Cultures of Violence. Interpersonal Violence in Historical Perspective*, New York 2006.

- Emsley, C. *Crime, Police, and Penal Policy. European Experiences, 1750-1940*, Oxford 2007
- Gallant, T., «When “men of honor” met “men of law”: violence, the unwritten law and modern justice», στο Sh. D’Cruze, E. Avdela, J. Rowbotham (επιμ.), *Crime, Violence, and the Modern State, 1780-2000*, London 2008, 1-25
- Gerber, H., *State, Society, and Law in Islam. Ottoman Law in Comparative Perspective*, New York 1994
- Douglas, H., “Property, Authority, and the Criminal Law”, στον τόμο του ίδιου *Albion’s Fatal Tree*, New York 1975, 17-63
- Καρούζου, Εύ., «Έγκλημα και συγκρότηση κράτους στην Ελλάδα κατά την οθωνική περίοδο: προτεραιότητες στην ποινικοποίηση των κοινωνικών συμπεριφορών», *Νεοελληνικά Ιστορικά* 2, 2010, 11-36
- Maguire, M. et al. (επιμ.), *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford 2007
- Πανταζόπουλος, Ν., *Η δικαιοδοτική πολιτική κατά την Επανάσταση και την Καποδιστριακή περίοδο (1821-1832)*, Θεσσαλονίκη 1978
- Τουρτόγλου, Μ. Α., «Περί της ποινικής δικαιοσύνης επί Τουρκοκρατίας και μετ’ αυτήν μέχρι και του Καποδιστρίου. Βυζαντινές τινές επιδράσεις επί το εφαρμοσθέν δίκαιον», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου* 15, 1968, 1-3

**ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΑΡΑΜΑΝΩΛΑΚΗΣ – ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΑΡΔΙΚΑ /
VANGELIS KARAMANOLAKIS – KATERINA GARDIKAS**

Χειμερινό εξάμηνο / Winter semester

Θέμα: Κοινωνική Ιστορία της Υγείας
Subject: Social History of Health

Περίληψη: Το σεμινάριο τοποθετεί την ιστορία της υγείας στο πλαίσιο της νεότερης κοινωνικής ιστορίας. Ενδιαφέρεται για την κατασκευή και εξέλιξη της δημόσιας υγείας και τη σχέση της με το νεωτερικό κράτος, για την επίδραση των πολέμων του 20ού αιώνα, για την κοινωνική σημασία των διαδοχικών επιστημολογικών παραδειγμάτων, για τις αντιλήψεις περί υγείας και ασθένειας και για τις ποικίλες προσλήψεις του ανθρώπινου σώματος.

Summary: The seminar places the history of health in the context of modern social history. It focuses on the construction and development of public health and its relation to modern statehood, on the impact of the wars of the twentieth century, on the social implications of successive epistemological paradigms, on notions of health and disease and on the broad range of perceptions of the human body.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία/ Selected Bibliography

- Gardikas, K., *Landscapes of Disease: Malaria in Modern Greece*, Studies in the History of Medicine, Budapest- New York 2018
- Grmek, M. D., *Οι ασθένειες στην αυγή του δυτικού πολιτισμού*. Μετφρ. Αφροδίτη Νιλολαΐδου, etal. Αθήνα: 1989
- Henderson, J., Horden, P. and Pastore, A. (επιμ.), *The Impact of Hospitals 300–2000*. Oxford - Bern 2007
- Huisman, F. and Warner, J.H. (επιμ.), *Locating Medical History : The Stories and Their Meanings*. Baltimore 2004
- Jackson, M. (επιμ.), *A Global History of Medicine* 320. New York - Oxford 2018.
- McNeill, W.H., *Plagues and Peoples*. New York 1976
- Park, K., *Secrets Of Women: Gender, Generation, and the Origins of Human Dissection*, MIT 2010
- Porter, R., *The Greatest Benefit to Mankind. A Medical History of Humanity from Antiquity to the Present*, London 1997
- Ranger, T. and Slack, P. (επιμ.), *Epidemics and Ideas; Essays on the Historical Perception of Pestilence*, Cambridge 1995
- Rosenberg, C. E., “Erwin H. Ackerknecht, Social Medicine and the History of Medicine.” *Bulletin of the History of Medicine* 81.3, Fall 2007, 511–32
- Rosenberg, C. E., “Framing Disease: Illness, Society and History” στο Rosenberg, C. E. and Golden, J. (επιμ.) *Framing Disease: Studies in Cultural History: Health and Medicine in American Society*, New Brunswick, N.J. 1992 xiii-xxvi
- Θεοδώρου, Β., και Καρακατσάνη, Δ., “Υγιεινής παραγγέλματα”: ιατρική επίβλεψη και κοινωνική πρόνοια για το παιδί τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Αθήνα 2010
- Καραμανωλάκης, Ευάγγ., “Το Δρομοκαΐτειο Φρενοκομείο: 1887-1903 όψεις και εγκαταστάσεις ενός ιδρυματικού θεσμού”, *Μνήμων* 20, 1998, 45-66
- Κοπανάρης, Φ., *Η δημοσία υγεία εν Ελλάδι*, Αθήνα 1933
- Κωνσταντινίδου, Αικ., *Το κακό οδεύει έρποντας... : οι λοιμοί της πανώλης στα Ιόνια Νησιά (17ος-18ος αι.) : Ilmalvaserpendo... : le epidemie della peste nelle Isole Ionie (XVII-XVIII sec.)*, Βενετία 2007
- Λέκκα, Β., *Ιστορία και θεωρία της ψυχιατρικής. Από τον Ιπποκράτη μέχρι το κίνημα της αντιψυχιατρικής και τον Michel Foucault*, Αθήνα 2012

ΕΥΑΝΘΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ / EVANTHIS HATZIVASSILIOU

Χειμερινό εξάμηνο / Winter semester

Θέμα: Παγκοσμιοποίηση, μεταβιομηχανική εποχή, η νέα διεθνής συνεργασία και η Ελλάδα, 1965-1982

Subject: Globalization, the post-industrial era, new forms of international cooperation, and Greece, 1965-1982

Περίληψη: Το μάθημα θα εξετάσει την ανάδυση νέων πεδίων στην οργάνωση της κοινωνίας και της διεθνούς συνεργασίας: ανθρώπινα δικαιώματα, τεχνολογία (δορυφόρους, κομπιούτερ, υφαλοκρηπίδα κ.α.), το περιβάλλον, την ενεργειακή κρίση και τις οικονομικές/νομοματικές υποθέσεις, τη διεθνή ύφεση, την τάση για πολυμερή συνεργασία. Οι άξονες αυτοί συνδυάζονταν, αντιστοίχα, με αλλαγές στα αξιακά συστήματα της ώριμης μεταπολεμικής εποχής, και συνέβαλλαν στην είσοδο του δυτικού κόσμου στην λεγόμενη «μεταβιομηχανική» εποχή. Θα εξεταστεί επίσης το βαθμός της προσαρμογής της Ελλάδας σε αυτές τις τάσεις, με αιχμή το Σύνταγμα του 1975, την εξωτερική πολιτική, την οικονομία, την πολιτιστική πολιτική. Αναμένεται από τους φοιτητές να διενεργήσουν έρευνα όχι μόνον στη βιβλιογραφία αλλά και σε πρωτογενείς πηγές, πρωτίστως στον Τύπο.

Summary: The course will discuss the emergence of new forms of social activity and international cooperation: human rights, technological developments (satellites, computers, the Sea Bed and others), the environment, the oil shocks, financial/economic deliberations, détente and the trend towards multilateralism. These themes also reflected changes in the value systems of the late postwar period, and contributed to the entry of the Western world in the «post-industrial» era. The course will also discuss the degree of the adjustment of Greece to these trends, focusing on the 1975 Constitution, foreign policy, the economy, culture. The students are expected to make research not only in the available bibliography, but also in primary sources, mainly the press.

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Selected Bibliography

- Chassaigne, Ph. *Les années 1970: fin d'un monde et origine de notre modernité*, Paris, 2008
- Ferguson, N., Maier, C.S., Manela, E. & Sargent, D.J. (επιμ.) *The Shock of the Global: the 1970s in Perspective*, Cambridge Mass. 2010
- Hatzivassiliou, E. *The NATO Committee on the Challenges of Modern Society, 1969-1975: Transatlantic Relations, the Cold War and the Environment*, Basingstoke 2017
- Iriye, A., Goedde, P. and Hitchcock, W.I. (επιμ.) *The Human Rights Revolution: An International History*, New York 2012
- Karamouzi, E., *Greece, the EEC and the Cold War, 1974-1979: the Second Enlargement*, Basingstoke 2014
- Krige, J. *American Hegemony and the Postwar Reconstruction of Science in Europe*, Cambridge Mass 2006
- Pedaliu, E. G. H. «Human Rights and International Security: The International Community and the Greek Dictators», *The International History Review*, *The International History Review* 38, 2016, 1014-1039
- Robertson, Th. *The Malthusian Moment: Global Population Growth and the Birth of American Environmentalism*, New Brunswick NJ 2012
- Snyder, S. B. *Human Rights Activism and the End of the Cold War: a Transnational History of the Helsinki Network*, New York 2011
- Suri, J. *Power and Protest: Global Revolution and the Rise of Detente*, Cambridge, Mass, 2003

Varsori Antonio & Migani, G. (επιμ.), *Europe in the International Arena during the 1970s: Entering a Different World*, Frankfurt am Main 2011
Weimer, D. *Seeing Drugs: Modernization, Counterinsurgency, and US Narcotics Control in the Third World, 1969-1976*, Kent, Ohio 2011
Westad, Odde Arne, *The Global Cold War*, Cambridge 2007
Καρράς, Κ., «Περιβάλλον και πολιτισμός: μία στάση ζωής», στο Κ. Σβολόπουλος, Κ.Ε. Μπότσιου και Ευάν. Χατζηβασιλείου (επιμ.), *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον εικοστό αιώνα*, τόμος Γ', Αθήνα 2008, 387-399
Χατζηβασιλείου, Ευάν., «Ελληνικές απουσίες: η νέα ατζέντα της διεθνούς συνεργασίας και η αποκοπή της Ελλάδας από τον κόσμο, δεκαετίες 1960-1980», στο Ν. Μαραντζίδης, Ιάκ. Μιχαηλίδης και Ευάν. Χατζηβασιλείου (επιμ.), *Η Ελλάδα και ο Ψυχρός Πόλεμος: επεκτείνοντας τις ερμηνείες*, Θεσσαλονίκη 2018, 141-155
Χρηστίδης, Χρ., «Η Ευρώπη έναντι της δικτατορίας των συνταγματαρχών: η περίπτωση της ελληνικής υπόθεσης στο Συμβούλιο της Ευρώπης», στο Π. Σούρλας (επιμ.), *Η δικτατορία των συνταγματαρχών και η αποκατάσταση της δημοκρατίας*, Αθήνα 2016, 405-419

ΟΛΓΑ ΚΑΤΣΙΑΡΔΗ-HERING / OLGA KATSIARDI-HERING

Εαρινό εξάμηνο/ Spring semester

Θέμα: Φιλία, Συναισθήματα, το *Εγώ* σε ελληνικά κείμενα του 15ου ως τις αρχές του 19ου αι.

Subject: Friendship, Emotions and the *Self* in Greek texts of the 15th-early 19th c.

Περίληψη: Αντικείμενο το σεμιναρίου είναι η ιστορικο-ανθρωπολογική προσέγγιση θεμάτων του *Εγώ* (προσωπικότητας, ταυτότητας) τόσο κατά την εποχή της Αναγέννησης, της Κρητικής Λογοτεχνίας όσο και κυρίως του Νεοελληνικού Διαφωτισμού, με έμφαση σε θέματα φιλίας και συναισθημάτων. Θα εξετασθούν κείμενα όπως: Δημοτικά τραγούδια, κείμενα λαϊκής παραγωγής, αλληλογραφία, Χρηστοθήθειες, αυτοβιογραφίες, απομνημονεύματα κ.ά.

Summary: The seminar takes an historical-anthropological approach to the subject of the *Self* (personality, identity) during the Renaissance, the Literature of Crete (14th-17th c.), as well as during the Neohellenic Enlightenment, with an emphasis on the subjects of friendship and emotions. Folk songs, popular texts, correspondence, 'Savoir vivre' texts, autobiographies, memoirs and other texts will be discussed.

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Selected bibliography

- Βαϊκούση, Ε. “Χρησιμοποιήθειες και διαμόρφωση της συμπεριφοράς των νέων στην ελληνική κοινωνία 18ος-19ος αι.”, *Πρακτικά τού Διεθνούς Συμποσίου Ιστορικότητα της παιδικής ηλικίας και της νεότητας*, Αθήνα 1986, 287-299
- Bell, S. – Coleman, S. (eds) *The Anthropology of Friendship*, Oxford 1999
- Bourke, J. *Fear: a cultural history*, London 2005
- Burke, P. *Popular Culture in Early Modern Europe*, London 1978
- Chatziranagioti-Sangmeister, I. “Ο Ρήγας, η Λάνασσα, ο Δικηγόρος και ο χωρικός”, *Ελληνικά*, 53, 2003, 71-91
- Χατζηπαναγιώτη-Sangmeister, I. “Ιωάννης Καρατζάς ο Κύπριος και Αθανάσιος Ψαλίδας, ή, Ο έρωτας και τα αποτελέσματά του στη νεοελληνική λογοτεχνία του Διαφωτισμού”, *χ.τ.* 2008, 250-284
- Derrida, J. *Politics of Friendship*, μετ. Από γαλλ., London 1997
- Dülmen, R. van. (Hrsg.), *Die Entdeckung des Ich. Die Geschichte der Individualisierung vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Köln, Weimar, Wien 2001
- Elias, N. *Διαδικασία του πολιτισμού: κοινωνιογενετικές και ψυχογενετικές έρευνες*, (μετ. από γερμανικά, Έμυ Βαϊκούση), Αθήνα 1997
- Faroqhi, S. “Honour and Hurt Feelings: Complaints Addressed to an Ottoman Merchant Trading in Venice”, στο: Faroqhi S. - Veinstein G. (eds), *Merchants in the Ottoman Empire*, Collection Turcica, vol. 15, Paris 2008, 63-78
- Foucault, M. *The Care of Self*, μετ. από γαλλ. R. Hurley, London 1990
- Foucault, M. *Η χρήση των απολαύσεων*, μετ. από γαλλ. Γ. Κωνσταντινίδης, Αθήνα 1989 2 τ.
- Georgeon, F. “Rire dans l’Empire ottoman. L’humour en Orient”, *Revue du monde musulman et de la Méditerranée*, Sommaire 77-78, 1995, 89-100
- Hermant, J. *Freundschaft. Zur Geschichte einer sozialen Bindung*, Köln, Weimar, Wien 2006
- Höfert, A. *Den Feind beschreiben. «Türkengefahr» und europäisches Wissen über das Osmanische Reich 1450-1600*, (Campus Historische Studien, Bd. 35), Frankfurt a.M., N.Y. 2003
- Im-Hof, U. *Das Gesellige Jahrhundert. Gesellschaft und Gesellschaften im Zeitalter der Aufklärung*, München 1982
- Jenkins, R. *Social Identity*, London 1996
- Kaser, K. *Freundschaft und Feindschaft auf dem Balkan. Eurobalkanische Herausforderungen*, Klagenfurt/ Celovec, Wien 2001
- Lowy, M. – Sayre, R. *Εξέγερση και μελαγχολία: ο ρομαντισμός στους αντίποδες της νεοτερικότητας*, μετ. Δέσπ. Καββαδία, εις. Γ. Καραμπελιάς, Αθήνα 1999.
- Lüdtke, A. (επιμ.), *The History of Everyday Life; Reconstructing Historical Experiences and Ways of Life*, μετ. από τα γερμανικά W. Templer, Princeton 1995
- Peri, M. *Τού πόθου αρρωστημένος. Ιατρική και ποίηση στον “Ερωτόκριτο”*, μετ. Αφρ. Αθανασοπούλου, Ηράκλειο 1999
- Rohrschneider, M. - Strohmeyer, A. (Hrsg.), *Wahrnehmungendes Fremden. Differenzenerfahrungen von Diplomaten im 16. und 17. Jahrhundert*, Münster 2007
- Sara, A. *The Cultural Politics of Emotion*, Edinburgh 2004

Schmale, W. *Geschichte der Männlichkeit in Europa (1450-2000)*, Wien 2003

Williams, S. *Emotion and Social Theory: Corporeal Reflections on the (Ir)Rational*, London 2001

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ / KATERINA KONSTADINIDOU

Εαρινό εξάμηνο / Spring semester

Θέμα: "Τα πάντα γύρω από το *sex*": Γάμος, μοιχεία, διαζύγιο, παρθενοφθορία και βιασμός στο βενετικό Ιόνιο (18ος αι.).

Subject: "All about *sex*": Marriage, divorce, adultery, defloration and rape in the Ionian Islands under Venetian rule during the 18th century.

Περίληψη: Πώς μέσα από υποθέσεις συζυγικών συγκρούσεων, ανάρμοστης σεξουαλικής συμπεριφοράς έγγαμων ανδρών, κυρίως όμως γυναικών, αθετήσεις υποσχέσεων γάμου και βιασμού διαγράφονται σχέσεις εξουσίας και πώς αντανακλώνται σε αυτές κοινωνικές και έμφυλες ιεραρχίες στις βενετικές κτήσεις του Ιονίου κατά τον τελευταίο αιώνα της βενετικής παρουσίας; Σε ποιο βαθμό η σεξουαλική παρέκκλιση απειλεί δομικούς άξονες του βενετικού πολιτικού-πατριαρχικού συστήματος και πώς μέσα από τις υποθέσεις, κυρίως, διαζυγίων και παράνομων γάμων αποκαλύπτονται οι ρωγμές του; Πώς νοηματοδοτείται η έννοια του σεξουαλικού εγκλήματος και σε ποιο βαθμό οι υπήκοοι αφομοιώνουν ή κάνουν χρήση δικαστικών πρακτικών της Κυριάρχου ή της Εκκλησίας; Πως το κράτος και η Εκκλησία, καθολική και ορθόδοξη, παρεμβαίνουν και κανονικοποιούν τη σεξουαλικότητα, "εισβάλλοντας" στη σφαίρα του ιδιωτικού; Και τέλος, σε ποιο βαθμό μέσα από αρχειακό υλικό αναδεικνύονται συναισθήματα και κοινωνικές συμπεριφορές; Τα παραπάνω ερωτήματα θα απασχολήσουν τους φοιτητές και τις φοιτήτριες, οι οποίοι θα μελετήσουν τη βιβλιογραφία και θα αναλύσουν σχετικό αρχειακό υλικό.

Summary: How are social and gender hierarchies, and power relations in the Ionian Islands during the last century of the Venetian rule highlighted and reflected through marital conflicts, inappropriate sexual behavior of married men and, especially, married women, broken marriage promises, and rapes? To what extent does the sexual deviation threaten the structures of the Venetian political-patriarchal system, and to what extent do divorces and illegal marriages reveal its ruptures? How is sexual crime conceptualized and to what extent do the Venetian subjects assimilate or use the legal practices of the Dominant or of the Orthodox Church? How do the State and the Church, Catholic and Orthodox, intervene and regularize sexual life by "invading" the private sphere? Lastly, to what extent do sentiments, affections and social behaviors emerge through the archive material?

All these questions will be discussed in the course of the seminar, during which students will study the literature in order to use it in the analysis of the archival evidence.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία/ Selected Bibliography

Cristellon Cecilia, *Marriage, the Church, and its Judges in Renaissance Venice, 1420-1545*, Illinois 2017

Ferraro Joanne M., *Marriage Wars in Late Renaissance Venice*, Oxford 2001

Hacke D., *Women, Sex and Marriage in Early Modern Venice*, Aldershot 2004

Καπάδοχος Δ. Χ., *Το διαζύγιο και οι λόγοι διαζυγίου στην Κέρκυρα την ενετική περίοδο (1386-1797)*, Αθήνα 1980

Καπάδοχος Δ. Χ., *Η απονομή της δικαιοσύνης στην Κέρκυρα από τους μεγάλους πρωτοπαπάδες την ενετική περίοδο (1386-1797) σύμφωνα με τα ανέκδοτα έγγραφα του Ιστορικού Αρχείου Κέρκυρας*, Αθήνα 1990

Plebani T., *Un secolo di Sentimenti. Amori e conflitti generazionali nella Venezia del Settecento*, Venezia 2012

Πλουμίδης Σπ. Γ., *Γυναίκες και γάμος στην Κέρκυρα. Έμφυλες σχέσεις και οικονομικές δραστηριότητες*, Κέρκυρα 2008

Ruggiero G., *Binding Passions: Tales of Magic, Marriage, and Power at the End of the Renaissance*, Oxford 1985

Ruggiero G., *The Boundaries of Eros: Sex Crime and Sexuality in Renaissance Venice*, Oxford 1985

Seidel Menchi S., Guaglioni D. (επιμ.), *Coniuginemici. La separazione in Italia dal XII al XVIII secolo*, Bologna 2000

ΜΑΡΙΑ ΕΥΘΥΜΙΟΥ / MARIA EFTHYMIΟΥ

Εαρινό εξάμηνο / Spring semester

Θέμα: Ο Τύπος στο Αγώνα του '21. Η περίπτωση των *Ελληνικών Χρονικών* και του *Φίλου του Νόμου*

Subject: Newspapers in the Greek Independence War. The cases of the *Greek Chronicles* and the *Friend of the Law*

Περίληψη: Το σεμινάριο αυτό θα εστιάσει στις δύο εμβληματικότερες εφημερίδες του Αγώνα του '21: τα *Ελληνικά Χρονικά* (1824 -1826) που αποτύπωσαν τα όσα συνέβησαν στο Μεσολόγγι κατά τη διάρκεια της μακράς πολιορκίας του 1825-1826, και τον *Φίλο του Νόμου*, την εφημερίδα της Ύδρας που εξέφραζε κατά τα κρίσιμα έτη 1824 - 1827 την πλευρά της Κυβέρνησης και της διοίκησης του Αγώνα. Μέσα από τις δύο αυτές εφημερίδες θα διερευνηθούν τόσο οι πολιτικές και κοινωνικές ισορροπίες όσο και τα ηθικά προτάγματα και ιδεολογήματα του Αγώνα.

Summary: The seminar will focus on the two most important newspapers of the Greek War of Independence (1821 -1829): *Greek Chronicles*

(*Hellenika Chronika*) and *Friend of the Law (O Philos tou Nomou)*. *Hellenika Chronika* was printed in Mesolonghi during the years 1824 - 1826 and gives us precious inside information about the long siege of the city (1825 -1826); *O Philos tou Nomou* was printed in the island of Hydra (1824 -1827) and reflects the views of the Greek Government of the time. Both will help us to investigate the emotional, ideological and social equilibriums of the complex phenomenon that the Greek War of Independence has been.

Ενδεικτική βιβλιογραφία/ Selected bibliography

Dakin, D., *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία, 1821 -1833*, Αθήνα 1983

Διαμαντούρος, Ν., *Οι απαρχές της συγκρότησης σύγχρονου κράτους στην Ελλάδα, 1821 -1828*, Αθήνα 2002

Κασομούλης, Ν., *Ενθυμήματα Στρατιωτικά της Επανάστασης των Ελλήνων, 1821 -1833*, Αθήνα 1939

Κουμαριανού, Αικ., *Ο Τύπος στον Αγώνα*, Αθήνα 1971

Ροτζώκος, Ν. Β., *Επανάσταση και Εμφύλιος στο Εικοσιένα*, Αθήνα 1997

Τρικούπης, Σπ., *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως*, 1861

ΜΑΡΙΑ ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΟΥ/ MARIA CHRISTINA CHATZIOANNOU

Εαρινό εξάμηνο / Spring semester

Θέμα: *Το ελληνικό κράτος ως νέος τόπος επιχειρηματικών προσδοκιών και εγχειρημάτων (19ος-20ός αιώνας)*

Περίληψη: Η ίδρυση του ελληνικού κράτους και η σταδιακή απομάκρυνση από το θεσμικό πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας θα επιφέρει αλλαγές, ανατροπές, αλλά και συνέχειες στον κόσμο της οικονομίας. Η γη, το εμπόριο, οι μεταφορές και η χρηματοδότηση όλου του οικονομικού συστήματος θα γνωρίσουν σιγά -σιγά μια μεγάλη ανανέωση που θα προκληθεί από την ανάδειξη της εθνικής οικονομίας.

Τομείς ιδιωτικών και κρατικών επιχειρηματικών σχεδίων:

- Ο φυσικός πλούτος που συνδέεται με τις εμπορευματικές καλλιέργειες
- Ο κόσμος της μεταποίησης πρώτων υλών με προορισμό την κατανάλωση (διατροφή, ένδυση)

- Οι υπηρεσίες: έμποροι, μεταφορείς, χρηματοδότες

Στόχος αυτού του σεμιναρίου είναι να τεθεί το πλαίσιο αναφοράς καθώς και ερωτήματα γύρω από το *ποιες ήταν οι συνθήκες που επικρατούσαν στο ελληνικό κράτος στο ξεκίνημα του και σε ποιους τομείς της οικονομίας θα μπορούσαν να προσβλέπουν οι επίδοξοι/φιλόδοξοι επενδυτές. Μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα θα αναγνωριστεί το υποκείμενο ως ενεργός διαμεσολαβητής των συλλογικών διεργασιών και η ανάδειξη της βιωμένης εμπειρίας ως καθοριστικής παραμέτρου στην κατανόηση της ιστορίας, αλλά και στον «εξανθρωπισμό» της οικονομικής ιστορίας.*

Subject: *The Greek state as a new area of business aspirations and ventures (19th-20th century)*

The establishment of the Greek state and the gradual distancing from the institutional framework of the Ottoman Empire will lead to changes, reversals, and continuities in the economy. Following a period of transition, land, trade, maritime transport and finance will gradually experience a major renewal, which will come as a consequence of the emergence of the national economy.

Sectors of private and state business plans:

- The natural capital associated with commodity crops
- The manufacture's world of raw materials (consumables, clothing)
- Services: merchants, carriers, financiers

This seminar has a twofold aim: 1) to set the reference framework, 2) and to address issues concerning the conditions prevailing in the Greek state during its foundation and the sectors of the economy that aspiring/ambitious investors were interested in. Through specific examples, the agents will be recognized as active mediators of collective processes, and the emergence of experience as a defining factor in the understanding of history, but also in "humanizing" economic history.

Ενδεικτική βιβλιογραφία/Selected bibliography

Αγριαντώνη, Χρ., *Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα*, Αθήνα 1986

Αγριαντώνη, Χρ. – Χατζηγιάννου, Μ. Χρ., *Το Μεταξουργείο της Αθήνας*, Αθήνα 1995 (<http://epublishing.ekt.gr/el/7869>)

Αμπού, Εντ., *La Grèce contemporaine*, Παρίσι 1855, ελλ. μτφρ. Α. Σπήλιου, επιμ. Τ. Βουρνά, *Η Ελλάδα του Όθωνος*, Αθήνα

Ανδρέου, Απ., *Η εξωτερική εμπορική πολιτική της Ελλάδος 1830-1933*, Αθήνα 1933.

Δερτιλής, Γ.Β., *Ιστορία του Ελληνικού Κράτους (1830-1920)*, τ Α-Β, Αθήνα, Εστία 2005

Κιτρομηλίδης, Π. & Σκλαβενίτης, Τρ. (επιμ.), *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833-2002*, τ. Α'-Β', Αθήνα 2004

Μανσόλας, Α., *Πολιτειογραφικαί πληροφορίες περί Ελλάδος*, [1867], (φωτ. ανατύπωση) Αθήνα 1980

Strong, Fr. *Greece as a Kingdom*, London 1842

Τυρς, Φρ., *De l'Etat actuel de la Grèce et des Moyens d'arriver à sa restauration*, τ. 1-2, Λευψία 1833, ελλ. μτφρ.Α. Σπήλιου, επιμ. Τ. Βουρνά, *Η Ελλάδα του Καποδίστρια*, τ.1-2, Αθήνα 1972

Τσοκόπουλος, Β., *Πειραιάς, 1835-1870. Εισαγωγή στην ιστορία του ελληνικού Μάντισεστερ*, Αθήνα 1984

Χατζηγιάννου, Μ. Χρ., *Οικογενειακή στρατηγική και εμπορικός ανταγωνισμός. Ο οίκος Γερούση τον 19ο αιώνα*, Αθήνα 2003

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ – EUROPEAN HISTORY

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ – WINTER SEMESTER	
1831	Η γυναίκα ως επαγγελματίας και χορηγός φιλανθρωπίας στις κοινωνίες του ύστερου μεσαίωνα (12ος-14ος αι.) <i>N. Γιαντισή-Μελετιάδη</i> The woman as a professional and a sponsor of charity (12th-14th c.) <i>N. Giantsi-Meletiades</i>
1833	Η μεσογειακή πολιτική των δυτικών δυνάμεων την περίοδο των σταυροφοριών. Διπλωματικές και οικονομικές αντιπαραθέσεις (12ος-16ος αι.) <i>M. Ντούρου-Ηλιοπούλου</i> The Mediterranean policy of the Latin powers during the Crusades. Diplomatic and economic challenges (12th-16th c.) <i>M. Dourou-Plioroulou</i>
1835	Ένας αποκλειστικός Θεός: Χριστιανοί, Εβραίοι και Μουσουλμάνοι στη μεσαιωνική και πρόωγη νεότερη Ευρώπη <i>K. Γαγανάκης</i> An exclusivist God: Christians, Jews, and Muslims in medieval and early modern Europe <i>K. Gaganakis</i>
1837	Όψεις της Ευρωπαϊκής Μετανάστευσης (από τους ναπολεόντειους χρόνους μέχρι και τον Μεσοπόλεμο) <i>M. Παπαθανασίου</i> Aspects of European Migration (from the napoleonic era up to the Interwar years) <i>M. Papathanasiou</i>

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ - SPRING SEMESTER	
1832	Ένας αποκλειστικός Θεός: Χριστιανοί, Εβραίοι και Μουσουλμάνοι στη μεσαιωνική και πρόωμη νεότερη Ευρώπη <i>K. Γαγανάκης</i> An exclusivist God: Christians, Jews, and Muslims in medieval and early modern Europe <i>K. Gaganakis</i>
1834	Έθνη και Εθνικισμοί στη Νεότερη Ευρώπη (19ος και 20ός αι.) <i>I. Δημάκης</i> Nations and Nationalism in Modern Europe (19th and 20th c.) <i>I. Dimakis</i>

ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ ΓΙΑΝΤΣΗ-ΜΕΛΕΤΙΑΔΗ / ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ GIANTSI-MELETIADES

Χειμερινό εξάμηνο / Winter semester

Θέμα: Η γυναίκα ως επαγγελματίας και χορηγός φιλανθρωπίας στις κοινωνίες του ύστερου μεσαίωνα (12^{ος}- 14^{ος} αι.)

Subject: The woman as a professional and a sponsor of charity (XII-XIV s.)

Περίληψη: Αντικείμενο των μαθημάτων αυτού του σεμιναρίου θα είναι η διερεύνηση της θέσης των γυναικών του αστικού περιβάλλοντος κατά τη διάρκεια των μεσαιωνικών χρόνων και ιδίως της ύστερης μεσαιωνικής περιόδου (14^{ος}-15^{ος} αι.). Η προσέγγιση που θα επιχειρήσουμε εστιάζει το ενδιαφέρον της στους τρόπους με τους οποίους οι γυναίκες λειτουργούν κυρίως στους χώρους της επαγγελματικής δραστηριότητας, όπως είναι οι συντεχνίες και το εμπόριο, αλλά και στην κοινωνική τους εμφάνιση. Μας ενδιαφέρουν επίσης οι περιπτώσεις στις οποίες η γυναίκα γίνεται αντικείμενο βίαιης συμπεριφοράς, εννοώντας με αυτό τον όρο όχι μόνον τη φυσική/σωματική βία, αλλά και τη λεκτική βία και τον αποκλεισμό. Μέσα στο πλαίσιο αυτό μπορούμε να παρακολουθήσουμε τους τρόπους με τους οποίους οι γυναίκες διεκδικούν την «ισότιμη» μεταχείρισή τους και διεισδύουν στον κοινωνικό και επαγγελματικό ιστό. Οι γυναίκες του Μεσαίωνα, λίγο πριν την έναρξη των νεωτερικών χρόνων της Ευρώπης, προετοιμάζουν με τον δικό τους τρόπο το «άνοιγμα» της νέας εποχής. Μέσα

στους στόχους του σεμιναρίου είναι να δοκιμάσει να ερμηνεύσει τις συμπεριφορές που περιγράψαμε παραπάνω, μέσα από το πρίσμα των ερωτημάτων που θέτει η σύγχρονη ιστοριογραφία για τη νεωτερικότητα και τη μετανεωτερικότητα.

Summary: The main objective of this seminar will be the exploration of female status in the urban environment during the Middle Ages, especially during the Late Medieval Period (14th-15th centuries). The attempted approach will be focusing on the ways women functioned in the spaces of professional activity, such as guilds and trade, but also on their social appearance and presence. We are also interested in the cases where women became an object of violent behavior, not only in terms of physical violence, but also in the sense of verbal abuse and/or exclusion. Within this context we can also follow the ways that women claimed “equal” treatment and how they gradually pervaded the social and professional fabric. Medieval women, just before the commencement of Europe’s Modernity, prepared in their own way the opening to a new age. The interpretation of the above mentioned behavioral patterns, as seen in the light of the questions set by contemporary historiography about modernity and post-modernity, are within the central targets of this seminar.

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Selected bibliography

- Anderson, B. - Zinsser Z. *A History of Their Own: Women in Europe from Prehistory to the Present*, Vol. 1, revised edition, Oxford 2000
- Bennett, J. “Medievalism and Feminism,” *Speculum* 68, 1993, 309-331
- Blanc, O., *Parades et parures. L'invention du corps de mode à la fin du Moyen Age*, Paris 1997
- Bologne, J.-Cl. *La naissance interdite. Stérilité, avortement, contraception au Moyen Age*, Paris 1988
- Boureau, A. "La redécouverte de l'autonomie du corps : l'émergence du somnambule (XIIIe-XIVe siècles)", *Micrologus* 1, 1993, 27-42
- Brown, P. *Le renoncement à la chair. Virginité, célibat et continence dans le christianisme primitif*, Paris 1995 (αγγλ. Έκδ. 1988)
- Bynum, C. W. *Fragmentation and Redemption: Essays and Gender and the Human Body in Medieval Religion*, New York 1991
- Duby, G. - M. Perrot, *Histoire des femmes en Occident - Le Moyen Age*, Paris, Plon 1990
- Mosher Stuard, S. *Women in Medieval History and Historiography*, Philadelphia 1987
- Partner, N. (ed.) *Studying Medieval Women: Sex, Gender, Feminism*, Cambridge 1993
- Pernoud, R. *La femme au temps des cathédrales*, Paris 1980
- Verdon, J. *La femme au Moyen Age*, Paris 2006
- Women in Medieval Times: An Annotated Bibliography*, Wiener Publishers 1988
- medievales.revues.org/document869.html.

Matrix: A collection of resources for the study of women's religious communities, 500-1500.

MARIANTΟΥΡΟΥ–ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ / MARIA DOUROU-ILIOPOULOU

Χειμερινό εξάμηνο / Winter Semester

Θέμα: Η μεσογειακή πολιτική των δυτικών δυνάμεων την περίοδο των σταυροφοριών. Διπλωματικές και οικονομικές αντιπαραθέσεις (12ος-16ος αι.)

Subject: The Mediterranean policy of the Latin powers during the Crusades. Diplomatic and economic challenges (12th-16th centuries)

Περίληψη: Θέμα του σεμιναρίου είναι η παρουσία και η πολιτική των δυτικών δυνάμεων, ιδιαίτερα των Φράγκων, των Αραγωνίων, των Βενετών και των Γενουατών στη δυτική και ανατολική Μεσόγειο την περίοδο των σταυροφοριών μέχρι την κατάλυση των λατινικών ηγεμονιών λόγω της επέκτασης των Τούρκων. Έμφαση δίνεται στην εξωτερική πολιτική των δυνάμεων, ιδιαίτερα στην ανατολική Μεσόγειο τον 12^ο έως τον 16^ο αιώνα, όπως και στις διπλωματικές και οικονομικές σχέσεις με τις άλλες δυνάμεις της εποχής. Οι φοιτητές έχουν τη δυνατότητα μελετώντας δυτικές πρωτογενείς πηγές (αρχειακές και φιλολογικές), αλλά και τη δευτερογενή βιβλιογραφία, να εμβαθύνουν σε θέματα που αφορούν την κατάσταση στη δυτική Ευρώπη, την εγκατάσταση των Δυτικών στην Ανατολή, τους νέους θεσμούς και τη συμβίωση με τις τοπικές κοινωνίες προκειμένου να συγκροτήσουν εικόνα της διαμορφωθείσας κατάστασης στο μεσογειακό χώρο αυτή την περίοδο.

Summary: The seminar aims in enlightening the presence and the activities of the Latin powers, especially the Franks, the Aragonese, the Venetians and the Genoese in the Mediterranean during the period of the crusades until the final decline of the Latin dominions in the eastern Mediterranean because of the Turkish expansion. Emphasis is given in the policy of the Latins during the 12th-16th centuries, especially their impact on political, social and economic terms as well as their symbiosis with the local societies. Through the study of western primary sources (archival and literary) and secondary literature the students obtain a better understanding of the situation in Western Europe and the Mediterranean during the medieval period.

Ενδεικτικήβιβλιογραφία/ Selected bibliography

- Abulafia, D. *The western Mediterranean Kingdoms, 1200-1500. The struggle for dominion*, Longman 1997
- Arbel, B. *Intercultural contacts in the medieval Mediterranean*, London 1996
- Balard, M. *La Romanie génoise (XIIe au début du XVe siècle)*, Genova 1978
- Balletto, L. *Genova, mediterraneo, Mar Nero (XIII-XV sec.)*, Genova 1976
- Bisson, T.N. *The medieval crown of Aragon. A short history*, Oxford 1986
- Bon, A. *La Morée franque. Etudes historiques, topographiques et archéologiques sur la principauté de Morée (1204-1430)*, Paris 1969
- Buongiorno, M. *L'amministrazione Genovese nella Romania*, Genova 1977
- Leonard, E. *Les Angevins de Naples*, Paris 1954
- Lock, P. *Οι Φράγκοι στο Αιγαίο (1204-1500)*, Αθήνα 1998
- Lopez, R.S. *Sù e giù per la storia di Genova*, Genova 1975
- Thiriet, Fr. *La Romanie vénitienne au Moyen Age. Le développement et l'exploitation du domaine colonial vénitien (XII-XVe s.)*. Paris 1975
- Μαλτέζου, Χρ. (επιμ.), *Όψεις της ιστορίας του βενετοκρατούμενου Ελληνισμού. Αρχειακά τεκμήρια*, Αθήνα 1993
- Ντούρου-Ηλιοπούλου, Μ. *Από τη δυτική Ευρώπη στην ανατολική Μεσόγειο. Οι σταυροφορικές ηγεμονίες στη Ρωμανία (13^{ος}-15^{ος} αι.). Πολιτικές και θεσμικές πραγματικότητες*, Αθήνα 2012
- Ντούρου-Ηλιοπούλου, Μ. *Οι Δυτικοί στη Ρωμανία (13^{ος}-15^{ος} αι.). Μια ερευνητική προσέγγιση*, Αθήνα 2013
- Ντούρου-Ηλιοπούλου, Μ. *Φράγκοι και Βενετοί στη Ρωμανία. Αρχειακά τεκμήρια*, Classica et Varia XVI, Αθήνα 2016
- Παπαδία – Λάλα, Αν. *Ο θεσμός των αστικών κοινοτήτων στον ελληνικό χώρο κατά την περίοδο της βενετοκρατίας (13^{ος}-18^{ος} αι.). Μια συνθετική προσέγγιση*, Βενετία 2004

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΓΑΝΑΚΗΣ

Χειμερινό εξάμηνο / Winter Semester

Θέμα: Ένας αποκλειστικός Θεός: Χριστιανοί, Εβραίοι και Μουσουλμάνοι στη μεσαιωνική και πρώιμη νεότερη Ευρώπη

Subject: An exclusivist God: Christians, Jews, and Muslims in medieval and early modern Europe

Περίληψη: Το τέλος του 15^{ου} αιώνα σηματοδότησε με τον πιο βίαιο τρόπο το τέλος της μακραίωνης όσο και επισφαλούς συμβίωσης των εβραϊκών και μουσουλμανικών κοινοτήτων με τις κυρίαρχες χριστιανικές στην ιβηρική χερσόνησο. Οι Εβραίοι της Ισπανίας ήταν μόνιμα εκτεθειμένοι στη χλεύη και στους διωγμούς των Χριστιανών, ενώ η θρησκευτική μεταστροφή μεγάλων τμημάτων των εβραϊκών πληθυσμών μετά τα πογκρόμ των αρχών του 14^{ου} αιώνα δεν προφύλαξε τους Νέους Χριστιανούς από την καχυποψία της ισπανικής Ιεράς Εξέτασης, ούτε από το μίσος των «παλαιών

Χριστιανών». Το 1490, οι Εβραίοι της Ισπανίας που αρνήθηκαν να προσηλυτισθούν στη χριστιανική θρησκεία εγκατέλειψαν μαζικά το βασίλειο έπειτα από βασιλική εντολή. Τον 16^ο αιώνα, οι εβραϊκής καταγωγής Νέοι Χριστιανοί της Ισπανίας βρέθηκαν αντιμέτωποι με τη ρατσιστική θεωρία της «Καθαρότητας του Αίματος», της βιολογικής ανωτερότητας των παλαιών Χριστιανών. Ευρύτερα στη Δύση, οι εβραϊκές κοινότητες είχαν υποστεί σφαγές στα τέλη του 13ου αιώνα στην Αγγλία, στη δεύτερη δεκαετία του 14ου αιώνα στο γαλλικό βασίλειο, ενώ οι Εβραίοι της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας είχαν βιώσει τη φρίκη των μαζικών σφαγών και βίαιων προσηλυτισμών στη διάρκεια των σταυροφοριών, για να ξαναβρεθούν εκτεθειμένοι στον ρατσιστικό «λίβελλο του αίματος» στα τέλη του 15ου αιώνα. Από την ολοκλήρωση της ισπανικής *Reconquista*, οι μουσουλμάνοι της Ισπανίας βρέθηκαν και αυτοί αντιμέτωποι με ένα ολοένα εχθρικότερο ισπανικό κράτος, συνεπικουρούμενο από την Καθολική Εκκλησία, και υπέστησαν αλληπάλληλα κύματα βίαιου εκχριστιανισμού αλλά και εκδίωξης από την Ισπανία στη διάρκεια του 16^{ου} και του 17^{ου} αιώνα. Στη διάρκεια του 16^{ου} αιώνα, Σεφαραδίτες Εβραίοι και Moriscos συγκρότησαν μεγάλες διασπορικές κοινότητες, κυρίως στα βορειοαφρικανικά παράλια και στη λεκάνη της Μεσογείου, στην επικράτεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι πολιτικές κάθαρσης και εξαγνισμού του διασπασμένου *Corpus Christianum* από τις δυτικές μοναρχίες οξυμένες από την κρίση της Μεταρρύθμισης, εδραίωσαν ένα ασφυκτικό κλίμα μισαλλοδοξίας, που εξαφάνιζε κάθε προοπτική ομαλής επανένταξης των θρησκευτικών προσφύγων στις μητρικές τους κοινωνίες. Το σεμινάριο χαρτογραφεί τις εξελίξεις στις σχέσεις ανάμεσα στις διώκουσες και διωκόμενες θρησκευτικές κοινότητες, επιχειρεί να ανιχνεύσει στοιχεία ώσμωσης πριν τους διωγμούς όσο και στις κοινότητες της διασποράς.

Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές μπορούν να παρακολουθήσουν το σεμινάριο σε ετήσια βάση, με την υποχρέωση να καταθέσουν δύο εργασίες, ή να ενταχθούν αυτοτελώς στο σεμινάριο του χειμερινού ή του εαρινού εξαμήνου.

Summary: The year 1490 marked violently the end of the long and precarious coexistence of Jewish and Muslim communities with the dominant Christian ones in Spain and the Iberian Peninsula. The Jews of Spain had been subjected to the contempt and numerous purges by the Christians, while the conversion of a large part of the Jewish populations, following the pogroms of the early 14th century, did not protect the New Christians from the suspicion of the Spanish Holy Inquisition and the wrath of the Christian population. In 1490, the Jews of Spain who refused to convert were forced to leave the kingdom on royal orders. In the 16th century, the New Christians were exposed to the racist theory of the 'Purity of the Blood', of the biological superiority of "old Christians". Further in the West, Jewish communities had endured hardship and

persecution at the end of the 13th century in England, in the second decade of the 14th century in France, while the Jews of the Holy Roman Empire had been subjected to mass slaughter and forced conversions during the crusades, only to be exposed to the racist 'Blood Libel' at the end of the 15th century. Following the *Reconquista*, Muslims in Spain faced an increasingly hostile royal mechanism and the Catholic Church, and suffered numerous waves of forced conversion and expulsion from Spain in the 16th and 17th centuries. During the 16th century Sephardi Jews and Moriscos founded large diasporic communities, mainly on the coast of North Africa and in the Eastern Mediterranean, territory of the Ottoman Empire. The policies of purgation and purification of the divided *Corpus Christianum*, pursued by Western European monarchies, and accentuated by the Reformation crisis, established a climate of intolerance that totally negated any prospect of return and re-assimilation of religious and ethnic refugees. The seminar charts developments in the relations between persecuting and persecuted religious communities and attempts to trace points of osmosis between the various religious communities, prior to the persecutions and in the diasporic universe.

Ενδεικτική βιβλιογραφία/ Selected Bibliography

- Alpert, M. *Crypto-Judaism and the Spanish Inquisition*, London 2001
- Aronson-Friedman, A. and Kaplan, G.B. (επιμ.), *Marginal Voices: Studies in Converso Literature of Medieval and Golden Age Spain*, Leiden 2012
- Bell, D.P. *Jewish Identity in Early Modern Germany. Memory, Power and Community*, Λονδίνο 2007
- Benveniste, R. & Plakotos, G. "Converting bodies, embodying conversion: The production of religious identities in late medieval and early modern Europe", στο Y. Fox, Y. Yisraeli (επιμ.), *Contesting Inter-Religious Conversion in the Medieval World*, London 2017, 245-267
- Bodian, M. *Dying in the Law of Moses. Crypto-Jewish Martyrdom in the Iberian World*, Bloomington 2007
- Burnett, S.G. & Bell, D.Ph. (επιμ.), *Jews, Judaism, And the Reformation in Sixteenth-century Germany*, Leiden 2006
- Cook, K.P. *Forbidden Passages. Muslims and Moriscos in Colonial Spanish America*, Philadelphia 2016
- Ehlers, B. *Between Christians and Moriscos. Juan de Ribera and Religious Reform in Valencia, 1568–1614*, Baltimore 2006
- Elukin, J. *Living Together, Living Apart. Rethinking Jewish-Christian Relations in the Middle Ages*, New Jersey 2007
- García-Arenal Rodríguez, M. & Wiegers, G. A. *The Expulsion of the Moriscos from Spain. A Mediterranean Diaspora*, Leiden 2014
- Greene, M. *A Shared World. Christians and Muslims in the Early Modern Mediterranean*, New Jersey 2000
- Ingram, K. *Conversos and Moriscos in Late Medieval Spain and Beyond*, Volume 1, *Departures and Change*, Leiden 2009

- Meyerson, M.D. & English, E.D. (επιμ.), *Christians, Muslims and Jews in Medieval and Early Modern Spain: Interaction and Cultural Change*, Chapel Hill, NC 2000
- Nirenberg, D. *Communities of Violence: Persecution of minorities in the Middle Ages*, New Jersey 1998
- Terpstra, N. *Religious Refugees in the Early Modern World. An alternative history of the Reformation*, Cambridge 2015

ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Χειμερινό εξάμηνο / Winter Semester

Θέμα: Όψεις της Ευρωπαϊκής Μετανάστευσης (από τους ναπολεόντειους χρόνους μέχρι και τον μεσοπόλεμο).

Subject: Aspects of European Migration (from the napoleonic era up to the interwar years).

Περίληψη: Εξετάζονται όψεις της εσωτερικής, ενδο-ευρωπαϊκής και διηπειρωτικής μετανάστευσης/ μετακίνησης των πληθυσμών της δυτικής, βόρειας, κεντρικής και κεντροανατολικής Ευρώπη σε συνάρτηση με τις θεμελιώδεις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές διαδικασίες που επηρεάζουν καθοριστικά και μετασχηματίζουν ή/και ανατρέπουν τη ζωή των κατοίκων της ευρωπαϊκής ηπείρου κατά την υπό εξέταση περίοδο (εκβιομηχάνιση, αστικοποίηση, οικονομικές κρίσεις, πολεμικές συρράξεις, αποικιακή εξάπλωση, πολιτικές διαχείρισης κοινωνικών ζητημάτων, ανάπτυξη των εθνικισμών και εθνικιστικές πολιτικές). Στο ευρύτερο αυτό πλαίσιο θα μας απασχολήσουν ειδικότερα συγκεκριμένες μορφές μετανάστευσης όπως η κυκλική ή εποχική μετανάστευση (ειδικά ως προς τους αγροτικούς πληθυσμούς), η υπερατλαντική μετανάστευση και ζητήματα όπως η αγροτική έξοδος, η εισροή εσωτερικών μεταναστών στα αστικά κέντρα και η ενσωμάτωση ή περιθωριοποίησή τους, η αντιμετώπιση της φτώχειας και της εγκληματικότητας στην Ευρώπη μέσα από την αναγκαστική, διηπειρωτική μετακίνηση/μετανάστευση, η αναζήτηση καλύτερων συνθηκών ζωής στο πλαίσιο των αποικιακών αυτοκρατοριών, πληθυσμιακές μετακινήσεις ως συνέπεια του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου και των μεσοπολεμικών κρίσεων. Μας ενδιαφέρει τόσο μία εκ των άνω προσέγγιση με βάση τις κρατικές πολιτικές, τους νόμους, τα στατιστικά στοιχεία, και τους λόγους που συγκροτούνται περί την μετανάστευση όσο και μία ιστορία από τα κάτω που διερευνά τα κίνητρα, τις στρατηγικές, τις πρακτικές και τις βιωμένες εμπειρίες των ιστορικών υποκειμένων.

Summary: The seminar deals with aspects of internal, inter European and intercontinental migration/mobility of western, northern, central and

central-eastern European populations in connection with those fundamental economic, social and political processes, which affect and/or transform Europeans' lives during the period under examination (namely industrialization, urbanization, financial and economic crises, war conflicts, colonial expansion, social policies, nationalisms and nationalistic policies). Within this broader context we will examine particular forms of migration such as cyclical or seasonal migration (especially in regard to rural populations), transatlantic migration and issues like rural exodus, immigration into urban centres and immigrants' social integration or marginalization, forced migration as a means of official handling with poverty and/or criminality, looking for better living conditions within the context of colonial empires, population movements as a result of the First World War and of interwar crises. We are interested in approaching our subject both from above, looking into state policies, legislation, statistical evidence and discourses around migration, as well as from the point of view of a history from below, exploring motives, strategies, practices and living experiences of historical subjects.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία/Selective Bibliography

- Bade, K., *Migration in European History* (μτφρ. από τα γερμανικά: A. Brown), 2003.
- Cohen, R., Robinson, V. et. al. (eds.), *The International Library of Studies on Migration*, Chletenham UK, Brookfield US, 1996- [κυρίως τόμοι 4/I και 4/II: Colmes Holing (ed.) *Migration in European History*].
- Francois, L., Isaacs, A. K., *The Sea in European history*, Pisa 2001.
- Hochstadt, St., *Mobility and Modernity. Migration in Germany, 1820-1989*, Ann Arbor 1999
- Livi-Bacci M., *A Short History of Migration*, (μτφρ.: C. Ipsen) Cambridge 2012.
- Lucassen, J., *Migrant Labour in Europe 1600-1900. The Drift to the North Sea*. (μτφρ. από τα ολλανδικά D.A. Bloch), London – Sydney – Wolfeboro - New Hampshire 1987
- Lucassen, J., Lucassen, L. (επιμ.), *Migration, Migration History, History. Old Paradigms and New Perspectives*, Bern - Berlin et.al. 1997
- Lucassen, L., *The Immigrant Threat. The Integration of Old and New Migrants in Western Europe since 1850*, Urbana and Chicago 2005
- Page Moch, L., *Moving Europeans. Migration in Western Europe since 1650*, Bloomington and Indianapolis 2003 (2nd edition, 1st edition 1992)
- Sherington, G., Jeffrey, Chr., *Fairbridge. Empire and Child Migration*, London 1998
- Siddle, D. J. (επιμ.), *Migration, Mobility and Modernization*, Liverpool 2000

Steidl, A., Ehmer, J. et.al., *European Mobility. Internal, international and transatlantic moves in the 19th and early 20th century*, Goettingen 2009

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΑΚΗΣ / IOANNIS DIMAKIS

Χειμερινό εξάμηνο/ Winter semester

Θέμα: Ιμπεριαλισμός και αποικιακή επέκταση στη νεότερη Ευρώπη

Subject: Imperialism and colonial expansion in Modern Europe

Περίληψη: Το σεμινάριο χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο γίνεται θεωρητική προσέγγιση του θέματος. Συγκεκριμένα αναλύονται οι έννοιες του ιμπεριαλισμού και της αποικιακής επέκτασης στη νεότερη εποχή (εν σχέση προς παλαιότερες περιόδους) και διερευνώνται τα αίτια, ο χαρακτήρας και οι μορφές που λαμβάνουν τα φαινόμενα αυτά. Στο δεύτερο μέρος κάθε φοιτητής πραγματεύεται ένα θέμα που έχει επιλέξει σχετικά με τις πρακτικές εκδήλωσης της αποικιακής επέκτασης και τον ιμπεριαλισμό.

Summary: The seminar is divided in two parts. The first part concentrates on the theoretic approach of the subject and attempts to analyze imperialism and colonial expansion in modern times. It also examines the reasons, the character as well as the shapes these phaenomena acquired. The second part consists of students' presentations.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία/ Selective bibliography

Barratt-Brow, M., *Essays on imperialism*, London 1972

Brunschwig, M., *Mythes et réalités de l'impérialisme colonial français*, Paris 1960.

Cohen, B.J., *The question of imperialism. The political economy of dominance and dependence*, New York 1973

Fieldhouse, D.K., *Colonialism, 1870-1945. An introduction*, London 1981

Fieldhouse, D.K., *Economics and empire (1830-1914)*, Ithaca 1973

Fieldhouse, D.K., *The theory of capitalist imperialism*, London 1967

Hobson, J. A., *Imperialism, a study*, London 1902

Kemp, T., *Theories of imperialism*, London 1967

Koebner, R., *Imperialism. The story and significance of a political world, 1840-1960*, Cambridge 1964

Λένιν, Β.Ι., *Ο ιμπεριαλισμός τελευταίο στάδιο του καπιταλισμού*, Αθήνα 1917

Lichtheim, G., *Imperialism* (και σε γαλλική μετάφραση, London 1971

Magdoff, H., *Imperialism. From colonial age to the present*, New York and London 1978

Mommsen, W.J., *Theories of imperialism*, Chicago 1980

Moon, P. Th., *Imperialism and world politics*, New York 1964

Schumpeter, J.A.Q., *Imperialism and social classes*, New York 1919

Thornton, A.P., *Doctrines of imperialism*, New York 1965
Thornton, A.P., *The imperial idea and its enemies. A Study in British power*, New York 1968
Winks, R. W., *The age of imperialism*, Englewood Cliffs, N.J. 1968
Wolfe, M. (ed.), *The economic causes of imperialism*, London 1972

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ / SPRING SEMESTER

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΓΑΝΑΚΗΣ / KOSTAS GAGANAKIS

Εαρινό εξάμηνο / Spring semester

Θέμα: Ένας αποκλειστικός Θεός: Χριστιανοί, Εβραίοι και Μουσουλμάνοι στη μεσαιωνική και πρώιμη νεότερη Ευρώπη

Subject: An exclusivist God: Christians, Jews, and Muslims in medieval and early modern Europe

Περίληψη: Το τέλος του 15^{ου} αιώνα σηματοδότησε με τον πιο βίαιο τρόπο το τέλος της μακραίωνης όσο και επισφαλούς συμβίωσης των εβραϊκών και μουσουλμανικών κοινοτήτων με τις κυρίαρχες χριστιανικές στην ιβηρική χερσόνησο. Οι Εβραίοι της Ισπανίας ήταν μόνιμα εκτεθειμένοι στη χλεύη και στους διωγμούς των Χριστιανών, ενώ η θρησκευτική μεταστροφή μεγάλων τμημάτων των εβραϊκών πληθυσμών μετά τα πογκρόμ των αρχών του 14^{ου} αιώνα δεν προφύλαξε τους Νέους Χριστιανούς από την καχυποψία της ισπανικής Ιεράς Εξέτασης, ούτε από το μίσος των «παλαιών Χριστιανών». Το 1490, οι Εβραίοι της Ισπανίας που αρνήθηκαν να προσηλυτισθούν στη χριστιανική θρησκεία εγκατέλειψαν μαζικά το βασίλειο έπειτα από βασιλική εντολή. Τον 16^ο αιώνα, οι εβραϊκής καταγωγής Νέοι Χριστιανοί της Ισπανίας βρέθηκαν αντιμέτωποι με τη ρατσιστική θεωρία της «Καθαρότητας του Αίματος», της βιολογικής ανωτερότητας των παλαιών Χριστιανών. Ευρύτερα στη Δύση, οι εβραϊκές κοινότητες είχαν υποστεί σφαγές στα τέλη του 13ου αιώνα στην Αγγλία, στη δεύτερη δεκαετία του 14ου αιώνα στο γαλλικό βασίλειο, ενώ οι Εβραίοι της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας είχαν βιώσει τη φρίκη των μαζικών σφαγών και βίαιων προσηλυτισμών στη διάρκεια των σταυροφοριών, για να ξαναβρεθούν εκτεθειμένοι στον ρατσιστικό «λίβελλο του αίματος» στα τέλη του 15ου αιώνα. Από την ολοκλήρωση της ισπανικής *Reconquista*, οι μουσουλμάνοι της Ισπανίας βρέθηκαν και αυτοί αντιμέτωποι με ένα ολοένα εχθρικότερο ισπανικό κράτος, συνεπικουρούμενο από την Καθολική Εκκλησία, και υπέστησαν αλληπάλληλα κύματα βίαιου εκχριστιανισμού αλλά και εκδίωξης

από την Ισπανία στη διάρκεια του 16^{ου} και του 17^{ου} αιώνα. Στη διάρκεια του 16^{ου} αιώνα, Σεφαραδίτες Εβραίοι και Moriscos συγκρότησαν μεγάλες διασπορικές κοινότητες, κυρίως στα βορειοαφρικανικά παράλια και στη λεκάνη της Μεσογείου, στην επικράτεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι πολιτικές κάθαρσης και εξαγνισμού του διασπασμένου *Corpus Christianum* από τις δυτικές μοναρχίες οξυμένες από την κρίση της Μεταρρύθμισης, εδραίωσαν ένα ασφυκτικό κλίμα μισαλλοδοξίας, που εξαφάνιζε κάθε προοπτική ομαλής επανένταξης των θρησκευτικών προσφύγων στις μητρικές τους κοινωνίες. Το σεμινάριο χαρτογραφεί τις εξελίξεις στις σχέσεις ανάμεσα στις διώκουσες και διωκόμενες θρησκευτικές κοινότητες, επιχειρεί να ανιχνεύσει στοιχεία όσμωσης πριν τους διωγμούς όσο και στις κοινότητες της διασποράς.

Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές μπορούν να παρακολουθήσουν το σεμινάριο σε ετήσια βάση, με την υποχρέωση να καταθέσουν δύο εργασίες, ή να ενταχθούν αυτοτελώς στο σεμινάριο του χειμερινού ή του εαρινού εξαμήνου.

Summary: The year 1490 marked violently the end of the long and precarious coexistence of Jewish and Muslim communities with the dominant Christian ones in Spain and the Iberian Peninsula. The Jews of Spain had been subjected to the contempt and numerous purges by the Christians, while the conversion of a large part of the Jewish populations, following the pogroms of the early 14th century, did not protect the New Christians from the suspicion of the Spanish Holy Inquisition and the wrath of the Christian population. In 1490, the Jews of Spain who refused to convert were forced to leave the kingdom on royal orders. In the 16th century, the New Christians were exposed to the racist theory of the ‘Purity of the Blood’, of the biological superiority of “old Christians”. Further in the West, Jewish communities had endured hardship and persecution at the end of the 13th century in England, in the second decade of the 14th century in France, while the Jews of the Holy Roman Empire had been subjected to mass slaughter and forced conversions during the crusades, only to be exposed to the racist ‘Blood Libel’ at the end of the 15th century. Following the *Reconquista*, Muslims in Spain faced an increasingly hostile royal mechanism and the Catholic Church, and suffered numerous waves of forced conversion and expulsion from Spain in the 16th and 17th centuries. During the 16th century Sephardi Jews and Moriscos founded large diasporic communities, mainly on the coast of North Africa and in the Eastern Mediterranean, territory of the Ottoman Empire. The policies of purgation and purification of the divided *Corpus Christianum*, pursued by Western European monarchies, and

accentuated by the Reformation crisis, established a climate of intolerance that totally negated any prospect of return and re-assimilation of religious and ethnic refugees. The seminar charts developments in the relations between persecuting and persecuted religious communities and attempts to trace points of osmosis between the various religious communities, prior to the persecutions and in the diasporic universe.

Ενδεικτική βιβλιογραφία/ Selected Bibliography

- Alpert, M. *Crypto-Judaism and the Spanish Inquisition*, London 2001
- Aronson-Friedman, A. and Kaplan, G.B. (επιμ.), *Marginal Voices: Studies in Converso Literature of Medieval and Golden Age Spain*, Leiden 2012
- Bell, D.P. *Jewish Identity in Early Modern Germany. Memory, Power and Community*, Λονδίνο 2007
- Benveniste, R. & Plakotos, G. “Converting bodies, embodying conversion: The production of religious identities in late medieval and early modern Europe”, στο Y. Fox, Y. Yisraeli (επιμ.), *Contesting Inter-Religious Conversion in the Medieval World*, London 2017, 245-267
- Bodian, M. *Dying in the Law of Moses. Crypto-Jewish Martyrdom in the Iberian World*, Bloomington 2007
- Burnett, S.G. & Bell, D.Ph. (επιμ.), *Jews, Judaism, And the Reformation in Sixteenth-century Germany*, Leiden 2006
- Cook, K.P. *Forbidden Passages. Muslims and Moriscos in Colonial Spanish America*, Philadelphia 2016
- Ehlers, B. *Between Christians and Moriscos. Juan de Ribera and Religious Reform in Valencia, 1568–1614*, Baltimore 2006
- Elukin, J. *Living Together, Living Apart. Rethinking Jewish-Christian Relations in the Middle Ages*, New Jersey 2007
- García-Arenal Rodríguez, M. & Wiegers, G. A. *The Expulsion of the Moriscos from Spain. A Mediterranean Diaspora*, Leiden 2014
- Greene, M. *A Shared World. Christians and Muslims in the Early Modern Mediterranean*, New Jersey 2000
- Ingram, K. *Conversos and Moriscos in Late Medieval Spain and Beyond, Volume 1, Departures and Change*, Leiden 2009
- Meyerson, M.D. & English, E.D. (επιμ.), *Christians, Muslims and Jews in Medieval and Early Modern Spain: Interaction and Cultural Change*, 2000
- Nirenberg, D. *Communities of Violence: Persecution of minorities in the Middle Ages*, 1998
- Terpstra, N. *Religious Refugees in the Early Modern World. An alternative history of the Reformation*, Cambridge 2015

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΑΚΗΣ / IOANNIS DIMAKIS

Εαρινό εξάμηνο/ Spring semester

Θέμα: Έθνη και Εθνικισμοί στη Νεότερη Ευρώπη (19^{ος} και 20^{ος} αιώνας)

Subject: Nations and Nationalism in Modern Europe

Περίληψη: Το σεμινάριο χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο εξετάζεται ο εθνικός χάρτης της Ευρώπης, όπως έχει διαμορφωθεί στους νεότερους χρόνους ως αποτέλεσμα του κινήματος των εθνοτήτων. Διερευνώνται επίσης, με βάση την ανάλυση ειδικών έργων, οι παράγοντες που διαμόρφωσαν το εθνικό κίνημα και οι μορφές που παίρνει ο εθνικισμός, οδηγώντας συγχρόνως, είτε στη διάσπαση ευρύτερων κρατών, είτε στην ενοποίηση άλλων.

Στο δεύτερο μέρος κάθε φοιτητής πραγματεύεται ένα θέμα που έχει σχέση με τη συγκρότηση ενός εθνικού κράτους και το οποίο θα αποτελέσει τη βάση για τη γραπτή του εργασία.

Summary: The seminar is divided in two parts. In the first part, the national map of Europe is studied and explained as a result of the various national movements. The seminar also focuses on the formation of the national movements and the different shapes of nationalism bringing either to the dismembering of some states or the unification of others. In the second part of the seminars students will present their work on the different national states.

Ενδεικτική βιβλιογραφία/ Selected bibliography

Connor, W. *Ethnonationalism*, Princeton 1994

Gellner, E. *Έθνη και εθνικισμός*, (Μετάφραση) Αθήνα 1992

Hayes, C. *The historical evolution of modern nationalism*, New York 1931

Hobsbawm, E.J. *Έθνη και εθνικισμός από το 1780 μέχρι σήμερα*
(Πρόγραμμα, μύθος, πραγματικότητα), (Μετάφραση) Αθήνα 1994

Kedourie, E. *Nationalism*, London 1962

Kohn, H. *Nationalism: its meaning and history*, Princeton 1955

Kohn, H. *The idea of nationalism*, New York 1967

Λέκκας, Π. *Η εθνικιστική ιδεολογία. Πέντε υποθέσεις εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία*, Αθήνα 1992

Pinson, K.S. (ed.), *Nationalism and history*, Philadelphia 1958

Reinharz, J.-Mosse, G.L. *The impact of western nationalism*, London 1992

Sathyamurthy, T. *Nationalism in the contemporary world*, London 1983

Schafer, B.C. *Nationalism, myth and reality*, New York 1955

Seton - Watson, H. *An enquiry into the origins of nations*, Oxford 1977

- Seton- Watson, H. *Nationalism, old and new*, London 1965
- Smith A. D. *Ethnicity and nationalism*, Leyden 1992
- Smith A. D. *National identity*, London 1991
- Smith A. D. *The ethnic origins of nations*, Oxford 1986
- Smith A. D. *Theories of nationalism*, London 1971
- Snyder, L. *The meaning of nationalism*, New Brunswick 1954
- Snyder, L. *The new nationalism*, Ithaca 1968
- Teich, M. - Porter, R. *The national question in western Europe in historical context*, Cambridge 1993

EUROPEAN MASTER OF CLASSICAL CULTURES

Υπεύθυνοι: Επίκ. Καθηγ. Σοφία Ανεζίρη, Αναπλ. Καθηγ. Σελήνη Ψωμά, Αναπλ. Καθηγ. Νίκος Γιαννακόπουλος

Το European Master in Classical Cultures -(EMCC)- είναι ένα διεθνές ευρωπαϊκό πρόγραμμα με αντικείμενο τις κλασικές σπουδές, στο οποίο συμμετέχουν 11 πανεπιστήμια από οκτώ ευρωπαϊκές χώρες (πίνακας των παν/μίων και των αντίστοιχων υπευθύνων παρακάτω).

Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος προβλέπεται η δυνατότητα για τους συμμετέχοντες σπουδαστές να φοιτήσουν κατ' ελάχιστο σε δύο από τα συνεργαζόμενα πανεπιστημιακά ιδρύματα και επιπλέον -αν το επιθυμούν- να συντάξουν τη διπλωματική τους εργασία υπό την εποπτεία καθηγητών δύο διαφορετικών πανεπιστημίων. Στους φοιτητές που επιλέγονται να φοιτήσουν στο «European Master in Classical Cultures» απονέμεται μετά το πέρας των σπουδών τους Διπλό ή Πολλαπλό Δίπλωμα. Βασική αρχή απετέλεσε εξ αρχής να γίνουν σεβαστές οι ιδιαιτερότητες των ήδη ισχυόντων κανονισμών και όρων λειτουργίας των μεταπτυχιακών προγραμμάτων των συμμετεχόντων Πανεπιστημίων.

Περισσότερες πληροφορίες για τη διάρθρωση των σπουδών, τις προϋποθέσεις εισαγωγής και τις αιτήσεις στο www.eu-classical-cultures.eu ή στους πανεπιστημιακούς συντονιστές.

Departmental Coordinators: Assist. Prof. S. Aneziri, Assoc. Prof. S. Psoma, Assoc. Prof. N. Giannakopoulos

The **European Master of Classical Cultures (EMCC)** is a European postgraduate programme, uniting eleven European universities of eight European countries in the common plan to create a coordinated course of Master's studies in the field of the Classics (Ancient History, Classical Philology, Classical Archaeology and adjacent disciplines). Students admitted to the programme «European Master in Classical Cultures», must follow the legal provisions of the host university. They will complete all course requirements and the regulations about these courses at no fewer than two and no more than three universities. They must also acquire a minimum of 30 ETCS points at each of two partner universities of different national languages. Students who have validated 120 ECTS credits according to existing regulations will receive a double or a multiple degree and a diploma supplement.

For more information visit www.eu-classical-cultures.eu or consult the departmental coordinators.

Συνεργαζόμενα Πανεπιστήμια / Affiliated Universities

1. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών / Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας - National and Kapodistrian University of Athens / Department of History and Archaeology
2. Westfälische Wilhelms Universität Münster / Seminar für Alte Geschichte / Institut für Epigraphik
3. Leopold-Franzens-Universität Innsbruck/ Institut für Alte Geschichte und Altorientalistik
4. Istanbul Üniversitesi / Seminar für Alte Geschichte im Rahmen des Instituts für Geschichte
5. Università degli Studi di Perugia / Dipartimento di Scienze Storiche
6. Uniwersytet im. Adam Mickiewicza, Poznan / Historisches Institut
7. Universität Hamburg / Historisches Seminar – Arbeitsbereich Alte Geschichte
8. Universität Freiburg / Archäologisches Seminar
9. Università degli Studi di Roma Tre / Dipartimento di studi sul mondo antico
10. University of Cyprus / Faculty of Classics and Philosophy
11. Université Toulouse Le Mirail / Département d'histoire ancienne
12. Universidad La Coruña
13. Deutsches Archäologisches Institut (DAI) Rom (Prof. Dr. Fr. Flers and Prof. Dr. Ort. Dally)
14. Universidad de Valladolid
15. Università degli studi di Palermo
16. Universidad de Salamanca